

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ATATÜRK'TEN ANEKDOTLAR

**Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı
Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi (ATAREM)**

İÇİNDEKİLER

İçindekiler	1
ATATÜRK'ün Öğüt ve Uyarıları	4
Neden ATATÜRK?	5
Ölmez Bu Vatan	6
Ankara'yı Neden Başkent Yaptım?	7
Ya Kabiliyetsiz Bir Milletin Başında Olsaydım!	8
Neler Yapılmaz?	9
Mustafa Kemal Paşa ile Söyleşi	10
Aradaki Fark	12
O Geleceği Plânlamıştı	14
ATATÜRK ve Uygarlık	15
ATATÜRK Kendisine Suikast Yapacak Adamla Karşı Karşıya	16
Bir Gün ATATÜRK Gizlice Köşkten Kaçtı	18
Köy Ağasının Silâhlılığı	22
ATATÜRK, Çanakkale Şehitleri ve Çanakkale'de Ölen Düşman Muharipleri	23
ATATÜRK'ün Devletçilik Anlayışı	25
Başöğretmen	25
Mustafa Kemal ve Doğa Sevgisi	27
ATATÜRK ve Macera	28
Şerefimle Ölmeye Hazırım	29
Kamçısız Yönetim	30
ATATÜRK'e Hakaret Eden Köylü	31
Geleneksel Dostluk Yoktur	32
Devlet ve Bürokrasi	33
Bu Milletvekili Ayrıcalığını Hiç de Beğenmedim	34
Arada Hiçbir Fark Tanımayacaksınız	35
ATATÜRK'ün Demokrasi Anlayışı	36
Soramazdın	38
ATATÜRK'ün Yargıç Kararına Saygısı	38
ATATÜRK ve Milletlerin Mutluluğu	39
Pepe Ali	40
ATATÜRK ve Barış	42
Reşit Galip'in Kafa Tutması	43
ATATÜRK ve Adalet	43
Bu Bayrağı Yerden Kaldırınız	45
Bayrak Çiğnenmez	45
Ne Diyorsun?	46
Bir Karış Sakal	47
İşte Benim Neslim Bunlar	48
ATATÜRK'ün Millete Güveni	49
ATATÜRK'ün Eşitlik Anlayışı	50
ATATÜRK ve Özgürlük	51
ATATÜRK ve Türk Kadını	52
Satı Kadın, ATATÜRK ve Kadın Hakları	53
ATATÜRK'ün Lâiklik Anlayışı	54
Softalar ve ATATÜRK	55
ATATÜRK "Hayatta En Hakikî Mürşit İlimdir." Sözü Nerede Söyledi?	57
Yine Tepeler, Yine Öldürürüm	57
ATATÜRK'e Göre Hoşgörünün Sınırı	58
ATATÜRK ve Dünyadaki Müslümanların Geri Kalışı	59
İtiraf Ederim ki Düşmanlarımız Çok Çalışıyor	60

ATATÜRK'ün Din Hakkında Fikri.....	61
ATATÜRK'ün Devrimcilik Anlayışı	62
Genelgeyle İnkılâp Olmaz!.....	63
Üç Ay.....	64
Bir Hatıra	65
O, Yalnızlığa Teslim Olmadı	67
Bulunur.....	68
Özür Dileme	69
Söylediğini Yaptı	70
ATATÜRK Reformları 1919 Yılında Tasarlamıştı	71
Psikologdu.....	72
Fikir Danışma	73
ATATÜRK ve Yeni Türk Harfleri Seferberliği	74
Neden Gençlik?	75
Bağışlama ve Hoşgörü.....	76
Türkiye'ye Kin Yakışmaz.....	77
ATATÜRK'ün Milliyetçilik Anlayışı.....	78
İzmir Yolunda	80
İşte Ben Anadolu Zaferini Bunlarla Kazandım	81
Sen Güreş Bilir misin?	82
Hacer Nine	83
ATATÜRK ve Annesi	84
İngiliz Kralına Verilen Ziyafet	85
Ölmeyi Tercih Ederiz.....	86
Generalle Asker Birdir.....	87
Kuvayı Milliye Neye Yarar?	88
Türk Askeri	89
Vatan Elden Giderse.....	90
Bir de Onbaşım Görsün	91
Düşmandan Kaçılmaz.....	92
Mustafa Kemal Paşa ve Yunan Kuvvetleri Komutanı Trikopis	93
İşte Türk Askeri Budur	94
Mustafa Kemal Hakikî Bir Türk Milliyetçisi İdi	95
Kırk Asırlık Türk Yurdu.....	97
Şimdi Konuşabiliriz.....	98
Hatay Meselesi	99
Geçmiş Olsun Kral Hazretleri	100
Yola Devam Edecekler	101
ATATÜRK'ün Halkçılık Anlayışı.....	102
Sevgisini Kaybetmekte Ne Anlam Var?	102
ATATÜRK'ten Bir Vefa Örneği.....	103
Hangi Şan, Hangi Şeref?	105
Doğuşundaki Olağanüstülük	106
Millet Adamıydı.....	107
ATATÜRK'ün Coşkun Tezahürler Hakkında Bir Yargısı.....	108
ATATÜRK ve Millî Birlik	109
Vatan İçin	110
Bu Millet O Kadar Zengin Değil.....	111
Babasının Tarlası	112
ATATÜRK ve Nöbetçi	113
Anadolu'yu Dinlediniz mi?	115
ATATÜRK'e Bir Köylünün Yanıtı.....	115
Sultan Bacı.....	117

ATATÜRK'ÜN ÖĞÜT VE UYARILARI

İnsanlık, bugün ulaştığı mesafeyi, düşünce ve duygularını gelecek üzerine kurmuş ve yaşamlarını bu amaca adanmış düşün adamlarına borçludur. Geçmişe takılıp kalanlar ise, hem düşün adamlarının zorluklarını oluşturmuşlar hem de uygarlıkta alınan mesafeyi azaltmışlardır. İnsanlığın ve özellikle geri bırakılmış ülke halklarının çektikleri, çekmeye devam edecekleri her türlü acının nedeni bu tür anlayış sahipleridir. XXI. yüzyıla girdiğimiz bu günlerde İslâm ülkeleri halklarının geri kalmışlıkta başı çekmeleri nedendir? sorusunun yanıtı üzerinde daha fazla düşünmelidir.

İslâm halklarının kurtuluş sırrının yukarıdaki sorunun yanıtında saklı olduğuna inanan ATATÜRK düşünen, sorgulayan, gelişim ve değişimin peşinde koşan insanları yaşamı boyunca desteklemiş ve onlara sonsuz bir saygı duymuştur. Çıkarlarını kaybetmek endişesiyle her türlü değişime karşı çıkan bencil ikiyüzlülerin ise daima karşısında olmuştur. Kendi çıkarları için halkça yüce kabul edilen dinî ve manevî değerleri istismar edenlerin verebilecekleri zararlar hususunda halkı uyarmıştır. Hatta uyarmakla kalmamış yaptığı devrimlerle buna engel olmaya çalışmıştır.

Değişimin dışında her şeyin değiştiği bu evrende ATATÜRK'ün aşağıdaki sözleri belki de değişmeyen tek hakikat olarak kalacaktır. Bu anlamda bu sözler Türk ulusu için hem bir uyarı hem yarını kurmak ve yaratmak hususunda de bir ölçüttür. Bu konudaki sorumluluktan Türk ulusunun hiçbir ferдинin kaçma hakkı yoktur:

“Gözlerimizi kapayıp tek başımıza yaşadığımızı düşünemeyiz. Memleketimizi bir çember içine alıp dünya ile alâkasız yaşayamayız. Aksine yükselmiş, ilerlemiş, medenî bir millet olarak medeniyet düzeyinin üzerinde yaşayacağız. Bu hayat ancak ilim ve fen ile olur. İlim ve fen nerede ise oradan alacağız ve her millet ferдинin kafasına koyacağız. İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur.”

“Hiçbir tutarlı kanıtı dayanmayan birtakım geleneklerin, inanışların korunmasında ısrar eden milletlerin ilerlemesi güç olur; belki de hiç olmaz. İlerlemede geleneklerin kayıt ve şartlarını aşamayan milletler, hayatı, akla ve gerçeklere uygun olarak göremez. Hayat felsefesini geniş bir açıdan gören milletlerin egemenliği ve boyunduruğu altına girmeye mahkûmdur.”

“Ben, manevî miras olarak hiçbir ayet, hiçbir dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım ilim ve akıldır. Benden sonrakiler, bizim aşmak zorunda olduğumuz çetin ve köklü zorluklar karşısında, belki gayelere tamamen eremediğimizi, fakat asla taviz (ödün) vermediğimizi, akıl ve ilmi rehber edindiğimizi tasdik edeceklerdir. Zaman sür'atle ilerliyor, milletlerin, toplumların, kişilerin mutluluk ve mutsuzluk anlayışları bile değişiyor. Böyle bir dünyada, asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek, aklın ve ilmin gelişimini inkâr etmek olur.

Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra beni benimsemek isteyenler, bu temel eksen üzerinde akıl ve ilim rehberliğini kabul ederlerse, manevî mirasçılarım olurlar.”¹

NEDEN ATATÜRK?

İsimler; bireylerin kimlikleri olmanın yanında onların hangi ulusa mensup olduğunu da yansıtan bir işleve sahiptirler. Bu nedenle ulusların geleceğe uzanan boyutunda çok önemlidirler. Geçmişte eserleriyle uygarlık tarihine büyük katkılar sağlamış birçok Türk bilim adamı, Arap ismi taşıdıklarından dünya onları Arap olarak tanımaktadır. Dolayısıyla onların uygarlığa yapmış oldukları katkıları başkaları sahiplenmiştir. Türk’ü ise ilim irfan bilmezlikle suçlayıp “barbar” gibi haksız yakıştırmalarla tanımlamışlardır. Türk araştırmacılar bugün onların Türk olduklarını ispat etmekle meşguller. Bu tarihsel ve hayatî yanılığı ve yanlış düzeltme ihtiyacını hisseden Mustafa Kemal, işe kendi ismini değiştirip ATATÜRK adını alarak başlamıştır. Aşağıdaki anekdot buna güzel bir örnektir:

Demin bir sözü yanlış söyledim, Gazi’yi, Büyük Millet Meclisi, kanunla “ATATÜRK” yaptı, dedim. Bu söz eksiktir. O, kendini “ATATÜRK” yaptı. Kanun, bu gerçeği kabul etti. O günlerde, soyadı kanunu çıkacaktı. Bir akşam yemeğinde, Gazi, “ATATÜRK” adını alacağım, dedi. İtiraz ettiler:

-Memleket, dünya, tarih “Gazi Mustafa Kemal”i tanıyor. Ona nasıl dokunulur.

ATATÜRK şöyle yanıtladı:

-En tanınmış Türkler, yabancı isimler taşıyorlar. İbni Sina gibi, Elbiruni gibi... Bu yabancı isimlerin karşısında, bunların Türk olduklarını kanıtlamamız gerekiyor ve kanıtlamak için de uğraşp duruyoruz. Buna son vereceğim ve bu işe kendi adımla başlıyorum!

Ve Gazi Mustafa Kemal o gece ATATÜRK’tü. Ertesi gün kanun bu değişikliği onayladı. Onun kanuna bu kadar nazı geçirdi.

Mithat Cemal Kuntay²

¹ Atatürkçülük (Birinci Kitap); Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1983, s. 283-289.

² Kemal Arıburnu, Atatürk’ten Anılar, İstanbul, 1969, s. 60.

ÖLMEZ BU VATAN

Türk tarihinin en karanlık dönemi olan işgal günlerinde, İstanbul'daki yönetici ve aydınların büyük bir kısmı, vatanın bağımsızlığı için halkın yeni bir mücadeleyi göze alamayacağını düşündüklerinden, silâhlı mücadelenin dışında kurtuluş yolları aramaktaydılar. İşgalcilerin "Türk öldü." iddiasına bir bakıma onlar da katılıyordu. Hatta bazıları bu ölünün tekrar dirilebilmesi için Amerika veya İngiltere gibi ülkelerden birisinin mandası altına girmenin son çare olduğunu yüksek sesle savunmaktaydı. Bu gibilerinin teslimiyet ile kurtuluş arasındaki farkı kavrayamama gafleti, kardeşi kardeşe düşürmüş ve düşmanın Türk'ü yok etme yönündeki azmini kuvvetlendirmiştir.

Umutların tükendiği, ihanetin kol gezdiği kurt ile kuzunun birbirine karıştığı işgal ortamında ATATÜRK, 4 Şubat 1919'da bir gazeteciye yaptığı açıklamada "İyi bir teşkilâtçı Anadolu'ya geçer ve millete silâhlı direniş için önder olursa vatan da millet de kurtulur." diyerek Türk'e olan güvenini, karamsarlığa ve teslimiyete olan karşıtlığını açıklamıştır. Bu tarihte bu şekilde düşünen "tek adam" odur. Onu bu düşünceye yönelten Türk milletinin bağımsızlığı için düşmanın insafına ve acıma duygularına sığınamayacak kadar soylu oluşudur. O, Türk ulusundaki bu soyluluğu, Trablusgarp'ta, Balkan Savaşları'nda, Çanakkale'de, Filistin'de vatani için can veren Mehmetçiklerin şahsında görmüştür. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bu konudaki düşüncesini yansıtmaya açısından son derece önemlidir:

Kurtuluş Savaşı'nın en karanlık günlerindeydi; ana yurdun en verimli yerleri düşman çizmeleri altında inliyordu. Millet bütünü kuvvet kaynakları kurumuş; dışarıdan ve içeriden ihanetler birbirini kovalamıştı. Herkes "Türk öldü." diyordu.

Türkiye'nin Afrika ve Asya'daki esir ülkeler arasına katıldığı sanılıyordu. Yüzyıllarca Türk egemenliği altında yaşayan milletler, onun son varlığını yağma ediyorlardı. En akıllı görünen birçok yurttaşımız İngiltere'nin veya Amerika'nın himayesini nimet saymaya başlamışlardı.

ATATÜRK böyle bir zamanda yer yer ayaklanan Türk halkına önder oldu; Ankara'da Büyük Millet Meclisi'ni kurdu. Bir gün Meclis'te söylediği nutkunu, şair Mithat Cemal'in bir manzumesinin şu son beyti ile bitirdi:

"Ölmez bu vatan farzı muhal ölse de hatta,

Çekmez kürenin sırtı bu tabutu cesimi..."

Türk vatanının düşman elinde kalmayacağı ve Türk milletinin asla esir olmayacağı hakkındaki iman, ATATÜRK'ün ruhunda sonsuz bir kuvvet ve

sönmez bir ateşi. Bu kuvvet ve ateşi, her fırsatta milletin her ferdine aşulamakta eşsiz bir ustalık gösterirdi.³

ANKARA'YI NEDEN BAŞKENT YAPTIM?

Osmanlı tarihi incelendiğinde görülecektir ki, biz Türkler kanımızı, canımızı, varımızı, yoğunuzu fethettiğimiz topraklara yatırmışız. Bu yetmezmiş gibi bir de Avrupa devletlerinden aldığımız borçları da buraların imarında kullanmışız. Bu topraklarda bugün gördüğümüz binlerce Osmanlı eseri bunun yaşayan kanıtlarıdır. Ne olurdu, bu eserlerden yüzlercesi de yanık Anadolu evlâdının oturduğu kasaba ve şehirleri süsleydi. Doğrusu biz fethedilen ülke halkını düşünmekten kendimizi unutmak yanlışlığını göstermişiz.

Ülkemizin doğusundan batısına şöyle bir baktığımızda Bursa, Edirne ve İstanbul gibi Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış illerimiz dışında Osmanlı'nın izlerini görmek pek mümkün değildir. Geçmişten gelen çok az sayıdaki eser ya Selçuklulardan ya da beylikler döneminden kalmıştır. Gördüğümüz her şey Cumhuriyetin eseridir. Cumhuriyet kendisini yaratan Anadolu evlâtlarına sırtını dönmemiştir. ATATÜRK Ankara'yı Türkiye'nin kalbi yapmakla, geçmişin yanlışlarının ve ihmallerinin bir daha olmayacağına işaretini vermiş ve Türk insanının Anadolu bozkırlarında tekrar yeşereceğine, kendisi yeşermekle kalmayıp kabiliyetiyle de Anadolu'yu yeşerteceğine olan inancını göstermiştir:

ATATÜRK, sıcak bir günün akşamında yanında bazı kişiler ile Çankaya Köşkü'nün bahçesinde dolaşıyordu. Ben de o sıralar eski köşkün tavan dekorlarıyla meşguldüm. Tozlu ve sisli bir hava Ankara'nın üzerine çökmüştü. Yer yer toz hortumları semaya doğru yükseliyor ve manzaraya daha boğucu bir hava ekliyordu. Bize:

-Ankara'yı hükümet merkezi yapmakla iyi ettim mi? diye sordu.

Tabii herkes olumlu yanıt verdi. Arkasından:

-Neden? sorusu gelince, kimi stratejiden, kimi siyasetten bahsetti. Hatta birimiz Kayalık güzeldir gibi bir estetik görüş de ortaya attı.

ATATÜRK tartışmayı şu sözleriyle kesti:

-Şimdi dalkavukluğu bırakın...Ankara'nın hükümet merkezi olması için saydığınız nitelikleri beni ikna etmeye yetmez. Ben Ankara'yı hükümet merkezi yapmakla büsbütün başka bir hedef güttüm. Türk'ün imkânsız imkân

³ Niyazi Ahmet Banoğlu, Nükte ve Fıkralarla Atatürk, İstanbul, 1981, s. 89-90.

hâline getiren gücünü dünyaya bir kere daha göstermek istedim. Bir gün gelecek şu çorak tarlalar, yeşil ağaçların çevirdiği villaların arasından uzanan yeşil sahalar asfaltlarla bezenecek. Hem bunu hepimiz göreceğiz. O kadar yakında olacak .”⁴

“YA KABİLİYETSİZ BİR MİLLETİN BAŞINDA OLSAYDIM!...”

Tarihsel geçmişinde ufku açık ve uygarlığa katkı yapmış olan Türk ulusu; Cumhuriyet öncesindeki üç yüz yıllık dönemde uygarlık yarışının gerisinde kalmıştır. Çalışkanlığı, özverisi ve hoşgörüsü ile hiç hak etmediği bir konuma gelmesinin temel nedeni; uygarlığa yönelik yeteneklerinin körelmesine neden olan çağ dışı geleneklerin, anlayışların, hurafelerin varlığı ve bunu çıkarlarının gereği olarak sürekli besleyen uygarlık düşmanı tutucu ve gericilerin faaliyetleridir. Halkın cehaletinden beslenen karanlık düşünce sahiplerinin ıslah edilmesi durumunda, Türk’ün bilim, teknoloji ve sanata ilişkin yeteneklerinin uygarlığa ışık tutacağını Cumhuriyet gençliği göstermiştir.

Türk’ün yüksek zekâsına ve yeteneklerine en fazla inanan insanların başında şüphesiz ATATÜRK gelir. Her türlü olumsuzluğun Türk’ün üzerine geldiği işgal yıllarında ulusun önderliğini üstlenmede bir an bile tereddüt etmemiş olması bunun göstergesidir...Ona göre yapılması gereken en önemli iş, Türk’ün uygarlık yeteneklerini tekrar açığa çıkaracak İnkılâpları bir an önce gerçekleştirmektir. Bunu başka uluslara da örnek oluşturan bir başarıyla gerçekleştirdi. İnkılâplarla birlikte düşünüşün ve düşüncenin önündeki engeller kalkmış ve her Türk yurttaşının akıl gücünün önü açılmıştır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK’ün bu konudaki düşüncelerini yansıtmaktadır:

1937 yılında bir Eylül akşamı, on arkadaş iki sandala binerek Florya’da geziyorlardı. Bir aralık deniz köşkünden bir sandalın kendilerine doğru geldiğini fark ettiler. Herkes gürlütüyü kesmişti. ATA’mızın gür, aynı zamanda müşfik sesi duyuldu:

-Çocuklar, eğlentiniz çok hoşuma gitti. Aranızda bulunmayı arzu ettim.

Gençler bu ani ziyaretten son derece memnun ve heyecanlı, derhâl ATA’nın bizzat kullandığı sandalı aralarına alırlar. Üç sandal mehtaba karşı yol alırken ATA:

-Aferin çocuklar, Türk gençleri hem çalışmasını, hem eğlenmesini bilmelidir. Memleket sizindir. Çalışın ve eğlenin, der.

⁴ Muzaffer Erendil; İlginç Olaylar ve Anekdotlarla Atatürk, Ankara, 1988, s. 158.

Gençler hep bir ağızdan bütün millet gibi kendilerinin de minnettar oldukları bu güzel vatanın güzelliklerinden onun sayesinde yararlandıklarını tekrar tekrar söyleyince, ATATÜRK yine:

-Çocuklar, der, ben bu inkılâbı sizin babanızla, dayınızla, ananızla velhasıl bütün vatandaşlarınızla yaptım. Bu sizin hakkınız. Ancak, görüyorum ki, bana karşı güveniniz çok kuvvetli. Size bir soru soracağım: Kabiliyetsiz bir milletin başında bulunsaydım, bu inkılâbı yapabilir miydim?...

İçlerinden Sadi adında biri atılır:

-ATA'm, der, siz kabiliyetsiz bir milletin başına gelemezsiniz. Çünkü, kabiliyetsiz millettten böyle şef çıkmaz!...

ATA heyecanla ayağa kalkarak bu gencin elini sıkar ve:

-Bunu söylemenizi bekliyordum, der.⁵

NELER YAPILMAZ?

Osmanlı Devleti'nin çöküşe doğru sürüklendiği son döneminde bazı yöneticiler, yıllarca emeğinden yararlandığı halkı sürü, kendilerini ise çoban olarak görüp, Türk halkının yüksek niteliklerini tanımadan iktidar olmuşlardır. Bu nedenle, başlarına işgal felâketi gelip taht ve taçları tehlikeye düşüncü düşmanın insafına sığınmak zavallılığına teslim olmuşlardır .Bu davranışlarıyla üç kıt'ada egemenlik kuran Osmanlı hanedanı ve onun dayandığı Türk milletinin tarihine kara leke sürmüşlerdir.

Türk milleti, varlığına kast eden bu kara lekeyle yaşayamazdı. Vatan söz konusu olduğunda yaşama koşarmış gibi ölüme koşan Mehmetçikler, bu gerçeği Çanakkale'de göstermişlerdi İşgallere boyun eğenler bu gerçeği göremeyen gafillerdi. Ancak görenler çoğunluktaydı Bunların başında da komutanlık yaptığı cephelerde Mehmetçiklerin şahsında Türk milletinin büyüklüğünü gören ve bunun gereğini yapmayı ödev kabul eden Mustafa Kemal Paşa vardı. Bu nedenledir ki o, vatanın kurtarılması söz konusu olduğunda bütün resmî görevlerinden istifa ederek millete sığınmak ve ondan güç almakta tereddüt etmemiştir. Aşağıdaki anekdotun yansıttığı düşünce bu gerçeğin ifadesidir:

Erzurum: 3 Temmuz 1919...

Ilıca'da Mustafa Kemal'in ilk karşılanması sırasında:

Konukların önemli kimseler olduğunu anlayan ihtiyarın zeki gözleri parladı. İri ve ak tüylerle örtülü elini geniş göğsünün üzerine koyarak

⁵ Banoğlu; s. 516-517.

oturanları selâmladı. Mustafa Kemal Paşa, ta yanı başına kadar geldiği hâlde heybetli duruşunu kaybetmeyen bu ihtiyarın hatırını soruyor, o da gövdesine yaraşan derin ve gür sesiyle teşekkür ediyordu.

Bu kısa hoşbeşten sonra, Paşa ihtiyara:

-Ağa böyle nereden geliyorsun? dedi. İhtiyar:

-Paşam, Rus gelirken muhacir olmuştum. Çukurova'da idim Şimdi köyüme dönüyorum, diye cevap verdi.

Paşa, zamanın nezaketini ve durumun emniyetsizliğini ileri sürerek böyle zamanda buralara dönmenin pek yerinde olmadığını, kışın sıkıntı çekeceğini anlatmak istedi. Sonunda da:

-Ağa, yoksa oralarda geçinemedin mi? dedi. İhtiyar hemen karşılık verdi.

-Hayır Paşam, Çukurova cennet gibi bir yer. Bir eken yüz biçiyor. Allah millete zeval vermesin. Bize tarla da verdiler, çayır da. Hamd olsun uşaklar da çalışkandırılar. Değil Çukurova gibi bir yerden, taştan bile ekmeklerini çıkarırlar. Geçimimiz padişapta bile yoktu. Çok rahattık. Yalnız son günlerde işittim ki İstanbul'daki "ırzı kırık"lar bizim Erzurum'u Ermenilere vereceklermiş. Geldim ki göreyim, bu "namertler" kimin malını kime veriyorlar?

Tunç çehreli, ak sakallı, gün görmüş ihtiyarın iman dolu göğsünden gelen bu ses yine onun gibi tunç çehreli kahraman askerin gözlerini yaşarttı. Bu eski Türk kalesine, ulus işi için, ulusla birlikte çalışmağa gelen bu büyük devlet adamı yaşlı gözlerle arkadaşlarına döndü ve "bu ulusla neler yapılmaz!" dedikten sora ihtiyarla vedalaştı.

Cevat Dursunoğlu⁶

MUSTAFA KEMAL PAŞA İLE SÖYLEŞİ

Tarihteki büyük liderlerin en belirgin özelliklerinden biri de ileri görüşlü olmalarıdır. Bu özellik ATATÜRK'ün de temel niteliklerinden biridir. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedildiği ve Anadolu'nun çaresizlik içinde parçalanmayı beklediği günlerde o, birçoklarının yaptığı gibi karamsarlığa teslim olmamıştır. Sahip olduğu tarih şuuru ve geleceği algılama yeteneği ile, işgalci güçlerin geçmişteki çıkar çatışmalarını ve gelecekteki beklentilerini çok iyi analiz etmiştir. Bu analizle, sömürgeci güçlere karşı oluşturulacak bir direnişin

⁶ Arıburnu, Kemal (Der.); Atatürk, Anekdotlar-Anılar, 1960, s. 137-138.

başarıya ulaşacağını önceden görmüştür. Aşağıdaki anekdot da ATATÜRK'ün ileri görüşlülüğünü ve öngörü yeteneğini yansıtmaktadır:

4 Şubat 1919 tarihinde Alemdar gazetesinin yazarlarından Refii Cevat (Ulunay) M.Kemal Paşa ile Şişli'deki evinde bir görüşme yapar. Refii Cevat bu görüşmeyi şöyle aktarır:

"Sorularımı bitirip veda etmek üzere ayağa kalktığımda dedi ki:

-Biraz daha oturunuz lütfen.

Oturdum. Şöyle bir konuşma geçti aramızda:

-Soracağınız sorular bitti mi?

-Bitti Paşam.

-Bu vatan içine düştüğü bu felâketten nasıl kurtarılır, istiklâline nasıl kavuşturulur? diye bir soru sormanızı beklerdim.

-Af buyurunuz Paşa hazretleri, bugün içinde bulunduğumuz bu şartlardan bu vatanın kurtulmasını en uzak ihtimalle dahi mümkün görmediğim için böyle bir soru sormadım.

-Siz gene de böyle bir soru sormuş olunuz, ben de cevabımı vereyim, fakat yazmamak şartıyla.

-Zatîalınızı dinliyorum Paşa hazretleri.

-Bakınız Cevat Beyefendi, sizin imkânsız gördüğünüz kurtuluş yolları vardır. Bu gün herhangi bir teşkilâtçı Anadolu'ya geçer de milleti silâhlı bir direnişe hazırlarsa bu yurt kurtarılabilir.

Heyecanlanmışım. Birinci Dünya Savaşı süresince gücümüzü öylesine tüketmiştik ki elimizde hiçbir şey kalmamıştı. Harplerden sağ kalanların ise ayakta duracak hâlleri yoktu.

-Nasıl olur Paşam? diye yerimden fırladım. Paşa sakindi:

-Aklınızdan geçenleri tahmin ediyorum, dedi; doğrudur. Görünüş tamamen aleyhimizde. Ama düşmanlarımız olan bu büyük devletlerin bir de iç yüzleri var.

-Nasıl Paşam.

-Anlatayım. Siz sanıyor musunuz ki, savaşı kazanmakla müttefikler aralarındaki bütün sorunları çözmüşlerdir. Aralarındaki asıl rekabet şimdi başlayacaktır. Asırlarca birbirleriyle boğuşan Fransızlarla İngilizleri ortak düşman

tehlikesi birleştirdi. Şimdi o eski rekabet bıraktıkları yerden tekrar başlayacaktır. İtalya'nın da başı deritte. Onlar da her an bir i karışıklık yaşayabilirler. Sonuçta, Anadolu'da başlayacak bir millî direnişle hiçbiri mücadele edecek durumda değildir. Böyle bir mücadelenin tam sırasıdır.

-Paşam, millî direniş... Güzel, ama neyle? Hangi askerle, hangi silâhla, hangi parayla? Malesef Paşam, kupkuru bir lden farksız oldu bu güzel vatanımız.

-Öyle görünür Refii Cevat Bey, yle görünür. Ama lden bir hayat çıkarmak lâzımdır. l sanılan bu âlemde saklı ve kuvvetli hayat vardır. O, Türk milletidir. Eksik olan Şey teşkilâttır. Bu teşkilât organize edilebilirse vatan da millet de kurtulur.

Mustafa Kemal'e veda ettim; matbaaya geldim. Ne kafam almıştı ne mantığım. Daha doğrusu anlattıkları bana deli saçması gibi gelmişti. Matbaada arkadaşlar anlat diyorlardı; neler söyledi? Anlattım:

Şu sıralar Anadolu'ya geçilir, orada teşkilât kurulur, vatan bağımsızlığına kavuşur, millet de özgürlüğüne kavuşurmuş, anladınız mı arkadaşlar?

Bu deli değil, zirdeliymiş.

O günlerde, o Őartlar içinde İstiklâl Mücadelesi'ne atılıp Türkiye'yi kurtarmaktan söz edenlere karşı herkes benim gibi düşünürdü. O günlerde böyle düşünen tek adam oydu; tek adam!⁷

ARADAKİ FARK

ATATÜRK', Bağımsızlık Savaşını başlatması için Anadolu'ya Vahdettin'in gönderdiğini iddia eden saltanat ve hilâfet zlemcisi kimi çevreler, tarihsel gerçekleri pervasızca çarpıtmaktadır. Bu çevrelerin iddialarına gösterdikleri kanıt, ATATÜRK'le Vahdettin arasında sarayda geçen "Paşa isterseniz devleti kurtarabilirsiniz." Őeklindeki bir konuşmadır. Konuşmada geçen bu sözün kurtuluş savaşını başlatmak için söylendiğini savunan bu çevreler, nedense Sevr Antlaşması'nı kabul edenin, Kurtuluş Savaşı'nı isyan hareketi olarak görenin ve Mustafa Kemal Paşanın idam fermanını onaylayanın aynı padişah olduğunu bir türlü görmek istemezler. Bu tür yaklaşım biçimleri olsa olsa bir gafletin sonucudur.

Vahdettin, "Paşa isterseniz devleti kurtarabilirsiniz." ifadesini kullanırken Mustafa Kemal Paşadan beklentisi Şudur: "İtilâf devletlerinin emir ve isteklerinin yerine getirilmesini sağla, Anadolu'da olası işgallere karşı ortaya çıkabilecek direnişi engelle." Padişah, bunların yapılması durumunda İtilâf devletlerinin Anadolu'da kalıcı olmayacaklarına ve bir süre sonra çekip

⁷ Sadi Borak; "Atatürk'n İstanbul'daki Hayatı", Kuleli Dergisi, 1996/1, s. 1-2.

gideceklerine inanıyordu. Yani, kurtuluşu teslimiyette görüyor ve silâhlı bir mücadeleyi asla düşünmüyordu. Asıl korkusu silâhlı mücadeleye başvurulacak olursa tahtın da elden gideceği endişesiydi. Kurtuluş Savaşı'nı isyan hareketi olarak görmesinin nedeni de buydu. Milletine ve kendine güveni olmayan Padişah'tan farklı bir tavır da beklenemezdi. Aşağıdaki anekdotta da bu gerçeğin altı çizilmektedir:

Anadolu'ya geçmek için hazırlıklarını tamamlayan ATATÜRK, Yıldız Sarayı'na gitti. Son Osmanlı Padişahı Vahdettin, onu çok küçük bir odada kabul etti. Hemen hemen diz dize oturdular.

Padişahın sağında mini bir masa üzerinde güzel ciltlenmiş kalınca bir kitap, bir Osmanlı tarihi vardı. Pencereden Boğaz, Boğaz'ın mavi sularında birbirine paralel dizilmiş ve toplarını saraya çevirmiş olan düşman savaş gemileri görünüyordu.

Padişah ona dedi ki:

-Paşa, devletimize çok hizmet ettin; bunların hepsi artık bu kitaba geçmiştir!

Elini Osmanlı Tarihi'ne koydu, bastı ve ilâve etti:

-Tarihe geçti!...

Sonra dedi ki:

-Bunları unutunuz. Asıl bundan sonra yapacağınız hizmet şimdiye kadar yaptıklarınızdan mühim olacaktır. Paşa, isterseniz devleti kurtarabilirsiniz!

ATATÜRK yanıtladı:

-Bu yolda elimden geleni yapacağıma emin olmanızı rica ederim.

Vahdettin:

-Muvaffak olunuz! diyerek ayağa kalktı.

Ziyaret sona ermişti.

Padişah, ondan düşmanların arzularını yerine getirmesini bekliyordu; elinde hiçbir kuvvet kalmamış olan devletin ancak böyle, düşmanların hoşuna giderek kurtulacağını sanıyordu. Bilmiyordu ki, kuzuyu yemeğe karar vermiş olan kurt için bahane bulmak gayet kolaydır.

ATATÜRK de devleti kurtarmak istiyordu; fakat düşmanlara yaranmakla değil, milletin bitmez tükenmez hürriyet ve istiklâl aşkını, cesaret ve fedakârlık duygularını harekete geçirerek...

İşte Türk milletini anlamamış bir adamla, anlamış adamın arasındaki fark...⁸

O GELECEĞİ PLÂNLAMIŞTI

ATATÜRK, okul yıllarından itibaren ülke sorunlarına ilgi duymuştur. O, keskin zekâsıyla ülke ve dünyadaki değişmelerin toplumlarının geleceğini nasıl etkileyeceğini, toplumların nelere gebe olacağını sezmiştir. Bu sezgi onun geleceğe yönelik plânlarını oluşturmasını sağlamıştır. Onun sezgilerine dayanan playlar o günün koşullarında, birçokları tarafından gerçekleşmesi mümkün olmayan hayaller olarak değerlendirilse de o, ufkun ötesine uzanan yolculuğundan asla geri adım atmamıştır. Bu yolculuk sonucu çağdaş Türkiye ülkü olmaktan çıkıp gerçeğe dönüşmüştür. ATATÜRK'ün başarıları ve gerçekleşen geleceğe yönelik öngörülerinin hiçbirisi tesadüflerin sonucu olmamıştır. Onun yaptığı her şeyi önceden plânladığını göstermesi bakımından aşağıdaki anekdot ilginç bir örnektir:

Mustafa Kemal'in Harp Akademisinde öğrenimini tamamladığı günler...Dostlar halkası yavaş yavaş genişlerken, Lütfi Müfit (Özdeş), Cafer Tayyar (Kanatlı), Ali Fuat (Cebesoy), babası Fazıl Paşa, Zeyrekli Kazım (Karabekir) bu özel kadroya alınırlar.

İlk kez gizli, el yazması bir gazete çıkarır genç Akademili. Gizli konferanslar da devam eder. Padişahı eleştirip, üst düzey yöneticiler takımını didik didik ufalarlar.

Yukarıda adını saydığım gençler, daha da adını duymadıklarımız, olayların içine böyle böyle girerler. Kimi kıyısından, kimi köşesinden... Kadro giderek büyür.

Ama Zübeyde Hanım korkular içindedir. Oğlunun nelerle uğraştığını kavrayamaz, bağlayamaz, "Mustafa'm, sen neler yapıyorsun?" sorusu yanıtız kalır hep...Ya da "Sen merak etme, iyi şeyler yapıyoruz." gibi yanıtlarla geçiştirilir.

"Mustafa'm, yoksa sen yedi evliya gücündeki padişahımıza mı karşısın?" gibi sorulara ise "Çakır oğlu", sadece gülerek, yanaklarından öperek, sarılarak yanıt veriyor annesine...

⁸ Banoğlu; s. 86-87.

Şimdi bu gençlerin hemen hepsi aynı okullarda okudular. Aynı koşullarda ya da yakın büyüdüler. Yıllardır aynı konuları konuşuyor, paylaşıyor, tartışıyorlar. Ama yine de, Zübeyde Hanımın sorularıyla aynı anlama gelen sorular var onların da içinde, bazen dayanamayıp açıkladıkları!...

Neler söylüyor bu genç adam arkadaşlarına?

-Padişahlık yıkılmalıdır, yıkılacaktır, diyor.

-Ordu yeniden kurulmalıdır, diyor.

-Balkan ordularının birleşmesi bizim için tehlikelidir, diyor.

-Yeni bir yönetim biçimi, yeni bir ordu, yeni bir toplum, diyor.

Bunlar onun emelleri. Ama onun emellerine, arkadaşlarının hayalleri bile ulaşamamıştır anlaşılır. Bu Fatih'in yakınlarına söylediği bir gerçektir vaktiyle. Biri doruklara yükselirken, öbürleri yamaçlarda çabalıyordu.

Bir akşam Selânik'te, Beyaz Kule gazinosunda, bu emeller doğrultusunda heyecanlı tasarımlar açıklanırken coşkusunu saklayamayan genç Mustafa bir arkadaşına, "Seni harbiye nazırı yapacağım, seni de hariciye nazırı..." diye bildirdi. Böyle mevki ve makam dağıtmaya başlayınca, bunun hoş bir şaka olduğunu sanan biri, bu şakaya yanıt vererek, "Peki bizi bu makamlara getirebilmek için sen ne olacaksın? Yoksa padişah mı?" diye sorunca, o, ciddiyetle ve kahkahalarla "Yoo, hayır! Ondan da önemli." yanıtını verdi. Bu olmayacak duaya, şakayla karşılık amin diyenler, ürküp susanlar... Ama o akşam ciddiye almadıkları bir gerçek! Çok da haksız sayılmazlar.

Ama benim anlayamadığım, günün birinde, o neşeli akşam sofralarında, arkadaşlarına verdiği bu cür'etli sözlerin hemen hepsi bir bir gerçekleşmeye başlayınca, aynı arkadaşlar acaba neden bozuluyorlar, şaşırıyorlar, öfkeleniyorlar ve korkuyorlardı?

O, bu yakın dostlarına hiç yalan söylememiş ki... Her şey ortada işte!

Nezihe Araz⁹

ATATÜRK VE UYGARLIK

Türk halkının mutluluğunu kendi mutluluğu olarak gören ve kendini onun hizmetkârı olarak değerlendiren büyük ATATÜRK'ün aşağıdaki sözleri

⁹ Nezihe Araz; Mustafa Kemal'in Ankara'sı, İstanbul, 1994, s. 77-78.

ulusumuzun yolunu aydınlattığı gibi, ulusumuzu uygarlık yolunda geri koymaya çalışan düşünce sahiplerine de bir uyarı niteliği taşımaktadır. Türk ulusu bir bütün olarak aşağıdaki sözlerin anlamını idrak edip onun gereğini yaptığı gün hiç şüphesiz uygarlık âleminde rakipsiz olacaktır. Bundan şüphe duyanlar bilmelidir ki kendi yeteneklerini tanımayan ve kendisine güveni olmayanlardır:

“Ben sizin öz kardeşiniz, arkadaşınız, babanız gibi uygarım diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı fikriyle, zihniyetiyle uygar olduğunu ispat etmek ve göstermek zorundadır: Uygarım diyen Türkiye Cumhuriyeti halkı aile hayatıyla, yaşayış şekliyle uygar olduğunu göstermek zorundadır. Sonuç olarak uygarım diyen Türkiye'nin gerçekten uygar olan halkı baştan aşağıya dış görünüşüyle bile uygar ve olgun insanlar olduğunu uygulamada da göstermek zorundadır.”

“Artık duramayız, kesinlikle ileri gideceğiz. Geriye ise hiç gidemeyiz. Çünkü ileri gitmeye mecburuz. Millet açıkça bilmelidir. Uygarlık öyle kuvvetli bir ateştir ki, ona ilgisiz kalanları yakar ve yok eder.”

“Uygarlığın coşkun seli karşısında direnmek boşunadır ve o, gafil itaatsizlere karşı çok amansızdır. Dağları delen, göklerde uçan, göze görünmeyen zerrelerden yıldızlara kadar her şeyi gören, aydınlatan, inceleyen uygarlığın güç ve yüceliği karşısında çağ dışı kalmış zihniyetlerle, ilkel, boş inançlarla yürümeye çalışan milletler yok olmaya veya hiç olmazsa esir olmaya ve aşağılanmaya mahkûmdurlar.”

“Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve mensuplar memleketi olamaz; en doğru, en hakikî yol, uygarlık yoludur. Uygarlığın emir ve isteklerini yapmak, insan olmak için yeterlidir.”

“Biz her araçtan yalnız ve ancak bir görüş açısından faydalanırız. O görüş şudur: Türk milletini, uygar dünyada lâyık olduğu yere ulaştırmak ve Türk Cumhuriyeti'ni sarsılmaz temelleri üzerinde, her gün, daha fazla kuvvetlendirmek... Ve bunun için de keyfî yönetim fikrini öldürmek...”¹⁰

ATATÜRK, KENDİSİNE SUİKAST YAPACAK ADAMLA KARŞI KARŞIYA

İnsanların başına gelen felâketlerin başlıca nedeni, aklın dışlanıp, duygulara esir olunmasıdır. Çünkü, duygularıyla hareket edenlerin hata yapma payları daima yüksek olmuştur. Bu gerçeği de başlarına felâket geldiğinde anlarlar. Oysa düşünen, neden ve niçin diye sorgulayan insanların olacakları önceden görme şansları oldukça yüksektir. Geriye dönüp geçmiş

¹⁰ Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 353-355.

yaşamımızı sorguladığımızda hepimizin, “ Keşke duygularıyla hareket edip de şu hataları yapmasaydım.” diyebileceğimiz pek çok olay vardır.

İnsanın duygu yüklü olması, akılla beslendiği sürece güzeldir. Akıl desteğinden yoksun duygu, rotasız mermi gibidir. Hedefinin ne olduğu, ne zaman ne ile sonuçlanacağı bilinemez. Daha az hata ancak bencillik ve önyargının yerini akıl, sağduyu ve mantığa bırakmasıyla mümkündür .ATATÜRK’e yönelik suikastin girişimcilerinin tavrını konu alan aşağıdaki anekdotta da bu gerçeğin altı çizilmektedir:

İzmir’de hazırlanan o alçakça suikastin ortaya çıkarılmasından sonra, bir gün bize ATATÜRK şu olayı anlatmıştı: “Ziya Hurşit’in beni öldürmek için görevlendirdiği iki zavallı vardı. Sorguları yapıldıktan sonra bunlardan birisini yanıma çağırdım. Odada kimse yoktu. Kendisine sordum:

-Sen Mustafa Kemal’i öldürecekmişsin, öyle mi?

-Evet! dedi.

Ben gene sordum:

-Mustafa Kemal, ne yapmış ki onu öldürecektin?

-Fena bir adammış da... Memlekete çok fenalık yapmış!... Sonra, bize onu öldürmek için para da vereceklerdi!...

-Sen Mustafa Kemal’i tanıyor musun?

-Hayır!

-O hâlde, tanımadığın bir adamı, nasıl öldürecektin?...

-Geçerken işaret edecekler, “Mustafa Kemal, işte budur!” diyeceklerdi. Biz de öldürecektik.

O zaman cebimden tabancamı çıkararak kendisine uzattım:

-Mustafa Kemal benim!... Haydi, al eline tabancayı... Öldür!... dedim.

Adam, benden bu yanıtı alınca, yıldırımla vurulmuş gibi oldu. Bir müddet şaşkın yüzüme baktıktan sonra, diz üstü kapanarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Yahya Galip Kargı¹¹

¹¹ Arıburnu; Atatürk, Anekdötler-Anılar, s. 30-31

BİR GÜN ATATÜRK GİZLİCE KÖŞKTEN KAÇTI

Yüzyıllar, Türk halkı içerisinde en çok Türk köylüsünün ezilmişliğine tanıklık etmiştir. Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür diyen ATATÜRK, köylünün ihmal edilmişliğini bir türlü kabullenememiştir. Yapılmış olan haksızlıkları 1 Mart 1922'de Büyük Millet Meclisinde yaptığı bir konuşmada şöyle dile getirmiştir:

“Efendiler!... Yedi yüzyıldan beri dünyanın çeşitli ülkelerine göndererek kanlarını akıttığımız, kemiklerini topraklarında bıraktığımız ve yedi yüzyıldan beri emeklerini ellerinden alıp savurduğumuz ve buna karşılık her zaman aşağılama ve alçaltma ile karşılık verdiğimiz ve bunca özveri ve bağışlarına karşı iyilik bilmezlik, küstahlık ve zorbalıkla uşak durumuna indirmek istediğimiz bu soylu sahibin önünde büyük bir utanç ve saygıyla gerçek durumumuzu alalım.”

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ATATÜRK bu sözlerinin takipçisi olmuştur. Devletin her kuruşa muhtaç olduğu kuruluş döneminde devlet bütçesinin yarısını oluşturan aşar vergisini kaldırarak köylüyü vergi yükünden kurtarmış, örnek çiftlikler kurmak, ucuz kredi vermek, tohum dağıtmak, üretime yönelik eğitimi köylünün ayağına götürmek gibi hizmetlerle de yüzyılların haksızlıklarını biraz olsun gidermek için çalışmıştır. Mesajı değiştirilmeden kısaltmalar yapılarak verilen aşağıdaki anekdot; Türk köylüsünün geçmişteki durumunu ve ATATÜRK'ün bu konudaki bakış açısını yansıtan düşündürücü bir örnektir:

Yıl 1936

ATATÜRK, Selânik günlerinde çocukluk arkadaşı olan Nuri Conker ile birlikte bir gün köşkten gizlice bir otomobille ayrılır.

Yolda, otomobilin tentesini de açtılar. Güzel bir eylül sonu akşamı; sonbaharın tadını çıkararak, Çekmece'ye doğru gidiyorlardı. Hava ılıktı, görüntü güzeldi ve her şey düzeninde işliyordu.

Birden ATATÜRK'ün gözleri akşam güneşi altında çift süren bir köylüye takıldı. Yaşlı bir adamdı bu. Ama sapanın sapına iyice yapışmış, toprakları yavaş yavaş deviriyordu. Fakat çiftin bir yanında öküz, bir yanında merkep vardı. Eşit güçlerle çekilmediği için sapan yalpa vuruyordu. ATATÜRK şoföre:

-Dur!... dedi.

İndiler. Çift süren köylü yoldan uzak değildi. ATATÜRK elini arka cebine götürüp sigara tabakasını çıkardı; sonra köylüye seslendi:

-Kolay gelsin ağa!...

Köylü bu sese başını çevirmeden karşılık verdi:

-Eyvallah, eyvallah...

ATATÜRK, baştan seslendi:

-Ateşin var mı, ateşin?

Bu kez köylü sestən yana döndü. ATATÜRK elindeki yanmamış sigarayı gösteriyordu...

-Tiryakisin bey galiba? Tiryaki, tiryakinin hâlimden anlamalı...

-Eh... Kirbiti unutmuşuz da...

ATATÜRK bir sigara uzattı, köylü de çakmağı çıkıp fitili ateşledi. Tatlı bir yanık kokusu tüten fitilden sigaraları yaktılar. ATATÜRK:

-İşler nasıl ağa? dedi. Bu yıl mahsulden yüzünüz güldü mü?

Köylü isteksiz isteksiz konuştu:

-Tanrı'nın gücüne gitmesin ama bey, bu yıl yufkaydı mahsül. Kabahatin acığı bizde, acığı yukarıda! -Parmağıyla gökyüzünü gösteriyordu -Biz geç davrandık, yukarıda da rahmeti esirgedi, böyle işte...

-Bakıyorum, sapanın bir yanında öküz, bir yanında merkep koşulu. Öküzün yok mu senin?

-Var olmasına var ya, hıdırellezde vergi memurları sattılar...

-Hiç vergi memuru köylünün üretim aracını satar mı? Olmaz böyle şey! Muhtara şikâyet etseydin...

Köylü güldü:

-Muhtar başında deel miydi memurun a bey?

ATATÜRK dudaklarını kemirerek konuştu:

-Sen de kaymakama gitseydin!

Köylü iyice güldü:

-Sen de benle gönül mü eyleyon beyim, kaymakamın habarı olmadan bizim buralarda kuş bile uçmaz. Geçti o eski devirler. Şimcik ATATÜRK'ümüz var başımızda!

ATATÜRK konuşmayı sürdürdü.

E peki İstanbul şuracıkta... Gideydin valiye anlataydın derdini... Onun işi bu değil mi?...

-Bırak şu sagari allâsen, biz onun buralardan çok gelip geçtiğini gördük. Yakasına yapışsak, acep derdimizi duyurabilir miyiz?

ATATÜRK iyice giyinmişti! Ama köylünün konuşması da çok hoşuna gidiyordu. Sordu:

-Adın ne senin ağa?...

-Halil... Köylük yerde sorsan, Halil Ağa derler...

Peki Halil Ağa, bu senin işin beni bayağı meraklandırdı. Benim bildiğime göre, bir çiftçinin üretim aracı elinden alınmaz. Sen aldılar diyorsun...

Hadi, kaymakam şöyle, vali böyle diyelim, e peki bir Başvekil İsmet Paşa var bilir misin?...

-Bilmez olunur mu beyim!...

-Tamam öyleyse, hemen her hafta İstanbul'a geliyor, Florya Köşkü'ne iniyor. Köşk de şuracıkta... Bir gün kapıda bekleseydin de derdini dökseydin ona... Her hâlde çaresini bulurdu.

Sen benim konuşmamdan hoşlaştın, gönül eyliyön galim. Ama bak şinci turalım gittim vardım; beni o kapıya komazlar ya...

Turalım kodular koskoca İsmet Paşamıza göstertmezler ya!

Tut ki gösterdiler, ya ona hâlimi nasıl yanacağım hele; o sağarın sağarı, hiç işitmez canım!

-E peki, bakalım bu dediğime ne bulacaksın! Demin, ATATÜRK'ümüz var başımızda dedin ya...O da koca yaz şuracıkta oturup duruyor. Gitseydin, çıksaydın önüne, anlatsaydın hâlini. O da seni yüzüstü bırakacak değildi ya!...

Köylü iyice keyiflenmiş, keh keh gülüyor, karşısındakinin bilmezliğine acımış gibi bakıyordu:

-Sen ne diyon bey?... Mustafa Kemal Paşa ATATÜRK'ümüzün yüzünü görmek için peygamber gücü gerek... Temin dedik ya, tut ki gördük, yiyip içmekten, işinden, gücünden başını kaldırıp bizim öküzümüzün arkasından mı seyirtecek?...

ATATÜRK köylünün omzuna elini koyarak:

-Senden hoşlandım Halil Ağa, dedi. Bir gün köyüne de gelir, bir ayranın içerim. Açık yürekli bir vatandaşsın. Ama yine de sana söylüyorum, hakkını kimsede bırakma, ara!...

Dönüp arabaya bindiler. Halil Ağa, onları uğurluyordu:

-Meraklanma beyim, evellallah heç kimse bizim hakkımıza el değdiremez. Devlet borcudur, ödenecek!... Ekime geç davranmışın gök rahmetini esirgemiş, dinler mi devlet baba?... Helâl olsun!...

Otomobil hareket etti. Bir süre gittiler, sonra ATATÜRK Nuri Conker'e.

-Bir uygun yerden dönelim, tadı kaçtı bu işin! dedi. Döndüler. ATATÜRK susuyor, düşünüyor, sigara üstüne sigara yakıyordu. Yüzünde ince bir keder vardı.

-Yahu çocuk, şu Halil Ağanın vergi borcundan öküzünü satmışız, merkeple çift sürüyor; hâlâ da "devlet baba" diyor. Ne mübarek millet bu millet!...

ATATÜRK yavere:

-Şimdi, dedi, İstanbul'da ne kadar bakan, milletvekili varsa, bunların hepsini telefonla bulacaksın! Bu akşam kendilerini yemeğe bekliyorum. Ayrıca Vali Muhittin Üstündağ ile, Başvekil İsmet Paşayı bul, onlara da haber ver.

Yaver odadan çıktı. ATATÜRK Nuri Conker'e döndü:

-Beri bak Nuri!... Şimdi sen de bizim çıktığımız araba ile çıkıp o Halil Ağayı bulacaksın. Ona benim kim olduğumu söyleme. Tüccar, zengin bir adam falan dersin. Seni sevdi, sana öküz aliverecek diye bir şeyler söyle, kandır. Kuşkulandırmadan al gel buraya.

O akşam ATATÜRK'ün sofrasında Başbakan İsmet İnönü, bakanlar, milletvekilleri, İstanbul Valisi Muhittin Üstündağ yirmi beş kişi kadardılar.

ATATÜRK bir ara:

-Bu akşam soframıza "Efendimiz gelecek" dedi. Kendisine nasıl davranacağınızı görmek isterim!...

Halil Ağa kapıdan görününce. ATATÜRK ayağa kalktı. Kalkması ile bütün sofraya gür diye ayağa kalkıştılar. ATATÜRK:

-Hoş geldin Halil Ağa! dedi. Sonra masadakilere dönüp tanıttı. İşte beklediğimiz efendimiz!

Conker, Halil Ağayı ATATÜRK'ün sağ başına oturttu, kendisi de ayrılan sandalyeye geçti. ATATÜRK sofradakilere, o gün köşkten Conker'le birlikte nasıl çıktığını, Halil Ağayı, bir yanında öküz, bir yanında merkeple çift sürerken nasıl gördüğünü sigara yakmak bahanesiyle nasıl kendisiyle konuştuğunu ayrıntılı bir biçimde anlattıktan sonra:

-Efendimizin hâlini gördünüz beyler? Devlet size böyle davransa, ne yaparsınız?

Mübarek millet bu, adam millet! Şimdi onun karşısında "adam olmak" bize düşüyor.

Sofrada kesin bir sessizlik vardı. Gözler ATATÜRK'e dönmüştü.

-Halil Ağanın öküzünü satıp üretimi aksatan kanunu ya biz yaptık, ya da bizim yaptığımız kanun yanlış yorumlanarak Halil Ağanın öküzünü satıyor. İki de bence bir... Böyle bir kanun yaptıysak, memleket çıkarlarına aykırıdır, nasıl yaparız? Eğer yaptığımız kanun böyle yorumlanıyorsa hükümet nasıl bir yönetim içindedir? Sonra unutmayın ki, olay İstanbul'da geçiyor. Bunun Van'ı var. Bitlis'i var. Kıyı bucak ilçesi var, acaba oralarda neler oluyor? Bu çark iyi dönmüyor beyefendiler!

Biz cumhuriyeti süs olsun diye yapmadık; halktan yana bir idare kurmak için yaptık. Hükümetin müfettişleri var, valileri var, kaymakamları var, bunlar Halil Ağanın öküzünü vergi borcundan satıyorlar. Yaptıklarının ne demek olduğunu elbette bilmeleri gerekli... Bunlar, size hiçbir şey söylemiyor, Halil Ağanın öküzünü satıp vergi gelirini şişkin göstermeye çalışıyorlar!...

Ne demektir bu?

Biz cumhuriyeti anlatamamışız beyler, bundan bu çıkıyor!¹²

KÖY AĞASININ SİLÂHLİĞİ

XIX. yüzyıla kadar toplumların hayatında daha çok dinî değerlerin belirleyici olması nedeniyle ulus bilincinin önemli bir yeri olmamıştır. Bu nedenle birçok ulus kendi dilini, inanç sisteminin doğup geliştiği toplumun dili yararına ihmal etmiştir. Aynı ihmali Türk kültür değerlerinden uzaklaşmış olan Osmanlı yönetici ve aydınları da göstermişlerdir. Türkçenin yok olması pahasına ülkede Arapçanın bilim, Farsçanın edebiyat dili olarak kullanılmasına izin verip öncülük etmişlerdir. Bu durum bir taraftan eğitimin yaygınlaşmasını önleyip halkın cehaletine neden olmuş, diğer taraftan kendi halkından kopuk, onun değerlerinden uzaklaşmış, Arap kültürünün ürünü olmayan her şeyi küfür kabul eden, Arap'ın kendisini de dilini de kutsal gören bir aydın tipinin doğmasına neden olmuştur.

Bu aydın tipinin Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki temsilcileri Türkçeyi zenginleştirerek bilim ve kültür dili yapmak, sadeleştirerek halkla aydın arasındaki kopukluğu gidermek amacıyla yapılan dil devrimine, Türkçenin yetersiz olduğu ve geçmişten kopulacağı savıyla karşı çıkmışlardır. Oysa yapısı itibarıyla Türkçenin dünyanın en zengin dillerinden birisi olduğu ve dil devriminin geçmişten kopmak gibi bir amaçla yapılmadığı, temel amacın aydın ile halk arasındaki kopukluğu kaldırıp tüm ulusu Türk kültürünün zenginliğinde buluşturmak olduğu çok iyi biliniyordu. Ancak Arap kültürüne tutsaklıkları ve Arapçayı bilme imtiyazının kendilerine sağladığı maddî ve manevî getiriyi kaybetmek istememeleri, bildikleri bu gerçeğin üzerini örtmekteydi. Bu tür düşünce sahiplerinin dil konusundaki iki yüzlü davranışlarını ATATÜRK; aşağıdaki anekdotta oldukça ilginç bir örnekle dile getirmektedir:

“Arap'inkini Arap'a, Acem'inkini Acem'e geri verirsek, bize uzun kollu bir Buhara hırkasından başka bir şey kalmaz.”

Buhara hırkasını nedense hor gösteren bu söz, Meşrutiyet devrinde sayılı birkaç dilseverin, dilimizde denemek istedikleri tasfiye (arıtma) işini, Türkçe için bir yıkım sayan ünlü bir yazarımızın sözüdür.

Dil devrimi başladığı sıralarda da aydınlarımızın çoğu bu kuruntuda idi.

Türk'ün ana yurttan ayrıldığı zaman dil varlığını uzun kollu bir hırkaya benzetenlerin bu mantık zavallılığına ATATÜRK acırdı. O, Türk'ün her şeyine inandığı gibi dilinin de yeterliğine, enginliğine sonsuz bir inanç besledi. “Tarihin akışını oradan oraya çevirmiş, yer yer bunca uygarlık ocakları kurmuş bir ulusun dili bu denli yoksul olabilir mi idi?” diye soruyor ve sözünü aşağı

¹² İsmet Bozdağ; Atatürk'ün Fikir Sofrası, Tekin Yayın Evi, İstanbul, 1999, s. 23-45.

yukarı şöyle tamamlıyordu: "Araplarla tanışincaya dek Türk'ün devlet, hükümet, hukuk, adalet gibi uygar kavramlara; şeref, namus, insaf, vicdan gibi yüksek duygulara birer ad vermemiş olması düşünülebilir mi? Belli ki her ulusta görüldüğü üzere Türk'ün de tarihte gaflet anları olmuş, birçok varlıklarına ve bu arada diline de bakmaz olmuştur. Biz şimdi ulusal benliğimize kavuştuğumuz gibi öz dilimize de kavuşacağız."

ATATÜRK bir ulusun dil varlığı bakımından, aslında bu denli yoksul olamayacağını bir örnekle belirtmek için şu öyküyü sık sık anlatırdı:

"Vaktiyle zengin bir köy ağası şehirde hamama gitmiş. Yıkanmış... Kurulanmış... Giyinmek için bohçasına el attığı zaman bir de bakmış ki silâhlığından başka her şeyi çalınmış. Başlamış hamamcılardan hesap sormaya.

Hamamcılar ağanın şantaj yaptığını, yoksa çalınan çarpılan bir şey olmadığını ileri sürmüşler. Bunun üzerine o da silâhlığını çıplak beline geçirerek ortaya çıkmış ve şöyle haykırması: "Görenler Allah için söylesin, ben buraya bu kılıkta gelebilir miydim?"

ATATÜRK öyküsüne şunu da katardı:

-Ağanın hamama çıplak gelmediğine herkesin aklı yattı ama, Türk'ün yurdundan dilsiz çıkmadığına hâlâ akıl erdiremeyen gafiller vardır.¹³

ATATÜRK, ÇANAKKALE ŞEHİTLERİ VE

ÇANAKKALE'DE ÖLEN DÜŞMAN MUHARİPLERİ

Türk insanının ne düşündüğünü, neleri düşüneceğini ve neleri yapabileceğini en iyi bilen insanların başında ATATÜRK gelir. Çünkü o hem Türklüğün hem de Türk kültürünün en nitelikli ve en seçkin simasıdır. Bu insan kendisini çok iyi tanımanın avantajıyla Türk insanının ruhunu ve düşüncelerini okuma becerisini her zaman göstermiştir. Yaşamında yanlı ve başarısızlığın yer bulamamış olması da bundandır. Büyük insan ATATÜRK'ün, insan ATATÜRK'ün, Çanakkale bölgesine denetlemeye gidecek olan dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, veda için kendisini ziyarete geldiği zaman ona söylediği aşağıdaki sözleri; onun evrensel kişiliğini ve tarifi olanaksız hoşgörüsünü göstermektedir:

-Çanakkale'ye gittiğin zaman aziz şehitlerimizi de ziyaret edeceksin. Bu görevi yapacağına şüphe yok. Yalnız nasıl bir nutuk söyleyeceksin. Ben söyleyeyim: Burada yatan aziz şehitlerimiz! Sizi hürmetle, saygı ile anıyoruz,

¹³Mehmet Ali Ağakay; Atatürk'ten 20 Anı, Ankara, 1972, s. 13-15.

diyeceksin. Mehmetçik anıtının başında, bütün yeteneğinle konuşacaksın. Burada rahat ve huzur içinde yatınız, diyeceksin. Siz olmasaydınız, siz göğüslerinizi çelik kalelere siper etmeseydiniz, bu boğaz aşılır, İstanbul işgal edilir, vatan toprakları istilâya uğrardı, diyeceksin.

-Evet, böyle konuşacağım!

-Hayır, hayır... Sen böylenin üstünde, çok daha başka konuşacaksın. Dünyaya seslenircesine konuşacaksın. Orada, Çanakkale'de yalnız bizim şehitlerimiz değil, bu toprak üstünde kanlarını döken insanları da o kahraman askerleri de hürmetle, saygıyla anacaksın."

-Paşam, ben bunları yapamam; çünkü bu sözler ancak sizin söyleyebileceğiniz yüksek sözlerdir.

-Söyleyeceksin. Çanakkale'den dünyaya karşı böyle konuşacaksın. Senin böyle konuşman gerekir."

Şükrü Kaya ATATÜRK'ün yanından ayrılır ve gece tekrar buluşurlar. ATATÜRK, Şükrü Kaya'ya uzun bir kâğıt uzatır. Bu, Çanakkale'de söyleyeceği nutuktur. bizzat hazırlamıştır ve Şükrü Kaya, bu nutku alıp Çanakkale'ye gider. Orada Mehmetçiğin mezarı başında bu nutku söyler. Nutukta Şükrü Kaya'nın yabancı askerlere hitaben belirttiği cümleler şunlardır:

"Bu memleketin toprakları üstünde kanlarını döken kahramanlar! Burada bir dost vatanın toprağındaınız. Huzur ve rahat içinde uyuyunuz. Sizler, Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız. Uzak ülkelerden evlâtlarını savaşa gönderen analar! Göz yaşlarınızı dindiriniz. Evlâtlarınız bizim bağrımızdadır. Huzur içindedirler ve huzur içinde rahat rahat uyuyacaklardır. Onlar, bu topraklarda canlarını verdikten sonra, artık bizim evlâtlarımız olmuşlardır."

Şükrü Kaya, ATATÜRK'ün toprağında yendiği milletlere karşı gösterdiği yüksek insanlık hislerinin ifadesini taşıyan cümleleri Çanakkale'de söyler, Ankara'ya döner.

Meğer Mehmetçik Anıtı'nın başında söylenen bu sözleri kaydeden birkaç gazeteci varmış. Onlar bu sözleri gazetelerine bildirirler, nutuk dünyaya yayılır ve aradan hafta geçmeden Şükrü Kaya'ya telgraflar yağar. Ta Avustralya, Yeni Zelanda'dan günler sonra mektuplar gelir. Gözleri yaşlı analardan, kardeşlerden, siyasî şahsiyetlerden, askerlerden... Şükrü Kaya, bu konuşmasından dolayı tebrik edilir, takdir edilir.

Oysaki söz, büyük askere aittir. Ve O büyük asker, dün yendiği milletlere karşı düşmanlık hissi beslememekte, en insanî, en medenî hislerle, dostluk elini uzatmaktadır ve bunu Türkiye Cumhuriyeti'nin İçişleri bakanına

söylemektedir. “Yurtta barış, cihanda barış”... ATATÜRK’ün bu sözünü dünya milletleri arasında düşmanlığın unutulmasından aldığı nasıl belli!¹⁴

ATATÜRK’ÜN DEVLETÇİLİK ANLAYIŞI

Türkiye yanmış, yıkılmış, çalışabilecek insanı kalmamış bir ülke ve yoksul bir ulusla, imparatorluktan kalan büyük bir borcu da ödemek yükümlülüğü ile yola çıkmıştır. Hem ülke yeniden derlenip toparlanacak, ulus yoksulluktan kurtarılacak, borçlar ödenecek, yabancıların ellerindeki işletmeler satın alınarak millileştirilecek hem de amaç edinilen çağdaş uygarlık düzeyine çıkılacaktır. Üstelik ülkede özel girişimci, sermaye sahibi bir kesim de yoktur. Herkes her şeyi devletten beklemektedir. İşte devletçilik bu ortamda zorunlu olarak başlamış ve uygulamaya konulmuştur. Başarılı bir uygulama sonucu at nalı ve nal çivisi dahi yapamayan Türkiye bugünkü ekonomik gücüne ulaşmıştır.

Devletçilik ilkesi, özel girişimciliği reddetmez. Tüm üretim araçlarının devletin elinde toplanmasını öngörmez. Mülkiyet hakkına saygılıdır. Ekonomide devleti hem düzenleyici, tasarlayıcı, destekleyici hem de işletmeci olarak görür. Devletin ekonomideki işletmecilik anlayışı, özel sektörün yatırım yapmadığı Türk halkının veya ulusal güvenliğinin ihtiyaç duyduğu alanlarla sınırlıdır. Onun dışında devletçiliğin temel işlevi Türk girişimcisinin yatırım-üretim ve pazar olanaklarını artıracak, uluslar arası pazarlardan yararlanmasını sağlayacak düzenlemelerden oluşmaktadır. Devletçilik ilkesinin anlamını ve gerekçesini, ATATÜRK’ün aşağıdaki sözleri yeterince açıklamaktadır:

“Türkiye’nin tatbik ettiği devletçilik sistemi XIX. asırdan beri sosyalizm teorisyenlerinin ileri sürdükleri fikirlere alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu Türkiye’nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye’ye özgü bir sistemdir. Devletçiliğin bizce anlamı şudur:

Kişilerin özel teşebbüslerini ve şahsî faaliyetlerini esas tutmak, fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak, memleket ekonomisini devletin eline almak. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardan beri kişisel ve özel teşebbüslerle yapılmamış olan şeyleri bir an önce yapmak istedi ve kısa zamanda yapmayı başardı. Bizim takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi liberalizmden başka bir yoldur.”¹⁵

¹⁴ Erendil; s. 85-86.

¹⁵ Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 109.

BAŞÖĞRETMEN

Kurtuluş Savaşı yurdun düşmanlardan temizlenmesini sağlamış, ancak gerçek kurtuluşu sağlamamış sadece buna giden ortamı hazırlamıştır. Çünkü gerçek kurtuluş ancak ülkenin işgal gibi bir felâketi yaşamasına neden olan etkenlerin tamamen ortadan kaldırılmasıyla sağlanabilirdi. Bu ise Türk insanının işgallerin de gerçek nedeni olan cehalet, geri kalmışlık ve yoksulluktan kurtulması, hurafelere dayalı yanlış inanış ve anlayışların yerini sağlıklı, bilimsel ve üretken bir anlayışa bırakılmasıyla mümkündür. Cehalet, sadece Türk halkının değil insanlığın

en büyük düşmanıdır. Yukarıdaki bu görüşler, ATATÜRK'ün düşünceleri olup onun eylemlerine yön vermiştir. Kurtuluş Savaşı devam ederken büyük bir kararlılıkla eğitim seferberliğini başlatmış olması, savaş sonrasında ise Kurtuluş Savaşı'nın başkomutanının, çağdaşlaşma savaşının başöğretmeni olması bu düşüncelerin doğal bir sonucudur. ATATÜRK için başkomutanlık bağımsızlığa giden yolda gerekli olan bir araçtı. Asıl amaç Türk ulusunu uygarlığa taşıyacak başöğretmenlikti. Aşağıdaki anekdot, başöğretmenin cehalete karşı başlattığı mücadeleyi yansıtan güzel bir örnektir:

Kurtuluş Savaşı zaferle sona ermiş, vatan ve millet kurtulmuştu. Bazıları sanıyordu ki ATATÜRK'ün önderlik rolü artık bitmişti. Hâlbuki onun kalbinde Türk milletinin yüzyıllardan beri şifa bulmayan yaraları kanıyordu; ana vatandan düşmanı kovmakla her şey tamam olmuyordu, o tekrar gelebilirdi. Bunun önüne geçmek için kökleri içimizde olan sebepleri de yok etmek gerekirdi. ATATÜRK en büyük derdin, halkın cahilliği olduğunu görüyor, onun kafasını aydınlatınca hızla yükseleceğini biliyordu.

O sırada arkadaşlarından biri sordu:

-İşte memleketi kurtardınız. Şimdi ne yapmak istersiniz?

-Millî Eğitim bakanı olarak millî kültürü yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir.

Millî Eğitim bakanı olmadı, cumhurbaşkanı oldu. Fakat bütün devrimler gibi eğitim devrimi de onun eseridir.

Halkın kültür bakımından yükselmesine başlıca engel, Arap harfleriydi. ATATÜRK, 1927'de kararını verdi, 1928 kış ayları hazırlıkla geçti. Ağustosun dokuzunda Perşembe günü İstanbul'da Sarayburnu'nda bir toplantıda halkla konuştu ve kararını bildirdi; Lâtin harfleri kabul edildi. Savaşta başkomutanlık eden ATATÜRK, "Başöğretmen" oldu. Seyahat ettiği yerlerde halkı imtihan etti ve dersler verdi.¹⁶

¹⁶ Banoğlu; s. 92-93.

MUSTAFA KEMAL VE DOĞA SEVGİSİ

Doğanın bir parçası olan insan, kendisiyle birlikte doğayı da geliştirmek sorumluluğunu taşımaktadır. Bu sorumluluğu yerine getirilebilmesi insanın kendisiyle ve doğasıyla barışık olmasıyla mümkündür. Doğaya yönelik her tahribat, insanoğlunun geleceğine yönelik bir saldırdır. Ekolojik dengeyi bozmaya yönelik girişimler kısa vadeli çıkarlar uğruna uzun vadeli geleceği yok etmekten başka bir şey değildir. Bugün karşı karşıya kalınan doğal felâketlerin birçoğu, bencil ve kısa vadeli çıkarlar uğruna doğanın tahrip edilmiş olmasının bir sonucudur.

Doğa ve toplumla ilgili sorunların oluşumunda insan duyarsızlığının payı büyüktür. Tarihte geçit vermez ormanlarıyla ünlü Anadolu, bugün çoraklaşma tehdidiyle karşı karşıyadır. Çoraklaşan doğa ve hâlâ alt edilememiş olan cehalet konusunda tüm ulusun duyarlılığını sorgulamasının zamanı çoktan gelmiştir. Her konuda olduğu gibi doğa konusunda da duyarlı olan ATATÜRK sadece Türk ulusunu değil onun doğasını da işlemeyi temel görev bilmiştir. İnsan ATATÜRK'ün doğa sevgisini yansıtmaya açısından aşağıdaki anekdot, güzel bir örnektir:

Mustafa Kemal'in Ankara'sında beni çok ilgilendiren, en çok heyecanlandıran olay, herhâlde o işde ağacının başından geçenlerle ilgili olanıdır. Bozkırın, acı bir unutulmuşluk uykusundan Mustafa Kemal tarafından uyandırıldığı o günlerde, Çankaya'dan Meclise giden yol üstünde olacak, güzel bir işde ağacı varmış. Tek bir ağaç... Ve Mustafa Kemal ne zaman o ağacın önünden geçse, arabada ne kadar önemli bir sorun konuşuluyorsa konuşulsun yanındakinin ya da kendisinin sözünü keser. Artık öğrendiği için, şoför de arabayı o sırada yavaşlatır ve Mustafa Kemal yanındakine gösterir: "Bak! Bu benim işde ağacıml!" Soylu, yapmacıksız, içten bir sevgidir bu. Mustafa Kemal yalnızca o işde ağacını sevmiyordu elbette. O bir doğa sevdalısıydı ve çorak Ankara onu elbette özliyordu. Yeni Ankara'yı ağaçlı, yeşil bir şehir hâline getirmek onun tutkusuydu. Ve işde ağacı bu tutkunun simgesiydi.

...Aynı yoldan geçerken bir sabah yanındakinin kolunu tutmuş, "Bak, bu benim..." derken işde ağacının yerinde olmadığını görmüştü. Mustafa Kemal şaşkınlıklar içerisinde arabadan atladı ve orada çalışan işçilere sordu: " Ne oldu buradaki işde ağacı?" Yolu genişletmek için kesmişler işdeyi meğer. Mustafa Kemal acıyla döndü arabasına ve ellerini yüzüne kapayıp ağladı! Evet ağladı. Ve bu olaydan yıllar ve yıllar sonra, bu unutulmaz sevgiyi insan Mustafa Kemal'in verdiği en güzel örneklerden biri olarak televizyonda

anlattırmak istediğimde, o günkü program denetçilerinden biri, “Mustafa Kemal ağlamaz.” gibi acı bir gerekçeyle, metinden o paragrafı çıkarttı.

Oysa, Mustafa Kemaller de ağlar. Niçin ağlamasın? Sadece bir insan o. Çoğu kez her birimizden biraz daha duyarlı, biraz daha içtenlikli, yalın bir insan.

...Düşündüğü Gazi Çiftliği'nin, Gazi Orman Çiftliği adını almasında, acaba o kesilen iğde ağacı adına ödenen bir borç, bir bedel anlamı da yok muydu?

Nezihe Araz¹⁷

ATATÜRK VE MACERA

İnsanlık tarihi Napolyon, Enver Paşa, Hitler ve Mussolini gibi birçok maceraperestin neden olduğu hazin öyküyle doludur. Öykü sahipleri, dizginleyemedikleri aşırı hırsları nedeniyle bir taraftan ellerindekini yitirmişler, diğer taraftan acı ve sıkıntıların en büyüğünü kendi uluslarına çektirmişlerdir. Halk deyimiyle, dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmuşlardır. Akıl ve mantık ile hareket etmeyip duygulara esir olmanın bedeli her zaman ağır ödenmiştir.

Uluslarına acılar çektiren bu maceraperestler ile ATATÜRK arasında benzerlik bulmaya çalışanlar şunu görmelidirler: O, Kurtuluş Savaşı sonrasında duygusal davranıp yeni bir maceraya atılmadı. Onu maceraya sevk etmek isteyenler olmuştur. Ancak o bu yöndeki telkinlerin etkisinde kalmayarak durması gereken yerde durmasını bilmiştir. Ona göre değerli olan duygu akli esir alan değil aklın emrinde olandır. O, “Akıl ve mantık ile hareket etmek bizim şiarımızdır.” demekle yetinmemiş, tüm yaşamını ve yaptıklarını bu şaşmaz ilkeye dayandırmıştır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bu yöndeki özelliğini yansıtmaya açısından önemlidir:

Millî Mücadele henüz bitmiş, ordularımız Meriç sınırına dayanmıştı. Çankaya'da oturuyorduk. ATATÜRK'ün Selânik'teki çocukluk arkadaşı olan Nuri CONKER dedi ki:

-Paşam ne duruyorsun? Her şey elinizde. Selânik'teki eviniz boş duruyor. Bir sözünüzle orada oturabilirsiniz. Size kim engel olabilir?

ATATÜRK, hepimizin yüzüne baktı ve şunları söyledi:

¹⁷ Araz; s. 13-16.

“Böyle bir hareket bütün Avrupa’yı aleyhimize birleşmeye sevk eder. Büyük bir mücadele iyi bir biçimde sona erdi. Tehlikeli bir maceraya atılamam.”

Hamdullah Suphi Tanrıöver¹⁸

ŞEREFİMLE ÖLMEME HAZIRIM!...

Her vatanın kurtuluşunun ve kuruluşunun temelinde sıkıntı, yokluk, acı, gözyaşı ve ölüm vardır. Bütün bunlara daha iyi, daha onurlu ve daha özgür bir yaşam için razı olunur. Tarih, izleri günümüze kadar gelen ve gelecekte de devam edecek olan özgürlük mücadelelerinin canlı tanığıdır. Onun içindir ki, vatan toprakları üzerinde yaşayanlar onun değerini bilmek ve ona sahip çıkmak sorumluluğuyla yükümlüdürler. Mehmet Akif Ersoy’un aşağıdaki dizelerinde bakınız bu gerçek nasıl dile getiriliyor:

“Sahipsiz kalan bir vatanın batması haktır,

Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.”

Aşağıdaki anekdot, Mehmet Akif Ersoy’un bu dizelerinde işaret edilen vatan gerçeğini en iyi anlayan ve ona karşı olan sorumluluğunun gereğini eksiksiz olarak yapmış olan ATATÜRK’ün vatan anlayışı ve sevgisi konusundaki düşüncelerini yansıtmaya açısından önemlidir:

Mustafa Kemal’in Samsun ve çevresindeki faaliyetlerinden korkan İstanbul Hükümeti, İçişleri Bakanı Ali Kemal’in bir genelgesi ile onu görevden alır. Bu sıralarda, Ali Galip adında birisi de, Erzurum valiliğine atanmak maskesi altında Mustafa Kemal’i tutuklamakla görevlendirilir. Ve Sivas’ta bazı tertiplere başvurur. Bu komployu Amasya’da haber alan Mustafa Kemal, bir atlı birlik oluşturarak habersizce Tokat’a gider. Kendileriyle sohbet etmek üzere şehrin ileri gelenlerini toplar. Bu toplantıda bulunan avukat Ali Bey, gözlemini şöyle anlatıyor:

“Yirmi kişi kadar vardık. ATATÜRK, etrafında bazı kişilerle birlikte geldi. Köşede bir sandalye vardı. Selâm verip oraya oturdular ve bize memleketin kurtuluş yolu hakkında hiçbir şekilde unutamayacağım şu açıklamada bulundular:

-Hiçbir savunma aracına sahip olmasak bile, dişimiz tırnağımızla, zayıf ve dermansız kolumuzla mücadele ederek şeref ve haysiyetimizi, namusumuzu korumayı kaçınılmaz görüyorum. Tarih, bize vatan uğrunda canını, malını esirgemeyen milletlerin asla ölmediklerini göstermektedir. Ben

¹⁸ Arıburnu; Atatürk’ten Anılar, s. 195.

hayatımı, hiçbir zaman milletimizden üstün görmedim ve görmeyeceğim. Her an memleket için şerefimle ölmeye hazırım.”¹⁹

KAMÇISIZ YÖNETİM

“Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.” atasözü, sevgi ve hoşgörünün insan yaşamındaki önemine işaret etmektedir .Sağlıklı toplumlarda aile ve toplum içi ilişkiler sevgi ve saygı esasına dayanır .Baskı ve şiddete yer yoktur. Korkunun egemen olduğu toplumlar tarihsel süreç içerisinde hem geri kalmış hem de felâketler yaşamışlardır. Ülkelerin yönetiminde söz sahibi olan ve olacak olanların idarede en etkili gücün sevgi, hoşgörü ve ikna olduğunu bilip benimsemiş olmaları halkın ve insanlığın ortak yararına olan bir durumdur.

Kendi duygu ve düşüncelerinin kaynağını Türk milletinin özünde gören ATATÜRK, Türk halkına önderlik yaptığı sürece geçmişte uygulanmış olan baskıcı yönetim anlayışından uzak durmuş ve yaptığı her köklü değişimi sevgi, hoşgörü ve ikna yöntemiyle halka kabul ettirmiştir. Baskı, şiddet ve zorbalığa dayanan yöntemlerle halkın sorunlarını çözmek ve onu mutlu etmenin imkânsızlığını bildiğinden ikna yöntemini temel ilke olarak benimsemiş ve yönetimde başarıyla uygulamıştır. Aşağıdaki anekdot, korkutma temeline dayalı yönetim anlayışının yanlış olduğunu göstermesi bakımından iyi bir örnektir:

Bir süre evli kaldığı eşi Latife Uşaklıgil'in anılarından.

Evli bulunduğumuz sıralarda idi. İzmir'deydik.

Doktorların önerisi gereğince sessiz, sakin bir hayat sürmesi, dinlenmesi gerekiyordu.

Bir türlü uyuyamadığı bir gece:

-Latife, ben şimdi tramvaya binmek istiyorum, dedi.

-Dinlenseniz olmaz mı? Vakit de oldukça geç, dedim.

-Ben de vaktin geç olmasından yararlanıp tramvaya binmek istiyorum ya, diye karşılık verdi.

Derhâl gereken yerlere emir verildi. Bir atlı tramvay hazırlandı.

-Tramvay hazır, emrinize amade...

¹⁹Banoğlu; s. 370-371.

Yanlarına yaverlerini de aldılar. Hep birlikte tramvaya gittik. Bir sürücüden başka kimse yoktu. ATATÜRK sürücünün yanına yaklaşp sordu:

-Sen atları kamçı ile mi idare edersin?

-Tabii Paşam, kamçısız idare edilir mi?

-Neden idare edilmesin?

-Biz görmedik...

ATA sürücünün yanına oturdu.

-Sen şu yerini bana ver de, kamçısız idare edeyim, dedi.

Sürücü hemen yerini verdi. ATATÜRK dizginleri ele aldı. Tramvay atlarını kamçısız sürmeye başladı.

-Nasıl? İdare edebiliyor muyum?

-Benden daha güzel idare ediyorsunuz Paşam...

-Ben de senin gibi bir idareciyim. Ben de yüz binlerce insanı idare ettim. Onları ölüme giden yola seve seve sevk ettim. Fakat bir tanesine bile kamçı kullanmadım.²⁰

ATATÜRK'E HAKARET EDEN KÖYLÜ

Kendine ve halka yabancı, gerçeklerden uzak insanların, yaşadığı topluma hizmetleri çoğu zaman yararsız olur. Hatta bu nitelikteki insanların, devlet adına hizmet yapmaları durumunda halkta, yöneticilerin şahsında devlete olan güvenin sarsılması gibi çok olumsuz bir anlayışın doğmasına da neden olabilir. Böyle bir durum yönetenleri halkın gücünden yoksun bırakacağından ülkenin geri kalmasına neden olur. Devleti güçlü yapan halkın desteğidir. ATATÜRK'ün gücü de buradan gelmektedir.

Devletin varlık nedeninin halk olduğu gerçeğini iyi bilen ATATÜRK; vatandaşlardan gelen tepkilere duygusal yaklaşmazdı. Kendisini daima tepki gösteren kişilerin yerine koyarak olayın gerisinde yatan nedenleri araştırır ve kararını ondan sonra verirdi. Devlet yönetiminde görev alanların da kendilerini mutlaka vatandaşın yerine koymalarını, kendilerine nasıl hizmet verilmesini istiyorlarsa kendilerinin de vatandaşa aynı anlayışla hizmet vermelerini isterdi. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün halka hizmet edenlerin nasıl bir anlayışa

²⁰ Hadi Besleyici; Atamız Atatürk, Dilek Yayınevi, Ankara 1980, s. 88-89.

sahip olmaları gerektiği yönündeki düşüncelerini yansıtması açısından önemlidir:

ATATÜRK'e hakareten sanık bir köylü hakkında kovuşturma yapılıyordu. Durumu ATA'ya arz ettiler:

-Mahkemeye veriyoruz, dediler, size küfür etmiş.

ATATÜRK sordu:

-Ben ne yapmışım ona?

Soruşturma evrakını inceleyenler açıkladılar:

-Gazete kâğıdı ile sardığı sigarayı yakarken kâğıt tutuşmuş da ondan.

ATATÜRK'e bunu söyleyen bir bakandır. ATA sormuş:

-Siz hiç gazete kâğıdı ile sigara içtiniz mi?

-Hayır...

-Ben Trablus'ta iken içmiştim. Pek berbat şey. Köylü bana az küfretmiş. Siz bunun için mahkemeye vereceğinize, ona insan gibi sigara içmeyi sağlayınız.

Bu fıkrayı Şükrü Kaya'dan Hikmet Feridun Es nakletmiştir.²¹

GELENEKSEL DOSTLUK YOKTUR

Birinci Dünya Savaşı sonunda (30 Ekim 1918 tarihinde) imzaladığı Mondros Mütarekesi'yle yenilgiyi kabul etmiş olan Osmanlı Devleti aynı zamanda bu mütarekeyle kendi geleceğini de batılı devletlerin insaf duygularına teslim etmişti. Padişah Vahdettin, Anadolu'nun İngiltere, Fransa gibi ülkeler tarafından parçalanacağı söylentilerine "İngiltere ve Fransa bizim eski ve sağlam dostlarımızdır. Böyle bir işe kalkışmazlar." cevabını vermekteydi. Oysa devletler arası ilişkileri dostluklar değil çıkarlar belirlemekteydi. Bu gerçeği görememenin bedelini Türk ulusu savaş meydanlarında binlerce yeni şehitler vererek ödemek zorunda kaldı.

Vahdettin, kurtuluşu teslimiyette görürken, bir akıl adamı olan ATATÜRK, ülkeler arası ilişkilerin rengini çıkar birliğinin veya çıkar

²¹ Hilmi Yücebaş; Atatürk'ün Nükteleleri-Fıkraları-Hatıraları, İstanbul, 1983, s. 87-88.

çatışmalarının belirlediğinin farkında olduğu içindir ki Türk ulusunun kurtuluşunu “Ya istiklâl ya ölüm”de görmüştür. İşte iki yönetici arasındaki fark: Birinin dünya gerçeklerinden uzaklığı devletin parçalanmasını hazırlarken, diğerinin gerçekçiliği yeni bir devletin güçlü temeller üzerinde doğuşunu sağlamıştır. Aşağıdaki diyalog ATATÜRK’ün devletler arası ilişkilere yönelik düşüncelerini yansıtan güzel örneklerden birisidir:

ATATÜRK, Ankara Erkek Lisesinde yapılan bir sınavda bulunuyordu. Sınava giren çocuklardan biri sorulan soruya şöyle cevap vermişti:

-Fransa ile olan geleneksel dostluğumuz gereği...

ATATÜRK hemen öğrencinin sözünü keserek sordu:

-Hangi geleneksel dostluk? Bu da nereden çıktı, kim söyledi bunu?

O zaman coğrafya öğretmeni ATA’nın öfkesini azaltmak için:

-Ben söyledim Paşam diye yanıt verdi.

Gazi bu kez bana döndü.

-Sen söyle bakalım tarih hocası... deyince hemen ayağa kalkarak yanıt verdim:

-Paşam ortada geleneksel bir dostluk yoktur. Yalnız ortak hareketlere Fransız yazarları bu adı yakıştırmışlardır. Örneğin Kırım Savaşı’nda olduğu gibi...

ATATÜRK bu yanıttan hoşlandı.

-Aferin, dedi. Bu gerçekten böyledir. Ne yazık ki Türk’ün geleneksel dostu yoktur. Ortak çıkarlar söz konusu olunca Avrupalılar hemen buna geleneksel dostluk adını yakıştırmışlardır, dedi.

Dr. Semih Nafiz Tansu²²

DEVLET VE BÜROKRASI

Vatandaşlarına “angarya” yüklemek, halk egemenliğinin geçersiz olduğu demokrasi öncesi toplumlarda yönetimlerin çok sık başvurduğu bir uygulamaydı. Hak ve hukuk duygusunun zayıfladığı, keyfiyetin ve zorbalığın arttığı son dönemlerinde aynı uygulama Osmanlı Devleti’nde de yaygınlık kazanmıştı. Herhangi bir kanuna dayanmadan keyfi bir emirle insanlar

²² Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 137.

işlerinden alıkonularak, ücretsiz olarak zorla çalıştırılırlardı. Her ne kadar bu uygulama devletin resmî anlayışı olmasa da .yöneticilerin yönetme anlayışının bir parçası olmuştu.

Demokratik yönetimlerin egemen olduğu toplumlarda yasalarda yeri olmayan uygulamalar suç teşkil eder .Yöneticilerin yetki ve sorumlulukları yasalarla belirlenmiş olup bunun dışına çıkmaları demokratik toplum anlayışını zedeleyerek toplumda hak ve hukuk duygusuna olan inancı ortadan kaldırır ATATÜRK'ün kurduğu Cumhuriyet yönetiminin ana ilkesi vatandaşların hak ve özgürlüklerine saygı gösteren bir anlayışı toplum yönetiminde egemen kılmaktır. Ancak bunu kısa sürede başarmak mümkün olmamıştır. Bazı yöneticiler, bir süre daha geçmişten kalan kötü yönetim alışkanlıklarının etkisiyle kanun dışı, insan onuruna yakışmayan keyfî davranışlarına devam etmiştir. Aşağıdaki anekdotta, bunlardan biriyle karşılaşan ATATÜRK'ün tepkisi yer almaktadır:

Cumhuriyet'in ilânından sonra idi. Karadeniz'de bir seyahate çıkmıştı. Kendisine eşlik edenler arasında bulunuyordum. Rize'ye geldik. Yolların düzgünlüğü dikkatini çekmişti. Valiye:

-Yollarınızı nasıl bu hâle getirebildiniz? diye sordu.

Vali de anlattı. Bu civar köylüleri jandarmalarla toplattırılmış ve yol onarımında çalıştırmış.

ATA'nın kaşları çatıldı, oldukça sert bir dille:

-Vali bey, dedi, "Corve" nedir bilir misiniz? Öyle ise ben söyleyeyim: Angarya demektir. Ve şunu da bilmeniz lâzım ki, hiçbir vatandaşı kanunsuz olarak toplayamaz, onu çalışmaya zorlayamazsınız. Cumhuriyette angarya diye bir şey yoktur.

Muzaffer Kılıç²³

BU MİLLETVEKİLİ AYRICALIĞINI HİÇ DE BEĞENMEDİM!...

Çalışkan ve yeteneğini geliştiren insanlar, her çağda ve her toplumda emeklerinin karşılığı olarak daha refah içerisinde yaşamışlardır. Bunun böyle olması eşitsizlik değil hakkın yerine gelmesidir. Asıl eşitsizlik tembel ile çalışkanın, yetenekli ile yeteneksizin eşitliğidir. Çağdaş devlet, tüm topluma aynı imkânları sunan devlettir. Çalışkanlar bu imkânlardan diğerlerine göre daha fazla yararlanırlar. Bu durum insanları daha fazla çalışmaya iterek

²³ age.; s. 219-220.

kalkınmanın yolunu açar. Aksi durum tembelliği yaygınlaştırarak toplumu yoksulluğa ve geri kalmışlığa mahkûm eder.

Bir şeye bedelini ödemediği sahip olmak haksızlıktır. Böyle bir haksızlığı devlet idaresinde görev alanların yapması daha büyük haksızlıktır. Çünkü toplumda hakka dayalı eşitliği sağlamak yöneticilerin temel görevidir. Bu görevi yerine getirenlerin buna uymaması toplum açısından son derece kötü bir örnektir. Bu durum devlete ve adalete olan güveni azaltır. Bu nedendir ki ATATÜRK, devletin toplum fertleri karşısında yansızlığını öngören Halkçılık ilkesini devletin temel ilkelerinden biri olarak kabul etmiştir. O, toplumda bir hakka dayanmayan ayrıcalıkları ortadan kaldırmak için mücadele etmiştir. Amaç kanunlar önünde eşit, sınıfsız, ayrıcalıksız saygın bir toplum yaratmaktır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün düşünce ve hareketindeki halkçılık anlayışını yansıtan güzel bir örnektir:

ATATÜRK, bir sabah Florya'dan Dolmabahçe Sarayı'na dönüyor. Yeşilköy İstasyonu'nun önünden geçerken birdenbire otomobili durduruyor ve başyavere:

-Sorunuz, tren var mı? diye emir veriyor.

O sırada tren hemen hareket etmek üzeredir. Hep birlikte otomobilden inip emrindekilerle birlikte trene biniyor.

Karar ani verildiği ve uygulandığı için, bu trene binış hemen hemen kimsenin dikkatini çekmiyor.

Bir süre sonra, her şeyden habersiz olan kondüktör, ATA'nın bulunduğu kompartımana geliyor. Kafileyi görünce çekilmek istiyor. ATA hemen sesleniyor:

-Görevini yap!... (Emrindekileri göstererek) Bu efendilere niçin bilet sormuyorsun?

Emrindekiler cevap veriyor:

-Paşam biz milletvekiliyiz. Tren bileti almayız. Parasız seyahat ederiz!...

ATA hayretle:

-Bu ayrıcalığı hiç beğenmedim, diyor. Çok ayıp ve acayip bir usul. Çok güzel halkçılık!...²⁴

²⁴ Banoğlu; s. 375.

ARADA HİÇBİR FARK TANIMAYACAKSIN

XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti uluslar arası ilişkilerde sözü geçmeyen ve temsilcileri dikkate alınmayan bir ülke konumuna düşmüştü. Avrupalı büyük devletlerin İstanbul'daki elçileri bile, devletin iç işlerine karışma, padişahları yönlendirme ve tehdit etmeye varan davranışlar göstermekten çekinmemekteydi. Bu durum devlet adamlarında ve aydınlarda kompleks, teslimiyetçilik ve "Biz adam olmayız." anlayışını doğurmuştu. Bu ortamda birçokları için ulusal onur ve bağımsızlık gibi kutsal kavramlar anlamını yitirmişti.

ATATÜRK döneminde, Türkiye Cumhuriyeti izlediği gerçekçi, barışçı ve onurlu politika ile uluslar arası ilişkilerde ve protokolda saygın bir yer kazanmıştır. Bu dönemde geçmişin aksine dış politikada eşitliğe, bağımsızlığa ve ulusal onura saygı anlayışı egemen olmuştur. Bu anlayışın oluşumunda ve yerleşmesinde en büyük onur şüphesiz ATATÜRK'ündür. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bu yöndeki yaklaşımını yansıtan güzel bir örnektir:

ATATÜRK Türklük onuruna son derece önem verirdi. Yabancı ülkeler ve uluslar arası konferanslara giden arkadaşlarına:

-Sesiniz benim sesimdir. Unutmayınız, derdi. İnönü İtalya'ya resmî bir gezi yapacaktı. O zamanlar İtalya Başbakanı Mussolini idi. İnönü İtalya'ya gideceği zaman ATATÜRK şunları söyledi:

Sen Türkiye'nin başbakanısın. Mussolini de resmen İtalya'nın başbakanıdır. Arada hiçbir fark tanımayacaksın!

Türk heyeti yoldaydı. Fakat Mussollini'nin istasyona gelmeyeceği öğrenilmişti. İnönü Roma'da yerleştikten sonra karşılıklı ziyaretlerin yapılacağı bildiriliyordu. Bunun üzerine Türk heyeti, eğer program değiştirilmezse yarı yoldan memlekete dönüleceği haberini İtalyan protokolcularına haber verdi. Trende bir telâştır gitti.

Heyet Roma'ya vardığı zaman İtalyan Başbakanı Mussolini istasyonda Türkiye Başbakanını bekliyordu.

F. Rifkî Atay²⁵

ATATÜRK'ÜN DEMOKRASİ ANLAYIŞI

ATATÜRK, düşünceleriyle, davranışlarıyla ve tavırlarıyla daima düşünce özgürlüğünün gereğini yapmaya önem vermiştir. Önem vermekle kalmamış herkesin bu konuda duyarlı olmasını da istemiştir. O,

²⁵ Besleyici; s. 100-101.

“Özgürlüklerden doğan bunalımlar ne derece büyük olursa olsun baskıdan doğan sahte güvenlikten daha tehlikeli değildir.” sözüyle de düşünce özgürlüğünün toplumun güvenliği açısından gerekli olduğuna işaret etmiştir. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK’ün bu konudaki yaklaşımını göstermesi açısından önemlidir:

Düşünce özgürlüğü, istiklâl hareketi, mücadele, tartışma Mustafa Kemal’in değişmez özelliklerindendi. Onun çocukluğundan beri bütün okulu özel ve resmî hayatının her aşamasını ayrı ayrı incelersek bu nitelikleri çok açık bir şekilde görebiliriz. Eleştirilerden itirazlardan, muhalefetten hoşlanır, bunlardan yararlanmasını bilirdi. Çalışma arkadaşlarına da daima kendisi gibi olmalarını önerirdi.

Hiç unutmam; bir gün İsmet Paşa ile Recep Peker ATATÜRK’e, merhum Menteşe Milletvekili Halil Beyden acı acı şikâyet ediyorlardı. Herkesçe bilindiği gibi Halil Bey çok yurtsever bir insandı. Düşüncelerini, fikirlerini, ürkmeyen çekinmeyen, olduğu gibi, açıkça her fırsattan yararlanarak kürsüye çıkar söylerdi.

Recep Peker ATATÜRK’e:

-Hükûmetin getirdiği bir iş, Meclisten çıkacak herhangi bir siyasî mesele yoktur ki Halil Beyden zorluk görmesin! İşleri daima engellemeye çalışıyor, dedi.

İsmet Paşa da:

-Bize Mecliste ot yolduruyor, diye Recep Peker’i onaylamıştı.

ATATÜRK her ikisine hayretle baktıktan sonra:

-Davalarınızı, yapacağınız işleri mecliste savunamayacak durumda mısınız ki Halil Beyin itirazlarından bana şikâyet ediyorsunuz? Bu anlayışı bırakın efendim! Her zaman, hepimiz elinize bir dosya alır, cebinize birkaç mektup koyarak bana gelir, her şeyi güllük gülistanlık gösterirsiniz! Mecliste böyle doğruyu söyleyen ve yolsuzlukları dile getiren birkaç arkadaş da olmasa ben söylediklerinizin gerçeğini nasıl anlayayım? diye cevap vermişti.

Meclis feshedilerek yeni seçimlerin yapılacağı günlerdeydi ki Halil Bey ATATÜRK’e bir mektup yazarak veda etmiş, aynı zamanda kürsüde daima hükûmete karşı görünen İzmit Mebusu Sırrı Bey de aynı tarzda bir veda mektubu göndermişti. ATATÜRK tam İstanbul’a hareketleri zamanında aldıkları bu mektupları ayak üzerinde okumuş ve sekreteri Hasan Rıza Beye:

-Halil Beye telefon ediniz. Kendilerinin Meclisteki çalışmasından çok memnunum. Derhâl yine aramızda bulunacaklar ve kıymetli düşüncelerinden

yararlanacağız, demiş ve Sırrı Bey'e de aynı suretle cevap verilmesini fakat ona telefon etmeye gerek olmayıp gördüğü zaman söylemesini emretmişti.

Bu örneği vermekteki amacım, ATATÜRK'ün muhalefete ne kadar değer verdiklerini göstermek içindir. Böyle bir zihniyet ve karakter taşıyan bir şef için başka türlü düşünmek haksızlıktır.²⁶

SORAMAZDIN

ATATÜRK ve Atatürkçü düşünce sistemine karşı olan bazı maksatlı çevreler, tarihsel gerçekleri çarpıtarak ATATÜRK'ü, kendi uluslarının ve insanlığın felâketini hazırlayan Hitler ve Mussolini gibi diktatörlerle birlikte değerlendirmektedirler. Bu diktatörler, kendi ülkelerindeki demokrasilere son vererek baskı yönetimlerini kurmuşlardır. Oysa ATATÜRK, kişi egemenliğine dayalı saltanat yönetiminden Türk ulusunu kurtararak ulus egemenliğine dayalı bir yönetim getirmiştir. Birinciler insanlığı felâkete sürükleyip geçmişin karanlığına sığınmışlar, ikincisi ise aydınlığa kucak açıp ulusunu geleceğe taşımıştır. Arada benzerlik yok, karşıtlık var.

Kafasıyla, ruhuyla ve benliğiyle Türk olan hiç kimse, ATATÜRK'ün Türk halkını kulluktan kurtararak hak ve özgürlüklerinin bilincine sahip yurttaş yapmak için hayatını adadığı gerçeğini göz ardı etmemelidir. Onu diktatörlükle suçlayanlar ya gaflet içerisinde olan kıymet bilmezlerdir ya da onun getirdiği çağdaş değerlerden rahatsızlık duyan geçmiş yönetimin kalıntıları olan tutucu ve yobazlardır. Bu tür düşünenlere, bir gençle ATATÜRK arasında geçen aşağıdaki diyalog bir yanıtıdır:

Bir halk toplantısında, bir genç ona şu soruyu sordu:

-Paşam, size diktatör diyorlar, ne dersiniz?

-Ben, diktatör olsaydım, sen bana şimdi bu soruyu soramazdın?

Vedat Tör²⁷

²⁶ Kılıç Ali; İstiklâl Mahkemesi Hatıraları, İstanbul, 1955, s. 97-98.

²⁷ Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 82.

ATATÜRK'ÜN YARGIÇ KARARINA SAYGISI

“Suçu kanıtlanana kadar herkes suçsuzdur.” anlayışı hukuk devletinin temel ilkesidir. ATATÜRK'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti de demokratik-lâik bir hukuk devletidir. Bu devlet anlayışına göre yasalar karşısında herkes eşittir ve kimseye ayrıcalık tanınmaz. Cumhuriyeti kuran ve bu devletin ilk cumhurbaşkanı olan ATATÜRK, kendisine suikast girişiminde bulunma hazırlığında olduğu iddia edilen bir kişinin davasına bile hiçbir şekilde müdahale etmemiş, bağımsız yargıya güven duyarak Türkiye’de de hukuk devleti anlayışının yerleşmesine katkıda bulunmuştur. Aşağıdaki anekdot onun bu yöndeki yaklaşımını yansıtmaya açısından güzel bir örnektir:

Ölümünden iki yıl önce ATATÜRK'ün canına kıymak için düzenlenen bir suikast girişimi meydana çıkarılmıştı. Bu girişimde bulunmakla suçlanan kimse “Millî Mücadele’den beri ATA’nın yolunda çalışmış, sevgi ve güvenini kazanmış, birçok iyiliklerini de görmüş biri idi.

Haber yurttan şaşkınlık ve tikslenme yaratmıştı. Herkes bunu konuşuyor “Nasıl olur? Nasıl olur?” diyordu, bir türlü herhangi bir nedene bağlayamıyordu.

Sanık tutuldu, adalete teslim edildi. Fakat ATATÜRK olaydan haberi yokmuş gibi, bu konuda ne düşündüğünü açıklamak için ağzını açmadı, adalet son sözünü söyleyinceye dek sustu. ATATÜRK'ün bu suskunluğu çeşitli yorumlara uğramıştı; kimi “Bu üzüntülü olayı anmak istemiyor.” dedi, kimi de “Bunun doğru olduğuna inanmıyor.” diye düşündü.

Sanığa yükletilen suç yargı yerinde ispat edilemediği için adam aklamı.

İşte, yargıç kararını bu yolda verdikten sonradır ki ATATÜRK bu konuda ağzını ilk ve son kez olarak açtı ve yalnız şunu dedi:

-Suça yeltenilmiştir, ancak yargıç buna kanacak ölçüde kanıt bulmuş değildir.²⁸

ATATÜRK VE MİLLETLERİN MUTLULUĞU

Türk ulusunu çağdaş dünyanın onurlu bir üyesi yapmaya çalışan ATATÜRK, uluslar arası dostluk ve iş birliğine büyük önem vermiş ve dünyanın neresinde olursa olsun, hangi ulusu ilgilendirirse ilgilendirsin her sorunun çözümüne katkıda bulunmak hususunda duyarlılık göstermiştir. Ona

²⁸ Ağakay; s. 32-33.

göre bir ülkenin huzur ve barış içerisinde yaşayabilmesi ancak dünyada barışın sağlanmasıyla mümkündür. Dünya barışına hizmet etmek aynı zamanda kendi barışın için de çalışmaktır. Kavganın ortasındaki bir insanın huzurlu olabileceğini düşünmek nasıl ki mümkün değilse, barışın egemen olmadığı bir dünyada da bir ülkenin huzurlu olması mümkün değildir. Barışa katkının önemini vurgulaması açısından ATATÜRK'ün aşağıdaki sözleri son derece önemlidir:

ATATÜRK, dünya milletlerini bir bütün olarak gördü. 17 Mart 1937'de Ankara Palas'ta Romanya Dışişleri Bakanı Antonescu ile görüşürken bunu şöyle belirtmiştir:

“Şimdiye kadar açıkladığım hususlar ayrı ayrı toplumlara aittir. Fakat bugün bütün dünya milletleri aşağı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakla meşgullerdir. Bu itibarla insan, mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin saadetine ne kadar değer veriyorsa bütün dünya milletlerinin saadeti için de elinden geldiği kadar çalışmalıdır. Bütün akıllı adamlar takdir ederler ki, bu alanda çalışmakla hiçbir şey kaybedilmez. Çünkü dünya milletlerinin saadetine çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve saadetini temine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında barış olmazsa, bir millet kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur. Onun için ben sevdiğime şunu öneririm:

Milletleri yöneten kişiler, doğal olarak öncelikle kendi milletinin varlığını ve mutluluğunu sağlamayı isterler. Fakat aynı zamanda bütün milletler için aynı şeyi istemek lâzımdır.

Bütün dünya olayları bize bunu açıkça kanıtlar. En uzakta zannettiğimiz bir olayın bizi bir gün etkilemeyeceğini bilemeyiz.

Bütün insanlık âlemi bir vücut ve bir milleti de bu vücudun organı kabul etmek gerekir. Bir vücudun parmağının ucundaki acıdan diğer organlar etkilenir.²⁹

PEPE ALİ

ATATÜRK, halkın sorunlarını yerinde görmek, istek ve şikâyetlerini bizzat vatandaşın ağzından dinlemek ve çözümleri konusunda vatandaşların görüşlerinden yararlanmak için sık sık halkın içinde olma ihtiyacını duymuştur. Halkın içinde olduğu anlarda rahatsızlık duyduğu tek husus, geçmişte kendisiyle çalışmış veya kendisini tanıyan insanların özel istekleri olmuştur. O vefaya herkesten çok değer vermekle birlikte, kişisel birtakım çıkarlar elde

²⁹ Erendil; s. 84.

etmek adına bu duygunun kullanılmasının, sevgiyi ve dostluğu kirlettiğine inanırdı. O, önderliğini kişilerin özel sorunlarını çözüme noktasında değil, tüm halkın sorunlarını çözüme noktasında adına yaraşır bir tarzda kullanmıştır. Doğru, ahlakî ve insanî olan anlayış da budur. ATATÜRK'ün çıkara dayanmayan dostluğa verdiği değeri yansıtmayı bakımından aşağıdaki anekdot ilginç bir örnektir:

Yıl: 1938, Bursa

ATATÜRK fabrikadan çıkar. Kapıda önlerinde merinos koyunları duran bir kalabalık beklemektedir. Bunlar merinos yetiştiricileri...

Aralarında M.Kemal Paşanın? Güllüce köyü muhtarı Pepe Ali de bulunuyormuş. şahit olduğumuz olayı aynen anlatıyorum:

Güllüceli Ali öne çıkıp ATATÜRK'e yaklaştı.

-ATA'm beni tanıdın mı? dedi. ATATÜRK hemen tanıyamadı. Fakat Pepe Ali ilâve etti:

-Ben senin beş yıl emir erliğini yapan Ali'yim, der demez, büyük ATA'nın gözleri parladı:

-Ali sen misin? dedi. Konuşma şöyle devam ediyordu:

-O, gençsin, dinçsin Ali!

-Sağ ol ATA'm. Anafartalar'da üç bölükle üç tümene ateş ettiğimiz, üç gün üç gece uykusuz beklediğimiz günleri hatırladın mı? Bu sözler, ATATÜRK'ün gözlerini yaşarttı. ATATÜRK Ali'nin sırtını okşadı ve:

-Ali, dedi. Yine bana eski günleri hatırlattın. Sağ ol, dinç kal Ali!

Ali atıldı:

-Sen de sağ ol Paşam. Her zaman emrindeyim.

-Sıkıntın var mı? Hayatından memnun musun?

-Hiçbir sıkıntım yok. Sen cumhurbaşkanı olduysan ben de Güllüce köyü muhtarı oldum.

Bu samimî ve candan konuşmaya tanık olanlar, emir erinin canlandırığı anılar önünde ATATÜRK'ün heyecan duyduğunu gözleriyle görmüşlerdir.

İki ay sonra ATATÜRK'ten Güllüceli Pepe Ali'ye şimdi evinin duvarında asılı bulunan mektup geliyor. Mektupta ATATÜRK diyor ki:

Ali

Beni karşıladığına memnun oldum. Bilhassa sana şunu anlatmak istiyorum. Şimdiye kadar gezdiğim yerlerde benimle çalışmış kime rastladıysam hepsiyle konuştum, hepsi benden menfaat ummuşlardı. Fakat yalnız sen ummadın ve ansızın kendini bana tanıttın. Köyünde çalış. 15 Mart'ta seni Ankara'da bekliyorum. Gözlerinden öperim.

Musa Ataş³⁰

ATATÜRK VE BARIŞ

Ruşen Eşref Ünaydın diyor ki;

Barışın büyük savaşçısı ATATÜRK dövüş istemedi, barış kurdu. Kuzeyle, Güneyle, Doğu ile, Batı ile...

Dünya onu kendine düşman sanıyordu. O dünyaya barış yolu gösterdi.³¹

Ruşen Eşref'i böyle düşündüren, ATATÜRK'ün sevgi ve insanlık kokan aşağıdaki düşünceleri olsa gerek:

“Yurtta barış, dünyada barış için çalışıyoruz.

“Barış yolunda nereden bir çağrı geliyorsa, Türkiye onu, istekle karşıladı ve yardımlarını esirgemedi.”

“Türk Cumhuriyeti'nin en esaslı ilkelerinden biri olan yurtta barış, dünyada barış amacı insanlığın ve uygarlığın refah ve ilerlemesinde en esaslı etken olsa gerektir. Buna elimizden geldiği kadar hizmet etmiş ve etmekte bulunmuş olmak bizim için iftihar nedenidir.”

“Türkiye'nin güvenliğini amaçlayan, hiçbir milletin aleyhinde olmayan bir barış politikası bizim her zaman ilkemizdir.”

³⁰ Arıburnu; Atatürk'ten Anılar, s. 102-103.

³¹ Ruşen Eşref Ünaydın; Atatürk'ü Özleyiş, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1981, s.18.

“Barış milletleri refah ve mutluluğa eriştiren en iyi yoldur. Fakat bu kavram, bir defa ele geçirilince devamlı bir özen ve dikkatli her milletin ayrı ayrı hazırlığını gerektirir.”

“Bizim düşüncemize göre uluslar arası siyasî güven ortamının gelişimi için, ilk ve en önemli şart milletlerin hiç olmazsa barışı koruma fikrinde, samimî olarak birleşmesidir.”

“Eğer devamlı barış isteniyorsa kitlelerin durumlarını iyileştirecek uluslar arası önlemler alınmalıdır. Tüm insanlığın refahı, açlık ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları kıskançlık, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde eğitilmelidir.”³²

REŞİT GALİP'İN KAFA TUTMASI

ATATÜRK, her zaman doğru sözlü insanları takdir etmiş, kişisel duygularını devlet işlerine karıştırmamış, devlet işlerinde yalnız akıl ve mantık çerçevesinde hareket etmiştir. O, ülkenin ve halkın çıkarları söz konusu olduğunda tavır ve davranışlarını beğenmediği yetenekli insanlardan bile yararlanmasını bilmiştir. Başkalarına yaranmak için kendi kimliğini ve kişiliğini gizleyen insanları çevresinde tutmamaya daima özen göstermiştir.

ATATÜRK, devlet işlerinde duygularına yer vermeyen ve uygar insan anlayışıyla bağdaşmayan kin ve nefret duygusundan uzak bir akıl insanıdır. Türk ulusunun kurtuluş ve Türk devletinin kuruluş mücadelesinde çok farklı görüş, anlayış ve niteliklere sahip insanlarla birlikte çalışması ve başarıya ulaşmış olması bunun en güzel kanıtıdır. Aşağıdaki anekdot da onun bu güzel anlayışına bir örnektir:

Dolmabahçe Sarayı'nda bir akşam Dr. Reşit Galip eğitim sorunlarını eleştirirken sert bir dil kullanır. ATATÜRK:

-Reşit Galip, Esat Bey benim hocamdır. Soframda hocam hakkında böyle konuşmanı istemem, deyince Reşit Galip tereddütsüz:

-Burası sizin değil, milletin sofrasıdır. Biz saraydayız ama, hocanız sultan hocası değildir. Cumhuriyette eleştiri serbesttir, diye başlayınca ATATÜRK:

-Sofradan kalk! emrini veriyor, Reşit Galip hiç aldırmayınca, ATA:

-O hâlde ben kalkarım, diye sofrayı terk ediyor. Sofradakiler de dağılmaya hazırlanırken, yaver şu emri getiriyor:

³² Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 377-381.

-Cumhurbaşkanı hazretleri kendileri varmış gibi sofranın devamını rica ediyorlar.

Ertesi sabah Reşit Galip, Ankara'ya hareket ediyor. Fakat aradan çok geçmeden Millî Eğitim bakanı oluyor.³³

ATATÜRK VE ADALET

Halk egemenliğine dayalı demokratik hukuk devletini, kişi egemenliğine ve keyfiyete dayanan devlet yönetimlerinden ayıran ve ona üstün kılan en önemli özelliği, yasalar karşısında herkesi eşit kabul etmesi ve kimseye ayrıcalık tanımamasıdır. Demokratik hukuk devleti sadece insanlara yasalar önünde eşitlik tanımaz aynı zamanda insan yeteneklerinin gelişiminin önündeki engelleri de kaldırarak toplumsal gelişimin önünü açar. Dünyanın en gelişmiş ülkelerinin demokratik geri kalmışlarının ise antidemokratik yönetimlere sahip olması bu gerçeğin göstergesidir.

Türk halkının düşünce, yaşam ve ekonomik olarak hiç de hak etmediği hâlde çağdaş dünyanın gerisinde kalmasının en temel nedeni geçmişte keyfi yönetimle idare edilmiş olmasıdır. O nedenle ATATÜRK, insanın eşitliğini, saygınlığını ve gelişmesini esas alan bir adalet sisteminin temellerini atmıştır. Herkesin hukuka saygı göstermesi gerektiğini, kendisi dâhil hiç kimsenin yasaların üzerinde işlem görme ayrıcalığına sahip olmadığını defalarca dile getirmiş ve yaşamı boyunca bu hususun takipçisi olmuştur. Aşağıdaki anekdot onun bu anlayışını doğrulayan güzel bir örnektir:

ATATÜRK bir Balıkesir seyahatinde, kendisine Millî Mücadele'de yakın hizmetler etmiş bir şahsın başvurusuyla karşılaştı. Adam bir olayda haksız olarak mahkûm olduğunu söyleyerek şikâyetçi oldu.

ATATÜRK:

“Haklısın, meseleyi ben de biliyorum.” dedikten sonra, refakatinde bulunan genç bir adliye müfettişini çağırdı. Konuyu anlattı ve kararın düzeltilmesini istedi. Müfettiş hikâyeyi dinledikten sonra:

“Efendimiz” dedi. “Karar bütün adlî makamlardan geçtikten sonra verilmiş. Hükmün infazından başka yapılacak yasal yol yoktur.” demiş.

ATATÜRK:

“Ama ben inanıyorum ki bu uygulama haksızdır. Çünkü ben işin gerçeğini biliyorum.” der.

³³ Banoğlu; s. 227-228.

Genç Adliye müfettişi ısrar eder.

“Efendimizin bu beyanı kanun karşısında bir değişiklik yapamaz. Adalet bakanının da bir şey yapmasına imkân yoktur.” der.

Ortada soğuk bir hava eser.

ATATÜRK gayet sakin sorar:

“Peki bir adli hata olursa?...”

Müfettiş:

“Yeni bir delil ile mahkemenin tekrarı istenebilir.” der.

ATATÜRK mağdur zata döner:

“Beni şahit göster. Onda yeni deliller var diye iddia et. Ben mahkemeye gelir şahitlik ederim.” der.³⁴

BU BAYRAĞI YERDEN KALDIRINIZ

Kin ve nefret, insan duygusunun en olumsuz yanlarını oluşturur. İnsanlığın mutluluğu bu duyguların yerini hoşgörüyü bırakmasıyla olağandır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında sömürgeci ulusların haksız saldırısına uğrayan Türk ulusunun önderi ATATÜRK, savaş meydanlarında hiç hak etmeyenler karşısında bile sevgi ve hoşgörü duygusundan ayrılmamıştır. O, Türk ulusunun onurunu yok sayan işgalcilerin yöntemleriyle hareket etmemiş, davranışlarıyla ulusların onurunun kutsallığını ortaya koymuştur.

Türklerin ATA'sının düşmanlar karşısında bile hoşgörüden uzaklaşmamış olmasının nedeni, Yunus Emrelerin, Mevlâna Celalettin Rumilerin ve Hacı Bektaşî Velilerin coşkun sevgileriyle yoğurduğu Türk kültüründen beslenmiş olmasıdır. Türk kültürünü aklen ve ruhen idrak edenlerin başka türlü davranış göstermeleri mümkün müdür ki? Aşağıda yer alan bayrak ile ilgili iki anekdot, ATATÜRK'ün ulusların onuru hususundaki duyarlılığını yansıtmaya açısından önemlidir:

30 Ağustos 1922 günü sabahı Başkumandan Mustafa Kemal cephede dolaşırken binlerce insan ve hayvan cesedi karşısında duygulanmış ve şunları söylemişti:

³⁴ Hüseyin Yıldırım (Der.); Atatürk'ü Anlamak, Ankara, 1998, s. 54.

-Bu korkunç manzara bütün insanlığı utandırabilir. Ama bu, meşru bir vatan savunmasının doğal sonucudur. Fakat Türkler başka milletlerin vatanlarına aynı şeyi yapmayacaklardır. Bizi buna zorladılar.

Yerde yatan bir Yunan bayrağını görünce de:

-Bunu yerden kaldırınız, bayrak, bir milletin bağımsızlık sembolüdür. Düşmanın da olsa saygı gerekir, dedi.

Muzaffer Kılıç³⁵

BAYRAK ÇİĞNENMEZ

ATATÜRK İzmir'in kurtuluşunda halkın coşkun gösterileri arasında kalacağı evin önüne gelip de kapının önüne serilmiş bayrağı görünce durdu: Bu, ipekten kocaman bir Yunan bayrağı idi. Üzerine basılarak geçilecek bir yol halısı gibi serilmişti:

Kapıdaki kalabalık halk yalvarıyordu:

-Buyurunuz, geçiniz. Bizim öcümüzü alınız! Yunan kralı, bu evden içeri, bizim bayrağımıza basarak girmişti. Siz lütfedin. Bu karşılıkla o lekeyi silin! Burası sizin şehrinizdir. Bu ev sizin evinizdir. Bu hak sizindir.

ATATÜRK, o yerde serili bayrağın önünde, bulunduğu noktada kaldı. Çevresindekilere tatlılıkla baktı.

-O geçmişse hata etmiş. Bir ulusun bağımsızlık simgesi olan bayrak çiğnenmez. Ben onun yanlışını tekrar edemem.

Bayrağı yerden kaldırttı, bembeyaz mermerlere basarak içeri girdi.

Ruşen Eşref Ünaydın³⁶

NE DİYORSUN?

ATATÜRK gerek Kurtuluş Savaşı döneminde gerekse daha sonraki dönemde aldığı her kararda, yaptığı her işte yasal bir dayanak aramış, keyfi ve kanunsuz hiçbir eyleme girişmemiştir. Attığı her adımda hukuk çizgisini esas almıştır. Olağanüstü koşullarda bile mahkeme kararı olmaksızın

³⁵ Besleyici; s. 113-114.

³⁶ Arif Hikmet Par – M. Agah Önen; s. 106.

“yargısız infaz” diye tanımlanan hukuk dışı uygulamaların yapılmasını doğru bulmamıştır. Gerek Kurtuluş Savaşı döneminde gerekse Cumhuriyet döneminde çağdaş bir devlet adamı sorumluluğu ile hareket ederek ülkede yasaların üstünlüğü ilkesini yerleştirmeye çalışmıştır. Kurlsızlığı ve yasa tanımazlığı kahramanlık gibi karşılayan her türlü anlayışın karşısında olmuştur. Aşağıdaki anekdot bu yaklaşımın güzel bir örneğidir:

Erzurum Kongresi sıralarında bir sohbet esnasında:

Ajansta Erzurum’a yeni tayin edilmiş olan ve birkaç gün önce padişah tarafından kabul edilerek kendisine direktif verilen Reşit Paşanın İstanbul’dan hareket ettiği yazılıyordu. Bu haber Mustafa Kemal Paşayı düşündürdü. Biraz sonra oradaki arkadaşlara Reşit Paşayı tanıyıp tanımadıklarını ve nasıl bir adam olduğunu sordu. Yeni valiyi içimizden yalnız Süleyman Necati tanıyordu. Raşit Paşanın 1910’da Erzurum’da bulunduğunu ve o zaman bile tükenmiş bir ihtiyar olduğunu söyleyerek Paşadan niçin merak ettiğini öğrenmek istedi. Mustafa Kemal Paşa kısaca:

“Eğer işimize zarar verecek bir adamsa, Trabzon’dan İstanbul’a iade edelim, başımıza iş açmasın.” dedi.

Bu sohbet gurubu arasında bulunan Rize üyesi Hoca Necati atılarak “Paşam, üzölmeyin, icap ederse Kop dağında temizlenir.” dedi.

Mustafa Kemal acı bir kızgınlıkla:

“Hocam ne diyorsun? Yolları kestirip adam mı vurduracağız? Bu memlekette hükümsüz vatandaş öldürülemez. Vatandaş ancak mahkeme kararı ile cezalandırılır. Devlet adamının böyle düşünmesi lâzımdır.” cevabını verdi

Cevat Dursunoğlu³⁷

BİR KARIŞ SAKAL

Uygar insan; kin ve nefret duygularından uzak ve sevgiyi kendisine hareket noktası olarak seçmiş insandır. Bu nedenledir ki ATATÜRK Cumhuriyet’in yeni eğitim sisteminin her şeyden önce Türk insanındaki sevgi ve hoşgörüyü kuvvetlendirecek bir esasa dayanmasını istemiştir. Kendi yaşamında da sevgi hep ön plânda olmuştur. Kendisiyle barışık, başkalarıyla barışık, doğayla barışık... İşte ATATÜRK’ün görmek istediği Türk insanı.

³⁷ Arıburnu; Atatürk’ten Anılar, s. 308-309.

ATATÜRK, bilime ve bilgeye saygı duyar, ülkesi ve insanlık yararına üretenleri takdir ederdi. O Türk kültürünün sevgi ve hoşgörü pınarından beslenmiş olan düşünceleriyle bilge insanlara hep saygıyla yaklaşmıştır. Aşağıdaki anekdot onun bu güzel anlayışını yansıtan düşündürücü bir örnektir:

Tarihçi Ahmet Refik, bir süre önce bir tartışma nedeniyle ATATÜRK'le aralarında meydana gelen gerginliğin, yakın çevresindekiler arasında bir dedikodu konusu yapıldığını biliyordu.

Bir gece, birdenbire onu ATATÜRK'ün Yat Kulüp bahçesinde beklediğini söylediler. Ahmet Refik, ATATÜRK'ü bekletmiş olmamak için smokinini giymiş, fakat tıraş olmaya vakit bulamadan onun masasına gelmişti.

Çevredekiler merakla izlerken ATATÜRK ona:

-Buyurunuz beyefendi, dedi ve tam karşısında Nuri Conker'in yanına oturttu.

Şakacı arkadaşı Nuri Conker, Ahmet Refik'i ATATÜRK'e gösterdi:

-Paşa, çenesindeki şu bir karış sakala bakınız, dedi.

ATATÜRK Ahmet Refik Beye dönerek:

-Beyefendi, siz Conker'e bakmayınız. O, insanın başındaki kütüphaneyi görmez de çenesindeki sakalı görür.

Böylece birkaç hafta önceki olayın gerginliği bir anda silinivermişti.

Mithat Cemal Kuntay³⁸

“İŞTE BENİM NESLİM BUNLAR”

ATATÜRK, kendisini ulusunun hizmetkârı gören, ulusuna âşık, ender insanlardan biridir. O, ulusunun acı ve sıkıntılarını yüreğinde hissedip, bu sıkıntıları aşması için sürekli mücadele etmiş, insanların gülümsemelerinde en büyük mutluluğu yakalamış Türk ve Türkiye sevdalısı bir insandı. O, Türkiye'nin gülen, mutlu, sevinç çığlıkları atan çocuklarını Türkiye'nin gelecekteki yüzü olarak gördüğünden geleceği onların gözlerinde yakalayıp ülkeyi onlara emanet etmiştir. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK ile çocuklar

³⁸ Arif Hikmet Par - M. Agah.Önen (Yay.haz.); Atatürk'ü Anlamak, İstanbul, 1981, s. 100.

arasındaki sevgi bağının ne kadar güçlü ve içten olduğunu yansıtmayı bakımından oldukça güzel bir örnektir:

İzmir Hâkimiyeti Milliye Okulunda öğretildim. Okulumuz bir çocuk balosu hazırlamıştı. Çok mutlu bir rastlantı ile o gün ATATÜRK de İzmir'de bulunmaktaydı. Onu da davet ettik.

“Acaba gelecek mi?” diye hepimiz heyecan içindeydik. Sonunda “Geliyor.” denildi.

Koştuk, karşıladık. Gülümseyen bir yüzle ellerimizi sıktı. Yanında yaverler, paşalar vardı. Koca salon heyecandan karmakarışık olmuştu. Büyük küçük herkes onu yakından görmek, sesini duymak için çırpınıyordu. Zorlukla ortalığa bir düzen verdik. Öğrencilerden Ali ortaya geldi. Çocuk heyecandan bocalıyor, bir şeyler bulup söyleyemiyordu. Derken küçük Ali koştu. Kendinden geçti. Kollarını ona doğru uzatarak içten gelen bir sesle:

-Senin ismini andıkça, senin resmine baktıkça, seni karşımda görünce damarlarımda bir şeylerin kaynadığını duyuyorum. Ah! Seni doya doya öpmek istiyorum, diye haykırdı.

O zaman o da kollarını açarak:

-Öyleyse gel öp! dedi.

Ali koştu, boynuna atıldı. Öteki çocuklar dururlar mı?

-Biz de, biz de!...diye bağırarak koştular. Kucağına atıldılar. Öptüler, öptüler. Heyecandan, sevinçten ağlıyorduk. Yaverler, paşalar ve hatta kendisi bile...

Evet, yaptığı harplerin heyecanı, kazandığı zaferlerin sevinci belki onu ağlatmamıştır. Fakat bu bir avuç Türk yavrusunun içten gelen coşkunu onu sarsmış, heyecandan gözlerini bulandırmıştı. Gözlerine dolan yaşları tutmak için dudaklarını ısırıyor. Sonra heyecandan titreyen bir sesle yanındakilere hiç unutamayacağım şu sözleri söyledi:

-İşte benim neslim bunlar!

Fethiye Köngül³⁹

³⁹ Besleyici; s. 99-100.

ATATÜRK'ÜN MİLLETE GÜVENİ

Türk ulusu, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ardi arkası kesilmeyen savaşlar sonucunda çok şeyini kaybetti. Eriye eriye tükenme noktasına gelip yaşlılardan, dullardan, sakatlardan ve yetimlerden ibaret kaldı. İçeride ve dışarıda herkesin bitti dediği bu ulus özgürlüğünün söz konusu olduğu Çanakkale ve Bağımsızlık Savaşı'nda bitkinliğine, tükenmişliğine ve yoksulluğuna bakmaksızın yedi düvelin ateş dalgalarına bedenini siper ederek vatanını kurtarmasını bilmiştir. Bu başarısıyla da tüm tutsak uluslara özgürlük sembolü olmuştur.

“Özgürlüğün olmadığı yerde ölüm ve yok oluş vardır. Bütün gelişmelerin anası özgürlüktür.” diyen ATATÜRK, sahip olduğu özgürlük duygusunu ulusundan almıştır. Özgürlükleri için ölümü göze alabilen ulusların asla tutsak edilemeyeceğine inandığından, Bağımsızlık Savaşı'nın en kritik anlarında bile zaferin kazanılacağına olan inancını yitirmemiştir. Türk ulusunun sonsuza kadar özgür ve bağımsız yaşayacağını düşünmekteydi. Bu düşüncenin haklılığını tarih yazmıştır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün Türk ulusundaki özgürlük tutkusuna olan güvenini yansıtmaya açısından güzel bir örnektir:

Bir gün Müslüman memleketlerden birinde (Mısır'da) bağımsızlık davası için çalışan liderlerden biri, Mustafa Kemal'i görmeye gelmişti. Kendisine:

-Bizim hareketin de başına geçmek istemez misiniz? diye sordu.

Olabilecek bir şey değildi, ama, insan yoklamalarını pek seven Mustafa Kemal:

-Yarım milyonunuz bu uğurda ölür mü? diye sordu.

Adamcağız yüzüne baka kaldı:

-Fakat Paşa Hazretleri yarım milyonun ölmesine ne lüzum var? Başımızda siz olacaksınız ya... dedi.

-Benimle olmaz, beyefendi hazretleri yalnız benimle olmaz. Ne zaman halkınızın yarım milyonu ölmeye karar verirse o vakit gelip beni ararsınız.⁴⁰

ATATÜRK'ÜN EŞİTLİK ANLAYIŞI

Çağdaş insan, görevlerini verimli biçimde yürütür, mal ve hizmet üretmeyi insanlık onurunun gereği olarak görür, insanları mevkilerine göre

⁴⁰ Falih Rifkî Atay; Çankaya, İstanbul, 1969, s. 318.

değil hizmetlerine göre değerlendirir. ATATÜRK yaşamı boyunca insanları bu esasa göre değerlendirmiş, görevini sorumluluk bilinciyle yürüten insanları hem takdir etmiş, hem de onlara saygı duymuştur.

ATATÜRK, devlet hizmetinde çalışanların yurttaşlara karşı sevecen ve adil olmalarını, keyfî ve zorbalık türü davranışlardan kaçınmalarını istemiştir. İstemekle kalmamış her türlü keyfî uygulamanın karşısında olmuş, özellikle de yöneticileri, hak ve adaletten ayrılmamaları, kendilerine özel muamele gösterilmesini beklememeleri yönünde uyarmıştır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün ayrıcalıklı muameleye karşı oluşunu yansıtan örneklerden birisidir:

ATATÜRK, bir gün Dolmabahçe'den gizlice çıkar. Topkapı Sarayı Müzesi'ne gelir ve müzeyi gezmek ister. Kapıcı müzenin açılmadığını söyler. Kendisinin ATATÜRK olduğunu ve müzeyi gezmek istediğini söyler. Fakat kapıcı henüz saat 9 olmadı, memurlar da gelmedi, ATATÜRK değil, kim olursan ol, bekleyeceksin, der.

Hiç şüphe yok ki, kapıcı ATATÜRK'ü tanımamış ve bu sözlere birden fazla muhatap bulunduğu için gelenin ATATÜRK olabileceğine inanmamıştır. Fakat bu anekdotta önemli olan nokta ATATÜRK'ün kapıcının sert yanıtı karşısında ısrar etmeyerek bir kenara çekilip saatin 9 olmasını ve memurların gelmesini beklemesidir.⁴¹

ATATÜRK VE ÖZGÜRLÜK

İnsan hak ve özgürlüklerini savunmak insanlık niteliklerini benliğinde taşıyan her kişinin en temel görevidir. ATATÜRK bu görevi verdiği bağımsızlık ve demokrasi mücadelesiyle eksiksiz yerine getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti bunun en canlı kanıtıdır. Türk ulusu bu konuda ATA'sına çok şey borçludur. Bu nedenle kadirşinas Türk halkının yüceliğinden yeterli feyzi alamamış sapkın ve tutucu düşünce sahiplerinin, ATATÜRK'e yönelik "diktatör" suçlaması Türk insanının gönlünü yaralamaktadır. Bağımsızlık, özgürlük, onur ve adaletin ne olduğunu ve ne olması gerektiğini verdiği mücadeleyle sembolleştiren ATATÜRK'e karşı en büyük günahı ona diktatör diyenler işledi ve işlemektedir. Onlara verilebilecek en güzel yanıt ATATÜRK'ün aşağıdaki sözlerini hatırlamak olacaktır:

"Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük atalarımın en kıymetli miraslarından olan bağımsızlık aşkı ile yaratılmış bir adamım."

"Özgürlük olmayan bir ülkede ölüm ve yok olma vardır. Her ilerlemenin ve kurtuluşun temeli özgürlüktür."

⁴¹ Said Terzioğlu; Yazılmayan Yönleriyle K. Atatürk, İstanbul, 1963, s. 43.

“Bir millette onurun, saygınlığın, namusun ve insanlığın meydana gelebilmesi ve devam ettirilebilmesi, mutlaka o milletin özgürlük ve bağımsızlığına sahip olmasıyla mümkündür.”

“Özgürlükten doğan bunalımlar ne kadar büyük olursa olsun, hiçbir zaman fazla baskının sağladığı sahte güvenlikten daha tehlikeli değildir.”

“Kişinin birinci hakkı, doğal yeteneklerini serbestçe geliştirebilmesidir. Bu gelişimi sağlamak için ise, en iyi vasıta, kişiye, bir başkasının benzer hakkına zarar vermeksizin, tehlike ve zarar kendine ait olmak üzere, ona, kendi kendine, istediği gibi sevk ve idare etmeye izin vermektir.”

“İşte bu serbest gelişmeyi sağlamak, kişisel hakların oluşturduğu çeşitli özgürlüklerin temel amacıdır. Bu haklara saygı göstermeyen siyasî toplum, asıl görevinde kusur etmiş olur ve devlet, varoluşunun nedenini ve anlamını kaybeder.”⁴²

ATATÜRK VE TÜRK KADINI

Türk kadınının geçmişteki yaşamı, bu gün hâlâ birçok İslâm ülkesinde kadınların maruz olduğu çağ dışı yaşamdan çok da farklı değildi. Özellikle kent kadınları, yanlış inanışların da etkisiyle, sosyal yaşamdan kopuk, ev hayatıyla sınırlı, kara çarşaf ve peçe altında geçen bir ömre mahkûm edilmişlerdi. Türk kadını cumhuriyetle birlikte erkeklerin sahip olduğu tüm yurttaşlık haklarına kavuşarak bu haksızlıktan kurtulmuştur. Medenî kanunla yurttaşlık haklarının büyük bir kısmını kazanan Türk kadını, 18 Aralık 1934'te çıkarılan bir yasa ile de milletvekili seçilme hakkını elde etmiştir.

Türk kadınının seçme ve seçilme hakkını elde ettiği tarihlerde uygar olarak kabul edilen birçok batı ülkesinde kadınlar bu haklardan yoksundu. O bakımdan kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması Türk devrim sürecinin en ileri adımlarından biridir. Bugün toplum ve devlet yaşamının her alanında Türk kadını görev alabilmekte, üstlendiği her görevi büyük bir yetenek ve başarıyla yürütmektedir. Türk kadınının ulaştığı bu seviye yeterli olmamakla birlikte gurur vericidir. Bunda ise şüphesiz en büyük pay büyük önder ATATÜRK'ündür. Onun aşağıdaki sözleri bu gerçeğin geleceğe taşınan en canlı kanıtıdır:

“Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan oluşur. Mümkün müdür ki, bir kitlenin bir parçasını ilerletelim. Diğerini görmezlikten gelem de kitlenin tümü ilerlemeye olanak bulabilsin? Mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebsin? Şüphe yok, ilerleme adımları iki cins tarafından beraber,

⁴² Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 177-181.

arkadaşça atılmak ve ilerleme ve yenileşme sahasına birlikte kesin aşamalar yaptırmak lâzımdır. Böyle olursa inkılâp başarılı olur. Memnuniyetle görmekteyiz ki, bugünkü gidişimiz gerçek ihtiyaçlara yaklaşmaktadır. Herhâlde daha cesur olmak gereği açıktır.

Bizim dinimiz hiçbir zaman kadınların erkeklerden geri kalmasını istememiştir. Allah'ın emrettiği şey, Müslüman erkek ve kadın beraber olarak ilim ve irfan kazanmasıdır. Kadın ve erkek bu ilim ve irfanı aramak ve nerede bulursa oraya gitmek ve ona sahip olmak mecburiyetindedir. İslâm ve Türk tarihi incelenirse görülür ki, bugün kendimizi bin türlü kayıtlara bağlı zannettiğimiz şeyler yoktur. Türk toplum hayatında kadınlar ilim ve irfan bakımından ve diğer hususlarda erkeklerden kesinlikle geri kalmamışlardır. Belki daha ileri gitmişlerdir.⁴³

SATI KADIN, ATATÜRK VE KADIN HAKLARI

Anadolu Türk kadını, her türlü ezilmişliğe rağmen cepheye göndermiş olduğu evlâtlarıyla yetinmeyip bizzat kendisi Türk ulusunun özgürlük ve bağımsızlık mücadelesinde erkeğinin yanında yerini almıştır. Yeryüzünde hiçbir millet kadınının kendi ulusunun kurtuluşuna Türk kadını kadar katkı sağlamış olamayacağını dile getiren ATATÜRK, Türk halkının çağdaşlaşma mücadelesinde de kadın ve erkeğin el ele, omuz omuza olmasını istemiştir. O, Türk kadını bu mücadelede saf dışı bırakabilecek bütün zincirleri kırmış, siyasî, ekonomik ve sosyal hayatta başarılı olmasını sağlayacak adımları, erkeklerin bütün olumsuz engelleme girişimlerine rağmen atmaktan çekinmemiştir.

ATATÜRK, doğum tarihini Kurtuluş Savaşı'nın başladığı 19 Mayıs 1919 tarihi olarak gören, ondan önceki yaşamını yok sayan, Türk kadınının en temizini, en yüreklisini, en safını, en yoksulunu, en cahilini ancak en sağduyulusunu yani Satı Kadını Meclise taşıyarak bir taraftan Türk kadınına Satı Kadının şahsında yerini göstermiş diğer taraftan da Türk erkeğini bencillikten kurtararak tarihte sahip olduğu demokratik niteliğe davet etmiştir. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün Türk kadınına verdiği önemi ve duyduğu saygıyı yansıması açısından oldukça değerlidir:

Ankara'da yakıcı bir yaz günü idi... ATATÜRK beraberinde arkadaşları ve yaverleri olduğu hâlde Kızılcahamam'a giderken Kazan köyü yakınlarında durmuş ve otomobilden inmişti. Köyün kadını, genci, yaşlısı, ihtiyarı köylerinin içinden geçen şosede duran bu yabancı konukları görünce hep koşuştular. Kimi su getirdi, kimi ayran... Bunlardan biri, güğümünden aktardığı soğuk ayranı ATA'ya uzattı:

⁴³ age.; 331-335.

“Bir soğuk ayran içer misiniz?” dedi.

O, çorak iklimin kavurduğu yüzünden bronzlaşmış Türk kadının en bariz ifadelerini taşıyan bir Türk anası idi. Böğürüne sıkıştırdığı kundağa biraz daha bastırdıktan sonra, sağ elindeki ayran bardağını uzattı, bekledi. ATA’sı ayranı kana kana içmiş ve bir an durakladıktan sonra ona:

“Senin kocan kim?” diye sormuştu

Köylü kadını, yüzü tunçlaşmış, elleri nasırlı bu Türk anası Ankara’nın kendine has şivesi ile kocasının Sakarya Savaşı’nda boğazından yaralanmış bir cengâver olduğunu söyledi. ATA bir soru daha sordu:

“Ne zaman doğdun?”

“1919’da ATATÜRK Samsun’a çıktığı zaman doğdum...”

ATA, bir an düşündü. Yıl 1934 idi. Kadının bu ifadesine göre 15 yaşında olması lâzım gelirdi. Hâlbuki karşısında abideleşen kadın... 25 yaşlarında görünüyordu. Tekrar sordu:

“Nasıl olur?”

Evet, nasıl olurdu bu?... Satı Kadın, hiç tereddütsüz, o her zamanki nüktedan hâli ile memleketin işgal altında geçirdiği acı yılları ima ederek:

“Evet Paşam. Ondan evvel yaşamıyordum ki...”

Bu espri ATA’yı bir hayli düşündürdü. Ayrılırken yaverine kadının ismini ve adresini not ettirdi.

Daha sonra Satı Kadını Büyük Millet Meclisine giren ilk kadın milletvekili olarak görmekteyiz.⁴⁴

ATATÜRK’ÜN LÂİKLİK ANLAYIŞI

ATATÜRK İslâm dünyasında ilk lâik devleti kurmuş, lâikliği çağdaş toplum ve devlet olmanın esası olarak görmüştür. Atatürkçü lâiklik ilkesi dini yadsımaz, dinsizliği kışkırtmaz; dini, çağdaş bir toplumda kendisine özgü sorunlarla ilgilenmeye çağırır. Dinin çağdaş Türk toplumunda gerçek yerini almasını önerir. Dinin toplumu tekeli altına alma isteğine ve din perdesi arkasına gizlenerek ilkel bir toplum düzeni oluşturmaya çalışan gerici düşünce sahiplerine karşıdır.

⁴⁴ Terzioğlu; s. 22-23.

Lâiklik, bireyin inanç özgürlüğünün tanınması ve bu özgürlüğün korunmasıdır. Dinsel inancından dolayı bireyin ayrıcalıklı davranışlarla karşılaşmamasıdır. Yasalar önünde bireylerin dinsel farklılıklar güdülmeksizin eşit olmasıdır. Lâiklik karşıtlarının tahammül edemedikleri gerçek, lâikliğin inanç özgürlüğünü herkes için öngörmesidir. ATATÜRK'ün lâikliğe ilişkin aşağıdaki sözleri bu gerçeklerin ifadesidir:

“Lâiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü de demektir.”

“Lâiklik asla dinsizlik olmadığı gibi, sahte dindarlık ve büyücülükle mücadele kapısını açtığı için, gerçek dindarlığın gelişmesi olanağını sağlamıştır. Lâikliği dinsizlikle karıştırmak isteyenler, ilerleme ve canlılığın düşmanları ile gözlerinden perde kalkmamış doğu kavimlerinin fanatiklerinden başka kimse olamaz.”

“Din, bir vicdan sorunudur. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye karşı değiliz. Biz sadece din işlerini, millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kasıt ve fiile dayanan tutucu hareketlerden sakınıyoruz. Gericilere asla fırsat vermeyeceğiz.”⁴⁵

SOFTALAR VE ATATÜRK

Osmanlı toplumunun sosyal yaşamında, İslâm dininin akılcı ruhuna ters düşmesine rağmen kadın ve erkeğin bir arada bulunması uygun görülmezdi. Bu anlayış daha çok tarikatların etkisiyle bağnazlığın yaygınlık kazanmış olduğu şehirlerde etkendi. Bağnazlığın etkisinden uzak olan köy ve kasaba halkı ise, ahlâkı ve erdemi insan olmanın temel koşulu kabul eden Türk kültüründen beslendiğinden kadın ahlâkından kuşku duymamış ve onu yaşam mücadelesinin en büyük destekçisi olarak görmüştür. Bu nedenle köy ve kasaba hayatına kadını sosyal yaşamdan dışlayan haremlik-selâmlık uygulaması girmemiştir.

Kadın ahlâkına duyulan şüphe, insanın kendi ahlâkına olan güvensizliğinin bir yansımasıdır. Namussuzların herkesi namussuz göreceği sosyolojik gerçeği de bunu doğrulamaktadır. Türk halkının sosyal yaşamında kadın ve erkeğin el ele olması kendi mutlu geleceğinin temel koşuludur. Bu nedendir ki her fırsatta ATATÜRK, kadın-erkek eşitliğini savunmuş ve hayatın her alanında bu iki cinsin birlikte mücadele etmesini istemiştir. Bu düşünce, din simsarlığı ile beslenen gerici ve yobaz çevrelerin tepkisine yol açsa da o, geri adım atmayıp anne ve kız kardeşlerimizin aklından ve ahlâkından şüphe eden bağnazlığı yıkmaya kararlı olduğunu yaptıklarıyla

⁴⁵ Atatürkçülük (Birinci Kitap); s111.

göstermiştir. Ahlâkı cinselliğe indirgeyerek hem İslâmiyet'e hem de Türk ahlâk anlayışına kötülük eden yobazlara karşı, ATATÜRK'ün tavır ve davranışlarını yansıtmaya bakımından aşağıdaki anekdot mesaj niteliğindedir:

1922 Ekiminin on yedinci günü toplantı yaptı; Ankara devlet merkezi olduğuna göre oradaki Öğretmenler Birliğinin de genel merkez olmasına karar verildi.

Kadın inkılâbı henüz yapılmamıştı ve kadınların toplantılara geldikleri pek az görülüyordu.

O gün toplantıya kadın öğretmenlerden üçü gelmiş, ön sıraya oturmuşlardı; geride olan erkeklerle onlar arasındaki sıralardan birkaçı boş bırakılmıştı.

Ertesi gün Meclisteki sarıklı mebuslar köpürdüler; bu hareketi dinsizlik, ahlâksızlık, küstahlık saydılar; ATATÜRK'e şikâyet ettiler.

ATATÜRK, onları dikkatle dinledi; sonra fena hâlde kızmış göründü. Yanındakilere sordu:

-Öğretmenler Birliği reisi kimdir?

-Mazhar Müfit.

-Çağırın onu!...

Hocalar pek memnun görünüyorlardı. Birkaç dakika sonra Mazhar Müfit gelince, ATATÜRK ona çıkıştı:

-Siz öğretmenler toplantısında ne yapmışsınız? Bu ne ayıp şey!...

ATATÜRK'ün gayet ileri düşünüşlü adam olduğu, hocaların şikâyetlerini de öğrendiği için Mazhar Müfit şaşırıp; bir şeyler söylemek istedi:

-Efendim, yemin ederim ki...

Sözlerini bitirmeye meydan kalmadan, ATATÜRK gürledi:

-Bırak bırak, hepsini biliyorum! Toplantıya kadın öğretmenleri de çağırmışsınız!...

Hocalar medeniyete karşı zafer kazandıklarını zannederek gurur duyuyorlardı. Diğerleri ATATÜRK'ün böyle konuşacağına ihtimal vermediklerinden, hayretle dona kalmışlardı.

ATATÜRK devam etti:

-Fakat onları niçin ayrı sıralara oturtunuz? Siz kendinize mi güvenemiyorsunuz, yoksa Türk kadınının faziletine mi? Bir daha öyle ayrılık görmeyeyim! Anlaşıldı mı?

Hocaların başlarından aşağı buzlu sular dökülmüştü: Süklüm püklüm çıktılar.⁴⁶

ATATÜRK “HAYATTA EN HAKİKİ MÜRŞİT İLİMDİR.” SÖZÜNÜ NEREDE SÖYLEDİ?

İnsanlık tarihindeki gelişim incelenecek olursa görülecektir ki uygarlık adına en önemli sıçramalar insanoğlunun doğayı ve kendini merak duygusuyla neden sonuç ilişkisi içerisinde sorguladığı dönemlerde gerçekleşmiştir. Bilimde ve teknolojide bugün ulaşılmış olan kazanımlar hep bu sorgulamaların neticesinde elde edilmiştir. İnsanlar ne zaman ki çevresinde olup bitenlere kayıtsız kalmışlar ve her şeyde metafizik bir neden aramışlarsa o dönemler insanlık tarihinin karanlık dönemleri olmuştur.

Sadece insanlık tarihi değil Türk tarihine de bakıldığında görülecektir ki, ne zaman Türkler bilime ve bilim adamlarına değer vermişlerse yükselmişler, ne zaman hurafelere dayalı anlayışlara itibar edip bilimin karşısında olmuşlarsa güçsüz kalıp devletlerinden olmuşlardır. Koskoca Osmanlı İmparatorluğu'nun başına da aynı felâket gelmiştir. Böyle bir felâketin bir daha yaşanmaması için ATATÜRK, dünya sorunlarını metafizik yöntemlerle değil, bilimsel yöntemlerle çözmeyi esas alan bir eğitim sistemi kurmuştur. Bu sitemin başarısında ise en büyük sorumluluğu da öğretmenlere vermiştir. O, 22 Eylül 1924'te Samsun'da öğretmenlerle yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

“Efendiler,

Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en hakikî rehber ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında rehber aramak gaflettir, cahilliktir, doğru yoldan sapmaktır. Yalnız ilmin ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının gelişimini anlamak ve ilerlemelerini zamanında takip etmek şarttır. Bin, iki bin, binlerce yıl önceki ilim ve fen dilinin çizdiği kuralları, şu kadar bin yıl sonra bugün aynen uygulamaya kalkışmak elbette ilim ve fennin içinde bulunmak demek değildir. Çok mesut bir duygu ile anlıyorum ki hitap ettiklerim bu gerçekleri anlamışlardır. Mutluluğum artıyor. Öğretmenlerimiz, eğitim ve öğretiminden sorumlu oldukları yeni nesli, gerçeğin ışıklarıyla

⁴⁶ Yıldırım; s. 77-78.

donatılmış bir şekilde yetiştireceklerine söz vermişlerdir. Bu hepimiz için onur verici bir durumdur.”⁴⁷

YİNE TEPELER, YİNE ÖLDÜRÜRÜM

İnsanlığın bugün ulaştığı teknolojik ve bilimsel seviye büyük devrimlerin yarattığı dev sıçramaların sonucudur. Büyük devrimler, her çağda idealleri uğruna ölümü göze almış liderlerin eseri olmuştur. Bu eserler gerçekleşmemiş olsa idi insanlık hâlâ karanlık çağı yaşıyor olurdu. XX. yüzyılın en büyük devrimcisi olma şerefi ATATÜRK'e aittir. Bu şeref Türk ulusu için gurur vericidir.

ATATÜRK, uygarlık yarışında yenik düşerek Türk ulusunun mutsuzluğuna ve geri kalmışlığına neden olan Osmanlı Devleti'nin yerine, genç ve dinamik bir Cumhuriyet devleti kurmuştur. Yaptığı devrimlerle de asırların ihmali giderip Türk halkının çağdaşlaşma yolunu açmıştır. Bu yolun açılmasında çıkarları kaybolanlara karşı da ödünsüz olmuştur. Devrimleri korumak yolunda tek başına kalsa bile bu yoldan asla dönmeyeceğini her ortamda ve her fırsatta dile getirmiştir. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bu konudaki kararlılığını gösteren örneklerden sadece bir tanesidir:

20.03.1923: Konya Türk Ocağında verilen çayda:

ATATÜRK'ün söylevleri sırasında Türk Ocağı üyelerinden operatör Eyüp Sabri'nin “Devrimlerimize karşı çıkan ve kendini din yolunu gösterme ile yükümlü sayan bir sınıf var, bu sınıfa karşı ne gibi önlemler alınmıştır?” sorusu üzerine Mustafa Kemal ayağa kalkarak sözüne tekrar başlamış ve sonunu şöyle bitirmiştir:

-Benim ve benimle aynı görüşte arkadaşlarımla yapacağı şey mutlaka ve mutlaka o adamı tepelemektir.

Sizlere bunun da ötesinde bir söz söyleyeyim. Meselâ bunu sağlayacak kanunlar olmasa, bunu sağlayacak meclis olmasa, öyle olumsuz adımlar atanlar karşısında herkes çekilse ve ben kendi başıma yalnız kalsam, yine tepeler ve yine öldürürüm.”⁴⁸

ATATÜRK'E GÖRE HOŞGÖRÜNÜN SINIRI

ATATÜRK'ün hoşgörü konusundaki düşünceleri, tarihin her dönemi ve her toplum için geçerli olan evrensel gerçekleri yansıtmaktadır. Farklı

⁴⁷ Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 63.

⁴⁸ Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 162.

toplumlardan olan insanlar bu düşünceleri kendi toplumları ile ilişkilendirip bunların kendi toplumları için söylenmiş olacağını düşünebilirler. Aynı gerçek Türk ulusu için daha fazla geçerlidir. Türk ulusunun ihtiyacı olan mesajlar yoruma ihtiyaç göstermeyecek tarzda açık ve gerçekçi olarak bu düşüncelerin içerisinde. Türk halkına düşen görev, ATATÜRK'ün aşağıdaki sözleriyle işaret ettiği sağduyu ve gerçekçiliği yaşam felsefesi hâline getirmektir:

Şüphesiz, fikirlerin ve inanışların başka başka olmasından şikâyet etmemek gerekir. Çünkü bütün fikirler ve inanışlar bir noktada birleşirse bu hareketsizlik ve ölüm belirtisidir. Böyle bir durum elbette istenmez. Bunun içindir ki, gerçek özgürlükçüler hoşgörünün genel bir nitelik olmasını isterler. İyi niyetle bile olsa hoşgörüyü karşı olunmasını istemezler. Çünkü iyi niyetler hiçbir zaman hiçbir felâketi önleyememiştir. Ruhun selâmeti için insanların yakıldığını biliyoruz. Bunu yapan engizisyon papazları da herhâlde iyi bir şey yaptıklarından ve iyi niyetlerinden bahsederlerdi. Belki bu sözlerinde de samimî idiler. Böyle bir ahmaklığa ya da herhangi bir hainliğe de hoşgörü kılıfı uydurmak hiç de zor değildir. İşte bu nedenledir ki, hoşgörüyü teslimiyetçilik derecesine kadar götürmek doğru değildir. Gerçi özgür olmak herkesin hakkıdır ve bunun için gerçek özgürlükçüler, demokrasiye karşı olanlara da hak ve özgürlükler verilmesini isterler. Fakat demokrasiyi savunuların demokrasiye karşı olanların karşısında elleri ayakları bağlı kurbanlık koyun durumuna razı olacaklarını düşünmek asla doğru değildir.

Unutulmamalıdır ki, bazı insanlar geleceği geçmişin arasında görmek isterler. Bunlar bizi geri bıraktığı için terk ettiğimiz anlayışın geri gelmesini isterler. Bu gibi insanlar kendi inandıkları gibi olmayan kimseleri istedikleri gibi ezemezlerse kendilerini rahatsız hissederler. Hoşgörüyü asla kabul etmezler.

Herhâlde, hoşgörünün arzu edildiği gibi yaygınlaşması ve alışkanlık hâline gelmesi için, eğitim ve düşünce düzeyinin yüksek olması lâzımdır.⁴⁹,

ATATÜRK VE DÜNYADAKİ MÜSLÜMANLARIN GERİ KALIŞI

ATATÜRK evrensel kişiliğiyle tam bir dünya insanıydı. Dünyanın hangi köşesinde olursa olsun acı çeken ulusların karşı karşıya oldukları sorunlara ilgi duymuş ve o sorunların çözümüne katkıda bulunmak istemiştir. Özellikle de İslâm dünyasının geri kalmışlıkla ilgili sorunlarının tespiti ve çözümleri konusunda büyük bir gayret göstermiştir. Halka hitap etme ortamını bulduğu her yerde halkı bilinçlendirmeye yönelik mesajlar vermiştir. Aşağıda yer alan 5 Şubat 1923'te Akhisar Belediyesinde yaptığı konuşma da bunlardan birisidir. Bu konuşmasında dünyadaki Müslümanların geri kalış sebeplerini şöyle analiz etmiştir:

⁴⁹ Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 385.

Efendiler! Yalnız biz eziyet görmedik, bütün Müslümanlar eziyet gördü ve esir oldu, düşmanlar bizi esaret zinciri altında bırakmak istediler, fakat milletimizin karar ve onuru bu zincirleri parçaladı, istiklâlini elde etti. İslâm topluluğunun uğramış olduğu eziyet ve sefaletin elbette birçok sorumluları vardır. İslâm âlemi dinî gerçekler dairesinde Allah'ın emrini yapmış olsaydı, bu sonuçlarla karşı karşıya kalmazdı. Allah'ın emri çok çalışmaktır. Kabul ederim ki, düşmanlarımız çok çalışıyor. Biz de onlardan fazla çalışmak zorundayız. Çalışmak demek, boşuna yorulmak, terlemek değildir. Zamanın gereklerine göre ilim ve fenden ve her türlü medenî icatlardan en yüksek derecede yararlanmak mecburidir.

Hepimiz kabul etmek zorundayız ki, bu konudaki hatalarımız çok büyüktür. Sizin de anladığınız ve şimdi belirttiğiniz üzere, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti en yasal ve en uygun bir şekilde kurulmuştur. Dinimizin istediği çalışmak sayesinde ki, üç buçuk senelik az bir süre içinde çok önemli sonuç elde edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, çok iyi bilirsiniz ki eski Babıâli Hükûmeti değildir, eski Osmanlı Devleti değildir. Onlar artık tarihe karışmıştır.

Düşmanlarımız Osmanlı Devletini yıkarak ana unsur olan Türk milletini de yok etmek istiyorlardı. Halbuki Türk milleti yeni bir iman ve kesin bir millî karar ile yeni bir devlet kurmuştur. Bu devletin dayandığı esaslar "Tam İstiklâl" ve "Kayıtsız Şartsız Millî Hâkimiyet" den ibarettir. Millet bu hâkimiyetin bir zerresinden vaz geçmeyecektir; gözünü açmıştır.

Bizim dinimiz milletimize değersiz, tembel ve alçak olmayı öğütlemez. Tam tersine Allah da Peygamber de insanların ve milletlerin izzet ve şerefini korumalarını emrediyor. Her yerde olduğu gibi buradaki görüşme ve ilişkilerden de anladım ki, millet, hâkimiyetini koruma konusunda büyük bir karar ve güç göstermektedir. Gerçeği gören ve anlayan milletimiz elbette, bundan sonra candan ve gönülden çalışacak, rahatlık ve mutluluğa sahip olacaktır.⁵⁰

İTİRAF EDERİM Kİ DÜŞMANLARIMIZ ÇOK ÇALIŞIYOR

ATATÜRK, evrensel kişiliğiyle tam bir dünya insanıydı. Dünyanın hangi köşesinde olursa olsun acı çeken ulusların karşı karşıya oldukları sorunlara ilgi duymuş ve o sorunların çözümüne katkıda bulunmak istemiştir. Özellikle de İslam dünyasının geri kalmışlıkla ilgili sorunlarının tespiti ve çözümleri konusunda büyük bir gayret göstermiştir. Halka hitap etme ortamını bulduğu her yerde halkı bilinçlendirmeye yönelik mesajlar vermiştir. Aşağıda yer alan 05 Şubat 1923'te, Akhisar Belediyesi'nde yaptığı konuşma da bunlardan birisidir. Bu konuşmasında, dünyadaki Müslümanların geri kalış sebeplerini şöyle analiz etmiştir:

⁵⁰ ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s. 459.

“Efendiler; yalnız biz zulüm görmedik, bütün İslam dünyası zulüm gördü ve esaret altında kaldı, düşmanlar bizi esaret zinciri altında bırakmak istediler, fakat milletimizin azmi bu zincirleri parçaladı, bağımsızlığını elde etti. Müslümanların karşılaştığı zulüm ve sefaletin elbette birçok sebebi vardır. İslam alemi, Allah’ın emrini yerine getirmiş olsaydı bu sorunlarla karşılaşmazdı. Allah’ın emri çok çalışmaktır. İtiraf ederim ki düşmanlarımız çok çalışıyor. Biz de onlardan daha çok çalışmaya mecburuz. Çalışmak boşuna yorulmak, terlemek demek değildir. Zamanın gereklerine göre ilim, fen ve uygarlığın nimetlerinden azami derecede yararlanmak zorunludur. Hepimiz itirafa mecburuz ki bu konudaki hatalarımız çok büyüktür. Sizin de anladığınızı ve şimdi kabul ettiğiniz gibi Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti yasal bir şekilde kurulmuştur. Dinimizin talep ettiği çalışma sayesinde ki üç buçuk senelik az bir süre içerisinde çok önemli sonuçlar elde edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, pekala bilirsiniz ki, eski Osmanlı Hükümeti değildir. Eski Osmanlı Devleti değildir. Onlar artık tarihe karışmıştır. Düşmanlarımız Osmanlı Devleti’ni yıkarak devletin kurucusu olan Türk milletini de yok etmek istiyorlardı. Hâlbuki Türk milleti büyük bir azim ile yeni bir devlet kurmuştur. Bu devletin dayandığı ilkeler, ‘tam bağımsızlık’ ve kayıtsız şartsız ‘millî egemenlik’ten ibarettir. Millet, bu egemenlikten bir zerresini feda etmeyecektir; gözünü açmıştır. Bizim dinimiz, milletimize hor görülmeyi ve tembelliği tavsiye etmez. Aksine Allah da Peygamber de insanların ve milletlerin şereflerini korumalarını emrediyor. Her yerde olduğu gibi buradaki görüşmeden de anladım ki millet, egemenliğini koruma konusunda büyük bir azim göstermektedir. Gerçeği gören ve anlayan milletimiz elbette bundan sonra candan ve gönülden çalışacak, mutluluğa ulaşacaktır.”

ATATÜRK’ÜN DİN HAKKINDA FİKRİ

ATATÜRK’ü dine karşı gibi gösterme çabasındaki gerici ve tutucu çevrelerin gerçek amacı, Türkiye Cumhuriyeti’nin lâik ve demokratik yapısını değiştirmektir. Her fırsatta dinin gerekli bir kurum olduğunu vurgulayan ATATÜRK dine değil dini kullanarak çıkar elde eden çevrelere karşı olmuştur. O, dinin Allah ile kul arasında bireysel bir sorun olduğunu, kimsenin bunu istismar etmeye hakkı olmadığını düşünürdü. Tüm uygulamalar ve yasal düzenlemeler de bu esasa uygun yapılmıştır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK’ün dine bakış açısını yansıtmaya açınsından önemlidir:

...ATATÜRK’e Orman Çiftliği’nde baş başa kaldığımız bir gün, din hakkında ne düşündüğünü sordum. Bana dedi ki:

“Din vardır ve gereklidir. Temeli çok sağlam bir dinimiz var malzemesi iyi, fakat bina, uzun asırlardır ihmale uğramış. Harçlar döküldükçe, yeni harç yapıp binayı takviye etmek gereği hissedilmemiş. Aksine olarak, birçok yabancı unsur (tefsirler, hurafeler) binayı daha fazla hırpalamış. Bugün bu

binaya dokunulmaz, tamir de edilmez. Ancak zamanla çatlaklar derinleşecek ve sağlam temeller üstünde yeni bir bina kurmak gereği doğacaktır.

Din bir vicdan meselesidir. Herkes, vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz, düşünüşe ve fikirlere karşı değiliz. Biz sadece, din, işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyor, kasıt ve eyleme dayanan gerici hareketlerden sakınıyoruz. Gericilere asla fırsat vermeyeceğiz.”

Asaf İlbay⁵¹

ATATÜRK'ÜN DEVRİMCİLİK ANLAYIŞI

ATATÜRK devrimlerinin amacı, uzun yılların ihmaliyle cehalete ve yoksulluğa mahkûm edilmiş, ağa-şeyh-keyfî yönetim üçgeninde zulme uğramış ve kaderciliğe itilmek suretiyle kullaştırılmış Türk halkının üzerindeki ölü toprağını atarak çağdaş bir devlet ve toplum sistemi oluşturmaktır. Ancak bu şekilde Türkiye karnı tok, sırtı pek, yüzü gülen uygar insanların insanca yaşadığı bir ülke olabilirdi.

Atatürkçülüğün devrimcilik ilkesi hem gerçekleştirilen devrimlere bağlılığı, onu korumayı, yaşatmayı hem de yapılanlarla yetinmeyip çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkmayı gerçekleştirecek ve gelişen, değişen, yenileşen evrende toplumlar arasında çağdaş kalmayı sağlayacak başka yenilikleri de gerçekleştirmeyi amaçlar.

Türkiye bugünkü konumuna kolay gelmemiştir. O nedenle çıkarları kaybolan ağa-şeyh ve benzerlerinin günümüzdeki temsilcilerinin devrimlere yönelik kamufle edilmiş sahte düşüncelerine, açık ve gizli saldırılarına karşı ulusça bilinç düzeyinde uyanık olmalıyız. ATATÜRK'ün aşağıdaki öğütlerini dikkatle izlemeyi görev bilmeliyiz:

“Efendiler, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz devrimlerin amacı Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görünüşüyle uygar bir toplum hâline ulaştırmaktır.

Devrimlerimizin ana ilkesi budur. Bu gereği kabul edemeyen zihniyetleri darmadağın etmek zorunludur, şimdye kadar milletin beynini paslandıran, uyuşturan, bu anlayışta bulunanlar olmuştur. Her hâlde anlayışlarda var olan uydurma ve boş fikirler tamamen çıkarılacaktır. Onlar çıkarılmadıkça beyne gerçeğin nurlarını sokmak imkânsızdır.

⁵¹ Banoğlu; s. 258-259.

Biz, büyük bir devrim yaptık. Memleketi bir çağdan alıp yeni bir çağa götürdük. Birçok eski kurumları yıktık. Bunların binlerce taraftarı vardır. Fırsat beklediklerini unutmamak lâzım. En ileri demokrasilerde bile rejimi korumak için sert önlemlere başvurulmuştur. Bize gelince, devrimi koruyacak önlemlere daha çok muhtacız.

Her yeni devrime karşı bir tepki olacaktır. Bu olmayacak bir şey değildir. Bunu beklemek lâzımdır. Mutlaka, çok yakında olacak bir şeydir. Herhangi bir şekil veya yönde olabilir. Kamuoyunu yalan yanlış saptırmalarına kaptırmamak, aydınlatmak lâzımdır.”⁵²

GENELGEYLE İNKILÂP OLMAZI!...

Çağdaşlaşma yönünde sağlıklı bir değişimi gerçekleştirebilmek, kararlı ve bilinçli bir mücadeleyi gerektirir. Değişimin gerekçesi ve sağlayacağı yararlar halka anlatılabildiği ölçüde değişimde beklenen başarı sağlanabilir. Kendi yararına da olsa insanın doğasında değişime direnme vardır. Bu direnme ancak değişim ihtiyacı iyi anlatılarak yok edilebilir. Sağlıklı ve düzenli bir bilgilendirme sistemi oluşturmadan emir ve yasaklarla toplumu kısa sürede eski alışkanlıklarından kurtarmak mümkün değildir.

Türk halkını cehalet ve yoksulluktan kurtarıp çağdaş uygarlığa taşıyacak olan devrimlerin mimarı ATATÜRK, her insanda farklı ölçülerde de olsa yeniliğe ve değişime karşı direnme duygusunun olduğu gerçeğiyle hareket etmiştir. Bu nedenle o, Anadolu'yu karış karış gezerek yaptığı devrimlerin sağlayacağı yararı halka anlatmış ve tüm devlet görevlilerinin de bu yönde yılmadan çaba göstermeleri için çok çalışmıştır. Ama ne yazık ki ATATÜRK döneminde ve sonrasında yönetenler ve aydınlar aynı enerjiyi kendilerinde görememişlerdir. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bu yöndeki ikazlarını yansıtan güzel bir örnektir:

1924 ilkbahar aylarında idi. Erzurum ve Pasinler'de depremde birçok köy yıkılmıştı. ATATÜRK, yıkılan köyleri bizzat görmek için Pasinler'e gelmişti. Zarar gören o civar köylerinin halkı Pasinler'e toplanmıştı. Rahmetli ATATÜRK de zarar gören halkla görüşmek için okulun önündeki meydanlığın bir köşesinde emrindekilerle birlikte oturmuştu. O zaman Pasinler'in ihtiyar bir kaymakamı, genç bir yazı işleri kâtabi vardı. ATA, önce kaymakamla yapılacak işler üzerinde görüştü, sonra etrafını çeviren halkın içinden ihtiyar bir köylüyü çağırdı:

-Depremden çok zarar gördün mü baba? diye sordu. Bu ani ve beklenmedik soru karşısında ihtiyar şaşırды, kollarını göğsüne bağladı,

⁵² Atatürkçülük (Birinci Kitap); s.115-119.

boynunu büktü; bir şeyler söylemek istedi. ATA, ihtiyarın şüphesini görünce, tekrar sordu:

-Hükûmet sana kaç lira verse zararını karşılayabilirsin?

İhtiyar, yöre şivesiyle:

-Valle padişeh bilir! dedi.

ATATÜRK gülümsedi ihtiyarın ne demek istediğini tamamen anlamıştı. Yumuşak bir sesle:

-Baba, padişah yok! Onları siz kaldırmadınız mı? Söyle bakalım, zararın ne?

İhtiyar tekrar etti:

-Padişah bilir.

Bu cevap karşısında ATATÜRK'ün yüzünün hatları aniden değişti. Kaşlarını çattı ve kaymakama döndü:

-Siz daha inkılâbı yaymamışsınız! dedi.

Bir anda dona kalan kaymakamın imdadına yetişmek ister gibi genç yazı işleri kâtabi öne atıldı. Ve görevini başarmış insanlara özgü bir ağırbaşlılıkla:

-Köylere genelge yolladık Paşam, dedi.

ATATÜRK'ün fırtınalı yüzü daha çok karıştı:

-Oğlum, dedi, genelgeyle inkılâp olamaz !...⁵³

ÜÇ AY

Tarihe baktığımızda ileriye dönük olumlu değişimlerin kolay gerçekleşmediğini görürüz. İnsanlar, çoğu zaman kendi yararlarına da olsa eski alışkanlıklarının etkisiyle değişim ve yeniliklerin karşısında olmuşlardır. Bu olumsuz alışkanlık kimi toplumların geri kalmasına kimilerinin de esaretine neden olmuştur. Geniş bir tarih bilincine sahip olduğundan dolayı bu gerçeği iyi tahlil eden ATATÜRK, yapmayı düşündüğü devrimleri uzun bir sürece yaymadan kısa bir zaman diliminde gerçekleştirmiştir. ATATÜRK'ün, toplumsal

⁵³ Yücebaş; s. 169-170.

değişimler konusundaki yaklaşımının ne kadar sağlıklı ve isabetli olduğunu göstermesi açısından aşağıdaki anekdot fikir vericidir:

Yeni Türk alfabesinin ilk şekillerini kendisine götürdüğüm zaman , komisyonun en az beş yıllık bir geçiş dönemi düşündüğünü söylemiştim. Gazeteler önce birer sütunlarını yeni harflerle yayınlayacaklar, yavaş yavaş bu sütun sayısı artacak, nihayet bütün gazeteler yeni harflerle çıkacaktı. Okullar için de buna benzer aşamalı bir geçiş yöntemi düşünmüştük.

Dikkatle dinledikten sonra bir daha sordu:

-Demek beş yıl düşündünüz?

-Evet!

-Üç ay! dedi.

-Dona kaldım: Üç ay! Üç ay içinde bütün ülkede yayın Lâtin harfleriyle yapılacaktı. Ekledi:

-Ya üç ayda uygulayabiliriz, ya da hiç uygulayamayız. Sizin gazetelerde Arap harflerine bırakacağınız sütunlar yok mu, onların sayısı bire de inse herkes yalnız o sütunu okur ve beş yıl sonra , tıpkı yarın başlar gibi başlamaya mecbur oluruz. Hele arada bir buhran, bir savaş çıkarsa attığımız adımları da geri alırız.

Falih Rifkı Atay⁵⁴

BİR HATIRA

ATATÜRK, Türk ulusunun başarılarının kendisine mal edilmesine daima karşı çıkmıştır. Büyük olanın kendisi değil Türk ulusu olduğunu, tüm başarıların onun eseri olduğunu, başarıların kendisine bağlanarak ulusu küçük düşürmeye kimsenin hakkı olmadığını birçok kez dile getirmiştir. ATATÜRK bu yaklaşımlarıyla, Türk ulusunun yeteneklerinden şüphe etme hakkının kimsede olmadığını, kendini övme ve yüceltme adına da olsa bu tür anlayışlara karşı müsamaha gösteremeyeceğinin altını çizmiştir. Gerçekten ATATÜRK'ün kendisi Türk ulusunun büyüklüğünün bir göstergesidir. Büyük insanlar, ancak büyük uluslardan çıkar. "Bir Hatıra" ile "Hangi Şan, Hangi Şeref?" başlıklı anekdotlar ; Türk ulusunun büyüklüğünü anlamakta zorluk çekenlere ATATÜRK'ün gösterdiği tepkiyi yansıtan öğüt alınması gereken örneklerdir:

Konya Valisi İzzet Bey, bugün Vali Konağı olarak kullanılmakta olan köşkte ATATÜRK onuruna bir ziyafet vermiş, yemeğe Konya milletvekilleri de

⁵⁴ Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 192.

davet edilmişti. Yemekte Millî Mücadele'den söz açılmıştı. Tatlı bir sohbet vardı ve ATATÜRK çok neşelenmişti. Bu esnada milletvekillerinden Refik Bey (Refik Koraltan) ATATÜRK'e hitaben; "Her şeyi yapan sensin, bütün varlığımızı sana borçluyuz; sen olmasaydın, başka hiç kimse, hiçbir şey yapamazdı. Allah seni başımızdan eksik etmesin..." dedi.

ATATÜRK'ün neşesi kaçmış bunalmaya başlamıştı; bahsi kapatmak istedi:

"Beyefendi bütün yapılanlar, herkesten önce büyük Türk milletinin eseridir; onun başında bulunmak bahtiyarlığına ermiş bulunan bizler ise, ancak onun şuurlu fedakârlığı sayesinde fikir ve iman birliği içinde ortak vazife görmüş, öylece başarı kazanmış insanlarız. Hakikat bundan ibarettir." dedi.

Refik Bey, "Paşam bu kadar yüksek tevazua tahammülümüz yoktur." diye atıldı.

ATATÜRK artık iyice sinirlenmişti; sesini biraz yükselterek cevap verdi:

"Efendim; izin veriniz... Ortada tevazu filân yok..."

Gerçeğin ifadesi vardır. Size bir şeyi hatırlatacağım; elbette dikkat etmişsinizdir; ben karşımıza çıkan sorunlar hakkında, her zaman uzun uzadıya konuşur, istişarelerde bulunurum; herkesi konuşturur ve dinlerim. İtiraf edeyim ki, konuşulacak sorunların çözüm şekilleri hakkında doğru ve detaylı bir fikre sahip olmadan müzakerelere girdiğim olmamıştır; bu konularda, ancak arkadaşlarımı yani sizleri dinledikten sonradır ki kanaate varmışımdır. Yani tatbikatta olduğu gibi, verilen kararlarda da hepinizin hissesi vardır; bunu bilirsiniz."

Biraz sustuktan sonra devam etti:

"Şimdi mevzuun asıl ince noktasına geliyorum. Beyefendi, içeride ve dışarıda şahsıma karşı suikastler tertip edilmesinin sebep ve hikmeti nedir, hiç düşündünüz mü? Bu tertiplerin peşinde koşanların benimle şahsî bir alıp verecekleri mi vardır? Hayır! İntikam hissiyle mi hareket ediyorlardır? O da değil... O hâlde neden beni ortadan kaldırmak istiyorlar?..."

Cevap vereyim; çünkü, inkılâpçı Türkiye Cumhuriyeti'nin benimle kaim olduğuna, ben gidince yıkılacağına, bu suretle haince emellerine kavuşacaklarına inanıyorlar da ondan... Sizin sözlerinizin de onların sakat muhakemesine uygun olduğunu bilmem fark ediyor musunuz?

Çok rica ederim Beyefendi... Eğer samimî iseniz; bu fikri kafanızdan çıkarınız. Hatta böyle düşünenlere rastlarsanız, onlara da aynı şeyi ihtar ediniz. Herkes millî vazife ve sorumluluğunu bilmeli ve ülke sorunları üzerinde o zihniyetle düşünüp çalışmayı itiyat edinmelidir."

Sonra sofradakilere döndü:

“Efendiler” dedi; “size şunu söyleyeyim ki, inkılâpçı Türkiye Cumhuriyeti’ni benim şahsımla kaim zannedenler çok aldanıyorlar, Türkiye Cumhuriyeti her manası ile, büyük Türk milletinin öz ve aziz malıdır. Kıymetli evlâtlarının elinde daima yükselecek, ebediyen payidar olacaktır. Şimdi rica ederim artık bu konuyu kapayalım, bir daha da tekrar etmeyelim.”

Hasan Rıza Soyak⁵⁵

O, YALNIZLIĞA TESLİM OLMADI

ATATÜRK, düşünce felsefesiyle hem toplumun hem de çağının üzerinde olan bir insandı. Kendisine en yakın olanlar dahi onun düşüncelerindeki derinliği görememişlerdir.. Yakınındakiler olup biten olaylar ve sonuçlarıyla meşgulken o, sonuçların getireceği sonuçlarla ilgiliydi. Türk ulusu adına yürüttüğü özgürlük ve çağdaşlaşma mücadelesine zarar verir düşüncesiyle atacağı sonraki adımları çoğu zaman bir sır gibi saklamıştır. Düşüncelerini başkalarıyla paylaşamamanın ağırlığını ve yalnızlığını yaşamının sonuna kadar taşımıştır. Cumhuriyeti gençliğe emanet etmesinde ve Ulusal Egemenlik Bayramı’nı çocuklara armağan etmesinde bu gerçeği aramak gerekir. Çünkü onun düşünceleri geçmişin küllerini değil geleceğin tohumlarını taşımaktaydı. Aşağıdaki anekdot, bu büyük insanın düşünce yalnızı olup yalnızlığa teslim olmayışını çok güzel açıklamaktadır:

Mustafa Kemal’in sadık emir eri Ali Çavuşun Büyük Taarruz gecesiyle ilgili olarak anlattıklarını gazeteci-yazar Nezihe Araz’ın kendi yorumlarıyla dinleyelim:

Fevzi Paşamız, bir gemici fenerinin altında, koynunda En’am’ını çıkarmış usul usul Kur’an okuyordu. Paşamız, “Vakit nasıl hocam” diye sordu. Okumasını bitiren Fevzi Paşa, “Topçuyu yoklayayım” dedi. Cevap geldi sonra; “Topçu hazır Paşam!” “Piyadeyi yoklayınız.” Dedi. Gazi: Cevap “İstihkâm taburu da yoklandı.” oldu.

Sonsuz bir sessizlik ve geceyi bekleyiş. Paşamız bir taşın üstünde oturuyor. Konuşmuyor. Düşünmekte. Sonra ayağa kalkıyor ve sesleniyor, yeni doğan güneşe karşı: “Rabbim! Yunanlının kazandığını gösterme bana, onlar kazanacaksa, şu gök kubbe başıma yıkılsın daha iyi. Anam, bize dua et.”

Tanrısı, anası, dostları ve ordusu ve bunların ortasında, yalnızlığının içinde kavrulan bir dünya sorumlusu. Büyük zaferin bir bedeli varsa, Mustafa Kemal bu bedeli, ölünceye kadar, o çaresiz yalnızlığı ile ödemiş olmalı.

⁵⁵ Mehmet Önder; Atatürk Konya’da, Ankara, 1989, s. 100-101.

Ne demişti Halide Edip Hanım, hani o zafer gecesi karargâhta çay içerken: “Kazandınız, her şey bitti. Artık biraz dinlenmeniz lâzım.” demişti. Mustafa Kemal de ona ne yanıt vermişti:

“Hayır bitmedi. Asıl savaş şimdi başlıyor Halide Onbaşı, şimdi birbirimizi yiyeceğiz.” demişti.

Hepsi doğru çıkmadı mı?

Ve neler olmadı bu ”Birbirimizi yiyeceğiz.” konusunda?

Cumhuriyetin ilânı saltanatçıları, hilâfetin kaldırılması şeriatçıları, yeni anayasa projesi mecellecileri, Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu medresecileri, kıyafet devrimi tutucuları, orduyu siyasetten çekme kararı bazı komutanları, batılılaşma diye yorumlanan “çağdaş medeniyetler seviyesine çıkma” azmi ümmetçileri, kadın hakları ve kadına toplumda verilen yer ; mutaassıpları, birleşik Türkiye kavramı ayrılıkçıları Mustafa Kemal’e karşı amansız savaflara soktu. (Bugünkü savaş onun eserlerine karşı veriliyor.) Taa onun için tasarlanan suikast çizgilerine varana kadar! (Bugün onun anıtlarına suikast düzenliyorlar.) O kadar ki, bir ara Mustafa Kemal, “bir patırtı çıkacak olursa, Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı ile karşı koymaya hazır olduğumu” duyurmaya bile çalıştı muhaliflerine. Ordunun desteğinden ve milletin kendisine olan inancından başka ona destek olacak bir artı gücü yoktu. Böyle diyordu.⁵⁶

BULUNUR

Başarının temel koşulu başarıya inanmaktır. Bu inançtan yoksunluk ümitsizliği getirir. Bu ise başarısızlığa teslim olmaktır. Bu gerçeği çok iyi bilen ATATÜRK, düşmanın gücü, çokluğu ve kısmi başarıları karşısında zaman zaman yılgınlığa düşen mücadele arkadaşlarını sarsılmaz bir inançla motive etmiştir. “Başarı, başaracağım diyenlerindir” ilkesini hep canlı tutmuş ve Türk ulusunu başarıya ulaştırmıştır. Vatan Şairi Namık Kemal’in aşağıda yer alan beytindeki karamsarlık temasını beytin sözlerini değiştirerek dağıtması da ATATÜRK’ün yaşamında ve düşüncelerinde karamsarlığa yer olmadığını göstermektedir:

Kurtuluş Savaşı henüz başlıyordu. Ordu yoktu ve her taraftan vatanın bağrına giren düşmanlara karşı ancak gönüllü çetelerle savaş yapılıyordu. Milletvekilleri arasında bile, dövüşü göze alan fakat ümitsizlikten kurtulamayanlar vardı.

⁵⁶ Araz; s. 85.

Bir gün Büyük Millet Meclisinde vatanın kurtulması için neler yapılması gerektiği hakkında heyecanlı konuşmalar yapılıyordu. Milletvekillerinden biri, sözlerini büyük vatan şairi Namık Kemal'in şu beyiti ile bitirdi:

"Vatanın bağına düşman dayamış hançerini

Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini?..."

En büyük ve korkunç düşmanın, ümitsizlik olduğunu pek iyi bilen ATATÜRK bu beytin iki kelimesini değiştirerek, fakat veznini de bozmaksızın sert ve sarsılmayan bir sesle şu cevabı verdi:

"Vatanın bağına düşman dayasın hançerini,

Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini..."⁵⁷

ÖZÜR DİLEME

Geçmişte birçok Türk düşünürü eserini Arapça veya Farsça yazmıştır. Bu nedenle bu düşünürlerle Arap veya Acem olduğu yönünde sahip çıkmalar söz konusu olmuş, bunların Türklüklerini ispat etmek çabası da Türk milletine düşmüştür. Türk olmalarına rağmen eserlerini Türkçe yazmayarak Türk diline ve düşünüşüne yeterli katkıyı göstermemiş düşünürlerin bu tavrı, ATATÜRK'ün üzüntü duyduğu hususlardan biriydi. Mevlâna da eserini Farsça yazan düşünürlerimizdendir. Oysa oğlu Veled, eserini Türkçe yazmıştır. ATATÜRK, aşağıdaki anekdotta bu durumu değerlendirerek eserini Türkçe yazarak Türk dilinin gelişimine hizmet eden Veled'i, bu hizmetinden dolayı babası Mevlâna'nın da takdir ettiğini anlamlı bir şekilde dile getirmiştir:

Türk kültürü ve Türk büyüklerinin söz konusu olduğu bir sohbet toplantısında konu Mevlâna ve büyüklüğüne dönüştü. Konu birtakım tartışmalara döküldü, sonunda söz Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'e geldi. O zaman ATATÜRK bir söylenceye işaret etti:

-Sultan Veled'in cenazesi geldiği zaman, Mevlâna'nın sandukası ayağa kalkmıştır, denilir. Bu ne demektir?

Bu konuda tartışma yarım saat kadar sürdü. Oradakilerden birçokları epeyce ter döktü. Fakat kimse, ATATÜRK'ün beklediği yanıtı veremedi. Sonunda ATATÜRK, şu soruları sordu:

-Mevlâna mı daha büyük devrimcidir, Sultan Veled mi?...

Herkes Mevlâna üzerinde birleşti.

-Peki, Mevlâna mı daha büyük edebî dehadır, Veled mi?

⁵⁷ Banoğlu; s. 88-89.

Bu kez de onaylar Mevlâna'nın üzerinde toplandı. Mesnevi'den parçalar okundu. Mevlâna'nın edebî dehası övüldü.

ATATÜRK sordu:

-Mevlâna babadır... Neden oğluna ayağa kalksın... Ve onun kendisinden büyük olduğunu ifade etsin?

Yanıt verilemedi.

ATATÜRK o zaman şunları söyledi:

-Çok basit düşünüyorsunuz. Mevlâna'nın tabutunu Sultan Veled'e ayağa kaldıran, Türk dehasıdır. Mevlâna mesnevisini Farsça yazmış... Türk dilinin bir edebî yapıt meydana getirmeye yetmediğini anlamıştır. Oysa ki Sultan Veled, yapıtlarında Türkçeyi de en güzel anlatım tarzlarıyla kullanmıştır. Daha az sanatçı olmasına rağmen Türk, onu babasından üstün saymıştır.

Efendiler, bu söylence sadece Türk dehasının, Mevlâna'nın Mesnevi'sini Farsça yazmasına karşı bir tepkisidir. Mevlâna dehasının Türk dilinden özür dilemesidir.⁵⁸

SÖYLEDİĞİNİ YAPARDI

Başarıyı önleyecek engelleri kaldırdığın zaman başarı kendiliğinden gelir diye düşünen ATATÜRK, başarısızlık diye bir şey tanımazdı. Ülkenin üzerine kara bulutların çöktüğü, herkesin umutsuzluk içerisine düştüğü işgal yıllarında bile O, umutsuzluğa düşmeyerek Bağımsızlık Savaşı'nı başlatma cesaretini göstermiştir. Üstelik zaferi mutlak görmüştür.

Atatürk'ün bu derece kendisine güvenmesinin nedeni ne idi? Türk ulusunun düşkün ve onursuz bir yaşamı kabullenemeyeceğine, varını yoğunu özgürlüğü için vermekten çekinmeyeceğine olan inancı idi. Ona göre, karamsar olanlar, umutları bitik olanlar bu ulusu tanımayanlardı. Tanısalardı özgürlük uğruna bu ulusun bütün yoklukları yeneceğine olan inançlarını yitirmezlerdi. Aşağıdaki anekdot, ATATÜRK'ün bu konudaki düşüncelerini yansıtan güzel bir örnektir:

Kurtuluş Savaşı'na başladığı sırada ATATÜRK'e dediler ki:

-Nasıl mümkün olur? Ordu yok!

ATATÜRK hemen cevap verdi:

-Yapılır!

⁵⁸ Arif Hikmet Par – M. Agah Önen; s. 120-122.

-İyi ama, bunun için para lâzım... O da yok?

-Bulunur!...

-Diyelim ki bulduk, düşmanlarımız hem büyük, hem de çok!

-Olsun, yenilir!...

O, dediklerinin hepsini yaptı. Yapamayacağı şeyi asla söylemedi. Bir liderin kendisini milletine sevdirebilmesi için belki ilk şart bu değil midir?⁵⁹

ATATÜRK REFORMLARI 1919 YILINDA TASARLAMIŞTI

ATATÜRK gelecekte yapacaklarını anlık düşlerin üzerine inşa etmemiştir. Bir stratejist ve hesap adamı titizliğiyle ,bir taraftan dünyanın akıp gittiği istikameti değerlendirmiş, diğer taraftan asrın bütün felâketlerine maruz kalmış olan Türk ulusunun yetenek, beklenti, ihtiyaç ve direncini değerlendirmiştir. Bu değerlendirmeler ATATÜRK'ün bilgi birikimi, üstün zekâ ve öngörüsüyle Türk ulusunun geleceğini şekillendirecek olan hedef plânları oluşturmuştur. Bağımsızlık Savaşı ve devrimler bu plânın ana hedefleridir. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün yaşamında tesadüflere yer olmadığını yansıtan güzel bir örnektir:

ATATÜRK, Millî Mücadele hareketine başlamak üzere, daha kongrelerin düzenlendiği sıralarda ileride yapacağı devrimleri de kafasında tasarlamıştı. O, bu devrimleri önceleri gizli tutmuştu. Mazhar Müfit (Kansu) bunu şöyle nakleder:

“O, hatıra defterime ve günü gününe her olayı not edişime hem memnun olur hem de bazen şaka yapmaktan kendisini alıkoymazdı.

-Hafızalarımız zayıfladığı zaman Mazhar Müfit'in defteri çok işimize yarayacak derdi. Defteri getirdiğimi görünce, sigarasını birkaç nefes üst üste çektikten sonra:

-Amma bu defterin bu yaprağını kimseye göstermeyeceksin. Sonuna kadar gizli kalacak. Bir ben, bir Süreyya, bir de sen bileceksin, dedi,. Şartım bu ...

Süreyya da ben de :

-Buna emin olabilirsiniz Paşam... dedik.

⁵⁹ Banoğlu; s. 87.

Paşa bundan sonra:

-Öyle ise önce tarih koy!... dedi.

Koydum: 7-8 Temmuz 1919. Sabaha karşı. Tarihi sayfanın üzerine yazdığımı görünce:

-Pekâla... yaz, diyerek devam etti:

-Zaferden sonra hükümet şekli cumhuriyet olacaktır. Bunu size daha önce de bir sorunuz nedeniyle söylemişim. Bu bir.

İki: Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince gereken yapılacaktır.

Üç: Tesettür (örtünme) kalkacaktır.

Dört: Fes kalkacak, medenî milletler gibi şapka giyilecektir.

Bu anda gayri ihtiyari kalem elimden düştü. Yüzüne baktım. O da benim yüzüme baktı. Bu, gözlerin bir takılıştı birbirine çok şey anlatan konuşuşuydu.

Paşa ile zaman zaman senli benli konuşmaktan çekinmezdim.

-Neden durakladın? deyince:

-Darılma ama Paşam, sizin de hayalperest taraflarınız var, dedim. Gülerek :

-Bunu zaman gösterir. Sen yaz, dedi. Yazmaya devam ettim.

-Beş: Lâtin harfleri kabul edilecek.

-Paşam yeter... yeter... dedim ve biraz da hayal ile uğraşmaktan bıkmış bir insan edası ile:

-Cumhuriyet'in ilânını başaralım da gerisi yeter, diyerek defterimi kapadım ve koltuğumun altına sıkıştırdım. İnanmayan bir adam tavrı ile:

-Paşam sabah oldu. Siz oturmaya devam edeceksiniz, hoşçakalın... diyerek yanından ayrıldım. Gerçekten de gün ağarmıştı. Süreyya da benimle beraber odadan çıktı. Fakat burada ve bu anda olayların beni nasıl yanıltıp ve M. Kemal'i doğruladığını daha doğrusu Mustafa Kemal'in beni nasıl bir cümle ile mahcup ettiğini itiraf etmeliyim.

Çankaya'da akşam yemeklerinde birkaç defa:

-Bu Mazhar Müfit yok mu?... Kendisine Erzurum'da tesettür kalkacak, şapka giyilecek, Lâtin harfleri kabul edilecek dediğim ve bunları not etmesini söylediğim zaman defterini koltuğunun altına almış ve bana hayalperest olduğumu söylemişti." dedi.⁶⁰

PSİKOLOGDU

Türk ulusu, önder kabul ettiği insanların izinde her şeyini feda edebilecek, yeniliğe açık, çalışkan ve onurlu bir ulustur. ATATÜRK'ün önderliğinde, tarifi yapılamayacak imkânsızlıklar içinde kazanılan Bağımsızlık Savaşı ve sonrasında kurulan çağdaş Türkiye Cumhuriyeti bunun kanıtıdır. Duyguları ve akli çıkar gruplarınca sömürülmemiş olan her Türk yurttaşı, kimliğinin temel özelliklerinden olan vatan, ulus ve bayrak sevgisiyle devlete hizmeti şeref bilmıştır.

Yüce Türk ulusunun bazı fertleri bugün hâlâ cahil ve eğitimsizdir. Bu hak değildir. Bu durum, başta yönetici ve aydınlar olmak üzere hepimize ait olan yurttaşlık sorumluluğunun yerine getirilmemiş olmasının bir sonucudur.. Devletine ve liderine bağlı, ufku açık Türk halkının, uygarlığın tepesinde bir yerde olmamasının izahı başka türlü mümkün değildir. ATATÜRK, bu acı gerçeği yıllar öncesinde dile getirerek gerekli uyarıları yapmış ve yaşadığı sürece de bu sorumluluğun gereğini yerine getirmiştir. Aşağıdaki anekdot bu gerçeğin tanığıdır:

Sarayburnu'ndaki büyük eğlentide, 9 Ağustos 1929 akşamı etrafını saran halka hitaben, ilk defa harf devrimini açıklayarak, yeni harflerin kabul edilmesi gerektiğini belirttikten sonra:

-Bir milletin yüzde onu-yirmisi okuma yazma bilir de, yüzde sekseni-doksanı bilmezse ayıptır. Bu millet utanmalıdır. Ama Türk milleti utanmak için yaratılmış bir millet değildir. İftihar etmek için yaratılmış, şanlı şerefli bir millettir. Tarihi baştan başa iftiharla dolu bir millettir. Okuma yazma bilmeyenlerin çokluğu, onun hatası değildir. Hata, Türk'ün karakterini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık geçmişin bu hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları düzeltereğiz. Bu konuda bütün vatandaşların çabasını isterim. En fazla, bir iki sene içinde, bütün Türk toplumu yeni harfleri öğrenmelidir, öğrenecektir. Millet, kafasıyla olduğu gibi, yazısıyla da uygar dünyanın yanında bulunduğunu gösterecektir!" deyince, halk, kendisini kucaklamak, bağrına basmak isteyen bir coşkunlukla alkışlarken, heyecandan ağlaşanlar bile görülmüştü.

⁶⁰ Erendil; s. 29-30.

Oradan Büyükkada'ya gitmişlerdi. Yat Kulübünde, pırıl pırıl ışıklar içinde, kırta kırta sırttan fraklı, smokinli, tuvaletli bay, bayanlarla karşılaştınca, bir an durmuş, yanındakilere:

-Hani Sarayburnu'nda yaptığımız yok mu? Onu burada yapamazdık!... demişti.⁶¹

FIKİR DANIŞMA

ATATÜRK'ün başarısının en önemli nedeni halkın duygu ve düşüncesine her zaman büyük değer vermiş olmasıdır. Onun hazinesi halkın hafızasıdır. Gerçekleştirmeyi düşündüğü projelerini uygulamaya koymadan önce halkın nabzını yoklardı. Halkın benimsemeyeceği ve uygulama olanağı olmayan hususlarda ısrarcı olmamıştır. Halkın cahilliğini gerekçe gösterip halkın düşüncelerine kulaklarını kapamak gibi bir kolaycılığa kaçmamıştır. O, Türk insanının cahil ve yoksul görüntüsünün altında güçlü bir sağduyunun bulunduğunu bilmekteydi. Hedefine de bu cevherden yararlanarak ulaşmıştır. Onun düşüncelerinde ve başarılarında Türk halkı vardır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bu konudaki bakış açısını yansıtan güzel bir örnektir:

ATATÜRK danışmaya büyük önem verirdi. Zihninde tasarlayıp uygulamaya karar verdiği sorunları çok önemli olmayan kimselerle görüştüğü çok görülmüştür. Neşeli zamanında sordular:

-Paşam, şu fikir danıştıklarının içinde de bazen öyleleri vardır ki, şaşıyoruz; bunların düşüncelerini nasıl olsa, sonunda kabul etmeyeceksiniz. Kararınızı da önceden vermiş olduğunuz biliniyor, o hâlde ne diye bunları birer birer çağırıp karşınızda söyletirsiniz?

ATATÜRK alaycı bir bakışla şu karşılığı verdi:

-Bazen hiç olmadık adamlardan, ben çok şeyler öğrenmişimdir. Hiçbir düşüncüyü hor görmemek lâzımdır. Neticede kendi fikrimi uygulayacak bile olsam, herkesi ayrı ayrı dinlemekten zevk alırım...

ATATÜRK, bu alışkanlığını hayatının sonuna kadar değiştirmede.⁶²

⁶¹ Banoğlu; s. 120-121.

⁶² age.;s. 7-8.

ATATÜRK VE YENİ TÜRK HARFLERİ SEFERBERLİĞİ

ATATÜRK hariç hiçbir lider kendi ulusunun yazgısını kökten değiştirme gibi bir devrim projesine cesaret edememiştir. O bu cesaretini halkını iyi tanımak ve sahip olduğu şaşmaz öngörüsüne olan inancından almaktaydı. Biliyordu ki uzun yılların ihmali halktaki kadercilik anlayışını güçlendirmiş ve düşünce felsefesinin üzerinde bir tortu gibi ölü toprağı oluşturmuştu. Sorun bu tortuyu yok edip düşünce felsefesini canlandırmak ile çözümlenebilirdi. Bunun en temel adımı ise halkın düşünce ufuklarının açılmasına katkı sağlayacak yeni Türk harflerinin en kısa sürede öğrenilmesi için, tüm yurttaşların kendisini sorumlu hissedeceği bir yarışın başlatılmasıydı. ATATÜRK'ün yeni harflerin sür'atle öğrenilmesi için 8 Eylül 1928'de İstanbul'da Sarayburnu Parkı'nda başlattığı kampanyada söylediği şu sözler bu bakımdan ilginçtir:

“Vatandaşlar, Arkadaşlar!

Çok söz, uzun söz bir şey için söylenir: Gerçeği anlamayanlara bunu anlatmak için... Ben bu dönemleri geçirdim.

Şimdi sözden çok iş zamanıdır. Artık benim için, hepimiz için söz söylemeye gerek kalmadı, düşüncesindeyim. Bundan sonra bizim için hareket ve eylem gereklidir. Çok işler yapılmıştır, ama bugün yapmaya zorunlu olduğumuz son değil fakat çok gerekli bir iş daha vardır: Yeni Türk harfleri çabuk öğretilmelidir. Vatandaşa, kadına, erkeğe, hamala, sandalcıya öğretiniz. Bunu vatanseverlik ve milliyetperverlik vazifesi biliniz. Bu görevi yaparken düşününüz ki bir milletin, bir toplumun yüzde onu okuma yazma bilir, yüzde sekseni bilmez durumdadır. Bundan insan olanların utanması gerekir.

Bu millet utanmak için yaratılmış bir millet değildir; iftihar etmek için yaratılmış, tarihini iftiharla doldurmuş bir millettir. Fakat milletin yüzde sekseni okuma yazma bilmiyorsa bu hata bizde değildir. Türk'ün karakterini anlamayarak kafasını birtakım zincirlerle saranlardadır. Artık geçmişin hatalarını kökünden temizlemek zamanındayız. Hataları düzeltereğiz, hataların düzeltilmesinde bütün vatandaşların çabasını isterim. Sonuçta bir sene, iki sene içinde bütün Türk toplumu yeni harfleri öğreneceklerdir. Milletimiz yazısıyla, kafasıyla uygar dünyanın yanında olduğunu gösterecektir.

Halka doğru kadehini kaldırarak:

Eskiden bunun bin katını kendi köşklerinde gizli gizli içerek her türlü ahlâksızlığı, zevk ve sefa hâline getiren ve bunu da halktan gizleyen sahtekârlar vardı. Ben sahtekâr değilim, milletimin şerefine içiyorum.”⁶³

⁶³ Erendil; s. 72.

NEDEN GENÇLİK?

Gençlik kavramının özünde “gelecek” saklıdır. Özgür düşünme yeteneği dogmaların etkisi altında olmayan her genç, ufkun ötesini görme becerisine sahiptir. Toplumların çağdaşlaşmasında gençlerin büyük katkıları vardır. Değişimlerin hazırlayıcısı ve öncüsü çoğu kez gençler olmuşlardır. ATATÜRK; onların bu özelliklerinden dolayıdır ki, yüzü geleceğe dönük olan Türk devriminin korunması ve çağdaş değerlerle beslenerek geleceğe taşınması görevini gençliğe vermiştir. Onun aşağıdaki sözleri gençlerden beklentilerini yansıtmaları açısından son derece önemlidir:

Başımıza neler örülmek istenildiği ve nasıl karşı koyduğumuz ve daha doğrusu milletin arzu ve emellerine uyarak ve onun yardımıyla nasıl çalıştığımız görülmeli ve gelecek kuşaklar için ibret ve uyanış nedeni olmalıdır. Zaten her şey unutulur. Fakat biz her şeyi gençliğe bırakacağız, o gençlik ki hiçbir şeyi unutmayacaktır; geleceğin ümidi, ışıklı çiçekleri onlardır. Bütün ümidim gençliktedir.

Siz genç arkadaşlar, yorulmadan beni takibe söz vermişsiniz. İşte ben özellikle bu sözden çok duygulandım.

Yorulmadan beni takip edeceğinizi söylüyorsunuz. Fakat arkadaşlar, yorulmadan ne demek ? Yorulmamak olur mu? Elbette yorulacaksınız. Benim sizden istediğim şey yorulmamak değil, yorulduğunuz zaman dahi durmadan yürümek, yorulduğunuz dakikada da dinlenmeden beni takip etmektir. Yorgunluk her insan, her canlı için doğal bir durumdur. Fakat insanda yorgunluğu yenebilecek manevî bir kuvvet vardır ki, işte bu kuvvet yorulanları dinlendirmeden yürütür.

Sizler, yani yeni Türkiye'nin genç evlâtları, yorulsanız dahi beni takip edeceksiniz... Dinlenmemek üzere yürümeğe karar verenler asla ve asla yorulmazlar. Türk gençliği gayeye, bizim yüksek idealimize durmadan yorulmadan yürüyecektir.⁶⁴

BAĞIŞLAMA VE HOŞGÖRÜ

İnsanoğlunun var olduğu andan günümüze kadar en fazla ihtiyaç duyduğu olgu hoşgördür. Evden okula okuldan çevreye her zaman sağlıklı iletişimin ve sevginin tek köprüsü hoşgörü olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Açlık ve hastalık bireylerin, hoşgörüsüzlük ise toplumların ölüm nedenidir. İnsanoğlunun yaşamış olduğu her felâketin temelinde hoşgörüsüzlük vardır. Buna açlık, susuzluk, hastalık ve doğal felâketler de dâhil edilebilir. Çünkü insanoğlu kaynaklarını, kendisinden olmayan ve kendisi

⁶⁴ Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 337-341.

gibi düşünmeyi yok etmek için harcadığından gerçek ihtiyaçlar sahihsiz kalmıştır.

ATATÜRK, yaşantısının her döneminde hoşgörülü olmuştur. Baskıcı zihniyetin, insanın insan olma değerini yok ettiğine ve gelişme duygusunu körelttiğine inanmıştır. Demokratik ülkeler ile demokratik olmayan ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı bu gerçeğin göstergesidir. ATATÜRK'ün amaçladığı demokratik toplum; baskının olmadığı, fikirlerin serbestçe söylendiği, vatandaş olma bilincinin geliştiği ve hoşgörünün her alanda egemen olduğu bir modeli öngörmektedir. Bu toplum modelinde insan, mürit ve mensup değil özgür birey olacaktır.

Özgürlük ve hoşgörü temeline dayanan demokratik toplumda, tek bir konuda hoşgörülü olma hakkı yoktur. O da koşullanmış düşünceleri ve kişisel çıkarları uğruna toplumun geleceğini karanlığa sürüklemek isteyen düşünce sahiplerinin hareketleri karşısında kayıtsız kalma hakkıdır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bağışlama ve hoşgörü konusundaki düşüncelerini yansıması açısından önemlidir:

İmzasını okuyamadığım bir avukat şöyle yazıyor:

“ATATÜRK'ten söz ederken “düşmansız adam” demiştiniz. Kendisinin ağzından duyduklarımı bu münasebetle tekrarlayayım:

1936 yılında, Ankara'da Ankara Palas Otelinin alt salonunda Çocuk Esirgeme Kurumunun balosundaydık.

ATATÜRK'ün yemek masasında Bay Şükrü Saraçoğlu bulunuyordu. ATATÜRK, herkesin dans etmesini, eğlenmesini istiyordu... Bugünkü gibi aklımda: Üzerinde koyu kurşunî bir elbise vardı. Elinde düz beyaz keten bir mendil tutuyordu.

Sonradan yanına , Konya milletvekili General Ali Fuat geldi. Arka tarafta uzaktaki bir masada da General Refet oturuyordu. Önder, birdenbire başını çevirdi. Masasına General Refet'i çağırdı. Ve birden, dans, neşe içinde, sesi yükseldi. Müzik de durdu.

Aynen ezberimden söylüyorum, şu sözleri söylediler:

-Uygarlık demek, bağışlama ve hoşgörü demektir. İkel toplumlardır ki kan davası güderler. Bağışlamaya, hoşgörüye dayanmayan uygarlık, zorbalığa dayanan uygarlıktır ki, çöker... O, uygarlık değildir.

Sesi yavaşladı, yine yükseldi:

-İlkemiz iyi, güzel ve doğrudur... İyi ve güzelsiz, doğru olmaz... Daima, her zaman, her yerde iyi, güzel ve doğrunun birlikte olmasıdır. Her zaman ve her yerde bağışlama...

-Bağışlama ve hoşgörü... Ancak ve ancak ulusal davalarda, ulusal kalkınmada, sonuçları topluma etkili olan işlerimizde hoşgörünün yeri yoktur. Kişisel kinleri, kişisel düşmanlıkları körükleyen ve güdenler ancak ve ancak ilkel toplumlardır...

Vala Nureddin⁶⁵

TÜRKİYE'YE KİN YAKIŞMAZ

Kurtuluş Savaşı süresince Yunan, İngiliz ve Fransız işgal kuvvetlerine karşı ölüm-kalım mücadelesi veren Türk halkının önderi ATATÜRK, yurduna ve ulusuna her türlü haksızlığı yapan bu uluslara karşı savaş sonrasına sarkan bir kin ve düşmanlık beslememiştir. Bu nedenledir ki Kurtuluş Savaşı'nı ulusal bağımsızlık ve toprak bütünlüğü için yürüten büyük önder, savaşın bitiminden sonra işgalci devletlerle yeni koşullar içinde tam bağımsız ve eşit bir ülke olarak iş birliği yapmaktan kaçınmamıştır.

ATATÜRK, dış ilişkilerde bağımsızlığa saygı ve eşitlik ilkesine dayanan bir devlet politikası izlemekle yetinmemiş aynı zamanda Türk halkının geçmişte kendisine düşmanlık etmiş olanlara karşı da kin ve nefret duygularıyla değil bilimde, sporda, sanatta ve uygarlık yarışında alacakları başarılarla karşılık vermesi için çalışmıştır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bu yöndeki düşüncesini yansıtan anlamlı örneklerden birisini oluşturmaktadır:

İstanbul'un işgali yıllarında bir Türk okulunu gezen Fransız generallerinden M.Bramon, bir kızımızın yaptığı el işini beğenmişti. Generalin bunu almak arzusu göstermesi üzerine, öğretmen el işinin sahibine yaptığını armağan etmesi teklifinde bulunmuş, fakat öğrenci buna son derece sinirlenerek:

-Hayır, bir çöp bile vermem, diyerek bu teklifi şiddetle reddetmişti.

Aradan yıllar geçtikten sonra aynı okula ATATÜRK gelmiş, aynı öğrenci bu kez, düşman generaline vermediği aynı el işini ATATÜRK'e armağan etmek üzere uzatmış ve heyecanla şöyle demişti:

-Büyük ATA'm, bu değersiz hediye için kabulünü rica ediyorum. Bu işimi bir zamanlar hocam, memleketimin işgali zamanında, Fransız Generali Mösyö Bramon'a armağan olarak vermeme rica etmişti. Hâlbuki ben, bu arzuyu

⁶⁵ Arıburnu; Atatürk'ten Anılar, s.117-118.

reddetmekle düşman ellerinde bir çöpümü bile görmek istemediğimi söylemişim. Şu dakikada içimden gelen bir istek ve sevgiyle armağanımı kabul etmenizi rica ediyorum.

ATA'nın bu sözler üzerine kaşları çatılmış ve sert bir sesle şu yanıtı verdiği duyulmuştur:

-Kızım, Türkiye'ye kin yakışmaz!... Biz herkesle dostuz. Çektiklerimiz, başımızda bulunan saltanat devrinin büyük hatalarının neticesidir. Avrupalıların, Türk kızlarının eserlerini hayranlıkla seyretmeleriyle fikirlerini değiştirebilir miyiz? Sen onu o zaman verseydin, şimdi şanlı Türk kızlarını temsil eden bir eser Avrupa duvarlarını süslerdi.⁶⁶

ATATÜRK'ÜN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI

ATATÜRK milliyetçiliği; Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını korumayı ve aynı zamanda Türk toplumunu çağdaşlaştırmayı amaç edinmiştir. Başka milletlerin bağımsızlığına saygılı, saldırganlığa ve yayılmacılığa karşıdır. Kapalı bir toplum anlayışını reddeder ve gerekli durumlarda çağdaşlaşmaya katkı sağlayabilecek başka ülkelerin deneyimlerinden yararlanmayı önerir. ATATÜRK milliyetçiliği ümmetçiliğe karşıdır. Çağdaş ve lâik bir milliyetçiliktir. Toplumun her kesiminde ulusal kimlik bilincinin canlı tutulmasını ister. Ayrımcı değil birleştiricidir. Dini, mezhebi, etnik kökeni ne olursa olsun kendini Türk kabul eden herkesi Türk sayar.

ATATÜRK milliyetçiliği; Türk insanının mutluluğu için çalışan, üreten, yaratan, uygarlığa katkı sağlayan, bedenini, parasını ve beynini Türk ismini uzaya yazmak için seferber eden bir anlayışın sembolüdür. ATATÜRK milliyetçiliği bütün yaşamını tarif edilemez yalnızlıklara, imkânsızlıklara ve sıkıntılara rağmen Türk ulusuna adayan ve buna rağmen ulusuna karşı olan görevlerinin henüz bitmediğine inanan ve bunun acısıyla ebediyete intikal eden ATATÜRK'ün aşağıdaki sözlerinde anlamını bulmuştur:

“Türk milliyetçiliği, ilerleme ve gelişme yolunda ve milletler arası temas ve ilişkilerde, bütün çağdaş milletlere paralel ve onlarla bir uyum içinde yürümekle beraber, Türk toplumunun özel karakterini ve başlı başına bağımsız kimliğini korumaktır.”

“Biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle iş birliği yapan bütün milletlere hürmet eder ve saygı duyarız. Onların milliyetlerinin bütün gereklerini tanırız. Bizim milliyetperverliğimiz her hâlde bencil ve gururlu bir milliyetperverlik değildir.”

⁶⁶ Banoğlu; s. 342-343.

“Dünyanın bize saygı göstermesini istiyorsak, önce bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu saygıyı hissen, fikren, fiilen bütün davranış ve hareketlerimizle gösterelim; bilelim ki millî benliğini bulamayan milletler başka milletlerin avıdır.”

“Bu dünyadan göçerek Türk milletine veda edeceklerin çocuklarına kendinden sonra yaşayacaklara, son sözü şu olmalıdır:

“Benim Türk milletine, Türk Cumhuriyeti’ne, Türklüğün geleceğine ait görevlerim bitmemiştir, siz onları tamamlayacaksınız. Siz de sizden sonrakilere benim sözümü tekrar ediniz.” Bu sözler, bir kişinin değil, Türk ulusunun duygusunun ifadesidir. Bunu her Türk bir parola gibi kendinden sonrakilere devamlı tekrar etmekle son nefesini verecektir. Her Türk ferdinin son nefesi, Türk ulusunun nefesinin sönmeyeceğini, onun sonsuz olduğunu göstermelidir. Yüksek Türk, senin için yüksekliğin sınırı yoktur. İşte parola budur.”⁶⁷

İZMİR YOLUNDA

Türk ulusunun en acılı günlerinde önderliğini yapan, gerçekleştirdiği devrimlerle cehalete ve yoksulluğa savaş açan, bunun sonucu Türkiye’nin bugünkü seviyeye ulaşmasını sağlayan ATATÜRK’e karşı, Türk insanının ödemekle bitmeyecek bir vefa borcu vardır. O borç, Atatürkçü düşünce sistemini Türk ulusunun ve tüm insanlığın yararı için geleceğe taşımaktır. Çünkü, bu düşünce sistemi insanlığa akıl, bilim, sevgi, barış, ahlâk gibi vazgeçilemeyecek değerleri sunmaktadır

Kurtuluş Savaşı’nı can, kan, açlık ve esaret boyutuyla yaşayan atalarımız ATATÜRK’ün izinde canını ve malını ortaya koymuş, bize özgür bir ülke bırakarak görevlerini yerine getirmişlerdir. Bizlere düşen görev, bir vefa borcudur. Bu borç yurt, ulus ve ata ruhundan alınan güçle çağdaş geleceğe koşturmaktır. Aşağıdaki anekdot, Türk insanının, kendisine hizmet edenlere olan sevgisini ve vefasını yansıtan anlamlı bir örnektir:

İzmir yolunda ilerliyorduk. Köylüler askerlerimizin girişini seyrediyorlar, onlara kırık testilerle su taşıyorlar, yürekten minnetlerini anlatmak ihtiyacıyla çırpınıyorlardı. Evleri yanmış ve dünyada sırtlarındaki donlarından ve gömleklerinden başka bir şeyleri kalmamış insanların ikram etmek arzusunu görseydi, yüreksiz Neron (Kızıp Roma şehrini yakan dünyanın en zalim insanı olarak kabul edilen Roma imparatoru.) bile kör oluncaya kadar gözyaşı dökebilirdi.

⁶⁷ Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 83-85.

Tam yanlarına vardığımız sırada, bir nakliye konvoyu geçmemize engel oldu. Otomobil durdu. ATATÜRK istediği bir sigarayı yakmak üzere gözlüklerini kaldırdı. O sırada otomobilin yakınına sokulan sakallı bir ihtiyar, koynundan muşamba rengini almış buruşuk bir kâğıt çıkardı. Önce kâğıdı, sonra dikkatle ATATÜRK'ü süzdü. Yine kâğıda yine ATATÜRK'e baktı. Bu hareketi üçüncü defa tekrarladıktan sonra, şimdi hatırladıkça tüylerimi ürperten bir sesle:

-Bu sensin! dedi.

Ve arkasını dönerek, köylülere Allah'ı yerde görmüş gibi bir mümin heyecanıyla bağırdı.

-Mustafa Kemal! dedi... Mustafa Kemal!...

Bu feryadı duyanların nasıl birbirine karıştığını tasavvur edemezsiniz.

Biz bütün gayretimize rağmen onların birbirini çiğneyerek otomobile dolmalarına engel olamadık. Çünkü onlar, şuurun dışına taşmış bir sevgiden kuvvet alıyorlardı. ATATÜRK'ün yüzünü, ellerini öpüyorlar, çizmesinin tozlarını sürme gibi gözlerine çekiyorlardı.

Salih Bozok⁶⁸

İŞTE BEN ANADOLU ZAFERİNİ BUNLARLA KAZANDIM

ATATÜRK, yaşamı boyunca birçok başarının ve zaferin yaratıcısı olmasına karşın bunların hiç birisini tek başına sahiplenmemiştir. Başarıların arkasında yüce Türk ulusunu, zaferlerin arkasında ise onun fedakâr ve kahraman evladı Mehmetçiği görmüştür. Türk ulusunun yediden yetmişine vatan hizmetindeki yarışı hep onun gurur kaynağı olmuştur. Onun ağızından çıkan bir Türk sözü gönlünde bin Türk coşkusu yaratmaktaydı. O nedenle ATATÜRK'ün Türk sevgisi anlatılamaz. Aşağıdaki anekdot, Türk insanının ATASına, ATA'nın Türk insanına inanmışlığını, güvenini ve sevgisini yansıtmaya güzel bir örnektir:

Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümünde ATATÜRK, resmî baloların verildiği yerlere uğradıktan sonra, Halk Evini de ziyaret eder. Orada efelerin coşku içinde eğlendiklerini görür, son derece duygulanır Çankaya'ya döndükten sonra "Efeleri buraya getiriniz." diye emir verir.

Bir süre sonra gelen efeleri odasında oturtur. Birlikte eğlenmeye başlarlar. Efeler büsbütün coşup coştururlar. ATATÜRK eğlencenin en coşkulu bir anında, efelerden birine sorar:

-Efe sen benim için ne yapabilirsin?

-Her şey...

⁶⁸Arıburnu; Atatürk'ten Anılar; s. 164-165.

-Meselâ...

-Ölürüm...

Bu yanıt üzerine, tüm dikkatler ATATÜRK'e çevrilir. Ne söyleyeceğini, ne yapacağını merak ediyorlar. ATATÜRK bakışlarını bir kez çevredekiler üzerinde gezdirdikten sonra Efeye:

-Efe, sözünde samimî misin? diyor.

-Emir sizindir ATA'm...

ATATÜRK elini dizine vuruyor.

-Koy başını şuraya...

Efe, hemen başını ATA'nın dizine koydu. Koyar koymaz şakağında soğuk bir temas duydu. Bu ATATÜRK'ün şakağına dayadığı tabanca namlusunun soğukluğuydu.

Efe, ATA'sı için gerçekten seve seve canını verebilirdi. Fakat ATA'sı cana kıyacak mıydı?

Bütün yüzlerin rengi solmuş, heyecan son haddine varmıştı. Nefes almaya korkuyorlardı. Gözler ATATÜRK'ün elindeydi. Tabanca Efenin şakağına dayanmıştı. ATATÜRK bir saniye bile tutmayan bir zaman içinde, göz ile fark edilmeyecek bir hızla, tabancasının namlusunu şakağının yanından, iki santim kadar kaydırarak tetiği çekiyor.

Derin sessizliği yırtan korkunç bir tabanca sesi... Hazır bulunanların hepsinin rengi, kül rengini almıştır.

Fakat Efenin başı hâlâ ATA'nın dizindedir. En ufak bir kıpırdanma yoktur. ATATÜRK, Efenin başını dizlerinden kaldırır, temiz alnını dudaklarına götürerek öper.

Hâlâ biraz önceki havanın etkisinden kurtulamayanlara:

-İşte ben Anadolu zaferini, bunlarla ve böyle canlarını esirgemeyenlerle kazandım, diyor.⁶⁹

⁶⁹ Yıldırım; s. 36-37.

SEN GÜREŞ BİLİR MİSİN?

Sevilmek ve ilgi görmek isteği insanın doğasında vardır. Yaşamdaki mücadelenin belki de birinci nedeni insanların kendilerine yönelik ilgiyi artırma isteğidir. İyi bir eğitim alma, iyi bir mesleğe sahip olma, güzel konuşma, güzel giyinme, servet sahibi olma ve benzeri isteklerin temelinde yaşam düzeyini yükseltme arzusuyla birlikte daha fazla ilgi görme isteği de bulunmaktadır. Bu nedenle sevilmek kadar sevmenin de önemli olduğu akıldan uzak tutulmamalıdır.

Ailelerinden uzakta vatanî görevlerini yapan Mehmetçiklerin, ilgiye herkesten daha fazla ihtiyaçları vardır. Onlar bu ihtiyaçlarını komutanlarından görecekları sevgi ve şefkat ile giderirler. İnsan doğasındaki bu ihtiyaçtan dolayıdır ki ATATÜRK yaşamı süresince karşılaştığı her Mehmetçikle ilgilenmiştir. O gücünü korkudan değil paylaşıldıkça artan ve kalpleri fetheden sevgiden almıştır. Bunun en anlamlı kanıtı Mehmetçiğin aşağıdaki anekdotta yer alan, " ATA'm senin sırtını yedi düvel yere getiremedi. Bir Mehmet mi bu işi başarır?" sözüdür. Burada işaret edilen sevginin yenilmezliğidir:

Bir seyahatinde, Kolordu binasının kapısında aslan yapılı bir Mehmetçik gördü. Çağırdı ve iltifat etti. Sordu:

-Sen güreş bilir misin?

Yanıdakilerden en kuvvetli görünenlerle Mehmetçiği güreştirdi.

Genç asker daima galip geliyordu. Çok neşelendi, ayağa fırladı. Ceketini çıkarıp Mehmet'e ense tuttu:

-Haydi, bir de benimle güreş!

Saf ve temiz Anadolu çocuğu ATA'sının yüzüne hayranlıkla baktı:

-Atam, dedi. Senin sırtını yedi düvel yere getiremedi. Bir Mehmet mi bu işi başarır?

Gözleri doldu ve ağlamamak için gülmeye çalıştı.

Tahsin Uzer⁷⁰

⁷⁰ Arıburnu; Atatürk'ten Anılar, s. 104.

HACER NİNE

Türk kadını vatana hizmette, asla erkeğinden geri kalmamış, hatta ondan ileri olmuştur. Göz bebeği evlâtlarını vatan uğrunda şehit vermeyi şereflerin en yücesi kabul edip, acılarını içine gömmesini bilmiştir. O, kimi zaman kocasını ve evlâtlarını cepheye gönderip evinin nafakasını tek başına çıkararak, kimi zaman cephane taşıyan, kimi zaman yaralıların yaralarını saran, kimi zaman da cephede bizzat savaşan kahramanlık, sevgi ve şefkatin temsilcisi Türk anasıdır.

Aşağıdaki anekdotun kahramanı “Hacer Nine” kocasını, evlâtlarını ve torunlarını şehit vermiş, şehitlerin sevgisini, ATATÜRK sevgisiyle özdeşleştiren yüce Türk kadınının temsilcisidir. O Türk kadını ki vefa, sevgi,duygu, özveri ve akıl ile beslenen sağduyusu ve sezgisi ile ATATÜRK’ün Türk ulusunun yüce değerlerini kişiliğinde temsil ettiğini görmüş, oğul, kardeş, anne, baba ve millet sevgisini onun şahsında yüceltmıştır:

Hacer Nine yine bunalmıştı. İçi içine sığmıyordu. Beş gözlü evinin içi yine birkaç gündür zindan kesilmişti. Düşündükçe yüreği yerinden kopuyordu. Yetmiş yaşındaki bu kimsesizlik ona büsbütün koymuştu.

Kocasını Yemen’de kaybetmişti. Bir oğlu Balkanlar’da, ikisi de çöllerde kalmıştı. Bir gelini ile üç torunu vardı. Gelini hastalıktan öldü, torunlarının biri de Büyük Muharebe’de şehit düştü. Birisi İkinci İnönü’den dönmedi.

En son torununu da Sakarya’ya gönderdi. Bir gün haber aldı ki en son delikanlısı da Duatepe Muharebesi’nde öteki ağalarının yanına göçüp gitmişti.

Çok ağladı. Fakat, Sakarya Savaşı kazanıldı haberi gelince ağlaması durdu, gülmeye başladı.

Ondan sonra vakit vakit böyle bunalırdı. Ve her bunalışında çarıklarını çeker, değneğini alır, Ankara’nın yolunu tutardı. Bu sefer de öyle yaptı. Saatlerce yürüdüktan sonra ikindide Ankara’ya geldi, doğruca gitti, Büyük Millet Meclisinin kapısı önünde durup çömeldi.

Aradan biraz vakit geçti, sordular:

-Nine, ne istiyorsun?

-Hiç, hiçbir şey.

-Ya neden burada duruyorsun?

-Onun gözlerini görmek için çıkmasını bekliyorum.

-O dediğin kim?

-Gazi Paşa.

Sonunda hikâyesini anlattı ve dedi ki:

-İşte böyle, ara sıra çok bunaldıkça buraya gelirim. O, Millet Meclisinden çıkarken gözlerine bakarım. Mavi gözbebeklerinde bütün şehitlerimin gözlerini görür gibi olurum. Sonra içime bir ferahlık dolar, kalkar köyüme giderim.

İşte siperlerde evlât, torun gömmüş Türk ninesi buna derler.

Aka Gündüz⁷¹

ATATÜRK VE ANNESİ

Vatan ve millet kavramları ATATÜRK'ün yaşamında hep öncelik taşımıştır .Ailesi ve özel yaşamı hep ikinci plânda kalmıştır. Vatan için bir şeyler yapabilmenin mücadelesini verirken yanı başındaki annesi için bir şeyler yapamamış olmanın ağırlığını ve üzüntüsünü hep taşımıştır. Çoğu zaman tesellisini Zübeyde Hanımın,vatanın anadan da önce geldiğini yansıtan söz ve davranışlarında bulmuştur. Vatana, ana vatan denilmesinin hikmetini Türk anasının bu özelliğinde aramak gerekir. Başka türlü Zübeyde Hanımın, ölüm anını ölümün acısıyla değil, vatanın kurtarılmış olmasının getirdiği mutlulukla geçirmiş olması açıklanamaz. Vatan sevgisi öyle bir sevgi ki, yaşama arzusunun önüne geçmiştir. Bu yüce sevgiyi yansıtmaya açısından aşağıdaki anekdot güzel bir örnektir:

Gözüm Paşanın yazı masasının üzerinde asılı duran güzel bir Türk hanımının portresine ilişti.“Ne güzel yüz!” diye haykırdım. Paşa göze çarpan bir gururla “Anam...” dedi. “Onu görmenin büyük zevkine varabilir miyim ?” dedim. “Çok hastadır. Doktorlar gece gündüz yanındadırlar. Heyhat, korkuyorum artık iyi olmayacak.” Sonra merdivenden çıkıp hastanın dairesine gittik. Kendisini bir divan üzerinde yastıklara dayanmış oturuyor görünce şaşım. İlk önce onun ölüme bu kadar yakın olduğuna inanmak güçtü.

“Yazık!” dedi Mustafa Kemal. “Onun ıstırapı benim yüzümdendir. Benim sürgün kaldığım yıllar esnasında çektiği ıstırap ve döktüğü gözyaşlarının hesabını şimdi veriyor.” O çok söyleyemeyecek kadar meyustu, sesinde keder vardı.

-Şimdi siz de onun zaferine iştirak edebilirsiniz, dedim, oğlunuzla kim bilir ne kadar iftihar ediyorsunuz. Yaptıkları fevkalâdedir. Ben yalnız onun eserlerini görmüş olmak ve onunla konuşmuş olmakla iftihar ediyorum.

⁷¹ Yücebaş; s. 75-76.

Bana heyecanla teşekkür etti ve dedi ki:

-Allah'ın bana bu oğulu vatani kurtarmak için gönderdiğine inanıyorum. Fakat oğlum bana karşı daima müşfikdir.

Miss Grace Ellison⁷²

İNGİLİZ KRALINA VERİLEN ZİYAFET

İnsanlık meziyetlerinin en güzel ve yücelerini şahsında toplamış olan Türk insanı, asırların ihmalıyla cehalete ve yoksulluğa terk edildiğinden uygarlıkla gelen değişimin ve gelişmenin bir ölçüde dışında kalmıştır. Bundan dolayı zaman zaman kendisini uygar kabul eden dünyanın haksız saldırılarına ve aşağılamalarına maruz kalmıştır. Bu haksız saldırı ve ithamlar ne yazık ki geri kalmasında sorumluluğu olan ancak, bu sorumluluğu bir türlü kabullenmek istemeyen bazı Türk aydınlar tarafından da yapılmaktadır.

ATATÜRK, Türk ulusunun her ferdiyle gurur duymuş, her ferdin onurunu Türk ulusunun onuru olarak görmüş ve kendisi de bu onuru yaşamı boyunca duygularıyla, düşünceleriyle ve hareketleriyle en iyi şekilde temsil etmiştir. O asla Türk insanının gururuna ve onuruna gölge düşürmemiş, onların eğitim eksikliğinden kaynaklanan kusurlarını bile bir yüceliğe vesile yapmıştır. Aşağıdaki anekdot, ATATÜRK'ün bu yöndeki yaklaşımlarını yansıması açısından son derece anlamlı bir örnektir:

İngiliz Kralı Sekizinci Edward, İstanbul'a ATATÜRK'ü ziyarete geldiği zaman, ATATÜRK kendisine bir akşam ziyafeti vermişti. Ziyafetten önce:

-Bana İngiltere sarayında verilen ziyafetler ne şekilde olur, onu bilen birisini yahut bir aşçı bulunuz!... dedi.

Sonunda İngiliz sofrası merasimini bilen bir kişiden öğrenerek sofrayı o şekilde düzene koydular... Akşam kral sofraya oturunca kendisini kral sarayında zannederek memnun oldu. ATATÜRK'e dönerek:

-Sizi tebrik eder ve size teşekkür ederim. Kendimi İngiltere'de zannettim, diyerek memnuniyetini bildirdi.

Sofraya hep Türk garsonlar hizmet etmekte idi. Bunlardan bir tanesi heyecanlanarak, elindeki büyük bir tabakla birdenbire yere yuvarlandı. Yemekler de halılara dağıldı. Misafirler utançlarından kıpkırmızı kesildiler. Fakat ATATÜRK krala eğilerek:

⁷² Arıburnu, Atatürk'ten Anılar, s. 120-121.

-Bu millete her şeyi öğrettim, fakat uşaklığı öğretemedim, dedi.

-Bütün sofradakiler ATATÜRK'ün zekâsına hayran oldular. ATATÜRK garsona da "Görevine devam et." emrini verdi.

Enver Behnan Şapolyo⁷³

ÖLMEYİ TERCİH EDERİZ

Uzun süren Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı Devleti'nin yöneticileri, önce Mondros Ateşkes Anlaşması'nı sonra da Sevr Antlaşması'nı imzalayarak koşulsuz teslimiyeti kabul etmişlerdi. Teslim edilen koca bir ulusun vatani, özgürlüğü ve onuru idi. Türk ulusunun büyüklüğünü idrak edemeyen bu gafiller, yılgınlığa düşerek düşmanların uygun gördüğü haysiyetten yoksun, düşük bir yaşama razı olmakla kalmamışlar, düşmanın tutsaklık kemendini Türk ulusunun boynuna bir an önce geçirebilmesi için de yardım etmişlerdir.

İnsanların yaşama tutkularının temelinde onur ve özgürlük duygusu vardır. Bu duygulardan yoksunluk bağımsızlıktan yoksunluğu getirir .Bu duyguların gücü insanların mensubu oldukları ulusa göre değişir. Türk ulusunun tarih boyunca kendi devletine sahip oluşunu ancak bu duyguların gücüyle açıklayabiliriz. Türk insanı bu değerler için her zaman ölümü yaşama tercih etmiştir. ATATÜRK'ün Bağımsızlık Savaşı'na karar verirken bir an bile tereddüt göstermemesinin altındaki gerçek de budur. O, yaşamak için ölümü göze alanların ölmeyeceğini biliyordu. Türkiye Cumhuriyeti bunun en canlı ve anlamlı kanıtıdır. Aşağıdaki diyalog ATATÜRK'ün bu konudaki düşüncelerini oldukça anlamlı bir şekilde yansıtmaktadır:

General Pershing'in kurmay başkanı olan General Harbord Sivas'ta Mustafa Kemal ile görüşürken der ki:

-Türk tarihini okudum. Milletiniz büyük komutanlar yetiştirmiş, büyük ordular hazırlamıştır. Bunları yapan bir millet elbette bir medeniyet sahibi olmalıdır. Takdir ederim. Ama, bugünkü duruma bakalım. Başta Alman müttefikinizle birlikte dört yıl harp ettiniz, yenildiniz, dördünüz bir arada yapamadığınız şeyi, bu durumda tek başınıza yapmayı nasıl düşünebiliyorsunuz? Fertlerin intihar ettikleri zaman zaman görülür. Bir milletin intihar ettiğini mi göreceğiz?

Mustafa Kemal generale şu yanıtı verdi:

⁷³ Banoğlu; s. 188-189.

-Teşekkür ederim, tarihimizi okumuş, bizi öğrenmişsiniz. Fakat, şunu bilmenizi isterdim ki biz emperyalist pençesine düşen bir kuş gibi yavaş yavaş aşağılık bir ölüme mahkûm olmaksızın babalarımızın oğulları olarak vuruşa vuruşa ölmeyi tercih ediyoruz.

General ve arkadaşları sessizce ayağa kalktılar.

-Biz de olsak böyle yapardık!⁷⁴

GENERALLE ASKER BİRDİR!...

Türk ulusu, zor anlarında yediden yetmişine el ele gönül gönüle verip birçok engeli aşmasını bilmiştir. Aklın gösterdiği doğru, Türk ulusunun zor anlarının dışında da el ele gönül gönüle olmasıdır. Asker ocağında bunu yaşamlarında iz bırakırcasına başarmaktadırlar. Asker ocağındaki komutan ve Mehmetçik sevgisi öylesine güçlü öylesine uzun ömürlü ki; bu sevgi, şiirlere, türkülere, öykülere ve masallara konu oluşturarak ölümsüz bir kültüre dönüşmüştür.

Vatanî görevini yapmış her Türk insanının iki anısından birisini mutlaka askerlik anıları oluşturur. O ne güzel bir ocak ki ondan kopmak mümkün olmuyor. “Askerliğini yapmayan kız verilmez.” ve “Askerliğini yapmayan adam sayılmaz.” sözleri Anadolu’da atasözü hâline gelmiştir. Bu sözlerin mutlak doğruluğuna katılmak mümkün değilse de, asker ocağına verilen değeri yansıması açısından önemlidir. Aşağıdaki anekdotta ATATÜRK, komutan-Mehmetçik dayanışmasının önemine dikkat çekmektedir:

ATATÜRK, Sümerbank Dokuma Fabrikasının açılış töreninde hazır bulunduktan sonra askerî manevra sahasına hareket etmişti.

Yolda bir sel yatağına saplanmış olan top arabasının tekerleklerini bataklıktan çıkarmaya uğraşanlar arasında bir generalin bulunduğunu görünce, kendisine sonsuz takdirlerini bildirdiler ve iltifatlarda bulundular.

Daha sonra, “Maviler” tarafına ait bir tank birliğinin yaptığı hücum sırasında “Pembeler”den bir askerın ansızın siperinden fırlayarak tanklardan birinin üstüne sıçradığına ve şoförüyle mücadeleye başladığına tanık oldular. O zaman yakında bulunanlara, evvelce gördüğü generalin fedakârlığı ile bu askerın gösterdiği cesaretin birbirine denk olduğunu beyan ederek, şöyle dediler:

⁷⁴ Atay; Çankaya, s. 198-199.

“Biz Millî Mücadele’de bütün Türk milleti bu şekilde çalıştık. Böyle kahraman generaller, subaylar ve askerlere dayanarak savaşı kazandık. Onlar var oldukça kimse vatanımıza göz dikemez!...”⁷⁵

“KUVAYI MİLLİYE” NEYE YARAR?

Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti’nin yöneticileri, düşmana boyun eğerek tahtın geleceğini kurtarabilecekleri inancıyla, yurdun istilâsı dâhil düşmanların her isteğine boyun eğmişlerdir. Bu durumun sonucu olarak onuru ve yurdu istilâyâ uğrayan Türk halkı vatanını, namusunu ve geleceğini kurtarmak amacıyla direnişin ve tam bağımsızlık ülküsünün simgesi olan Kuvayı Milliye’yi oluşturmuştur. Yurdun her köşesinde kurulan bu yerel örgütler kurulduktan bir süre sonra Kurtuluş Savaşı destanını yazmış olan kahraman Türk ordusunun çekirdeğini oluşturmuştur.

Kuvayı Milliye’yi oluşturanlar; düşman esareti altında yaşamaktansa şereflice ölmenin yüceliğine inanan ve soylu tarihinin her döneminde bu yüceliği yaşamının yegâne varlık nedeni olarak gören, adıyla güzel, yüreğiyle güzel, cesaretiyle güzel Türk’ün çocuklarıydı. Bunların en güzeli de şüphesiz Mustafa Kemal’di. Aşağıdaki anekdot, onun Kuvayı Milliye hakkındaki ilginç ve bir o kadar da anlamlı değerlendirmesini yansıtan güzel bir örnektir:

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra memleket işgal edilmiş, ordu dağılmış, elde bir şey kalmamış durumdaydı.

Yabancılar artık Türkiye’nin tarihe karıştığını iddia ediyor, memleket üzerinde pazarlıklar yapıyorlardı.

İşte bu sırada ATATÜRK Samsun’a çıkmış, Erzurum ve Sivas Kongresi’ni topluyor, Kuvayı Milliye’nin oluşmasına çalışıyordu.

Bu durum karşısında etrafındakilerden umutsuzluk içinde olan birisi, bir gün Mustafa Kemal’e:

-Paşam, dedi, memleket işgal edilmiş, ordu tümüyle dağılmış, büyük devletler bizim sonumuzu görüşüyorlar. Galip devletlerin kuvvetli orduları ve donanmaları karşısında kurmak istediğiniz “Kuvayı Milliye” neye yarar?

Mustafa Kemal gayet sakin şu cevabı verdi:

-Kuvayı Milliye, namuslu bir insanın yastığının altındaki tabancaya benzer. Namusunu koruması için, herhangi bir ümidi kalmadığı zamanda hiç değilse intihara yarar.⁷⁶

⁷⁵ Banoğlu;, s. 385.

TÜRK ASKERİ

Kişi egemenliğine dayanan devlet anlayışlarında ulusların savaş meydanlarındaki zaferleri dâhil bütün başarılarında tek pay sahibi ülkeyi yöneten ailedir. Başarısızlık ise hangi alanda olursa olsun egemen aile üyesi olmayan herkesindir. Bu kural Osmanlı devlet anlayışı için de geçerliydi. Savaşlardaki başarı padişahın, başarısızlık ise onun kulu durumundaki komutan ve askerlerindi. Oysa bir ülkedeki başarı ve başarısızlıkta yönetici yönetilen ayrımı yapmaksızın toplumun ortak sorumluluğu vardır.

“Ben yaptım, ben başardım, benim eserim.” gibi kaynağını bencillikten alan yaklaşımlar ufku dar günü yaşayan insanların anlayışıdır. Yarının adamı olmayı hedefleyen ATATÜRK, her türlü bencil yaklaşımı şiddetle reddetmiş ve her başarının sahibi olarak yüce Türk ulusunu görmüştür. Millî Kurtuluş Savaşı'nın önderi olmasına rağmen başarıyı sahiplenmemiş, cephede omuz omuza savaştığı askerlerinin hakkını teslim ederek kendi başarısını önemsememiştir. O, alçakgönüllü kahraman, ulusunu ve ordusunu yücelterek kendisine yakışanı yapmıştır. Aşağıdaki anekdot bu gerçeği yansıtan sayısız örnekten sadece birisidir:

Şafak söküyordu. Doğacak güneş 30 Ağustos sabahının güneşi idi. Bütün İstanbul, bu büyük zafer bayramının hazırlıklarını tamamlamıştı. Sofrada bulunanlardan bir kısmı, o sabah Taksim meydanında yapılacak olan kutlama törenine gidecekti.

Hep birden kalkıldı. ATATÜRK'ü, Türk yurdunu ve Türk ulusunu kurtaran en büyük zaferin yıl dönümünü kutluyorduk.

Ulu önder, kutlamaları -derinlere bakan gözlerinin dalgınlığı içinde- dinledi, dinledi:

“Bu zaferi kazanan ben değilim. Bunu asıl, tel örgüleri hiçe sayarak atlayan, savaş meydanında can veren, yaralanan, kendini esirgmeden düşmanın üzerine atılarak Akdeniz yolunu Türk süngülerine açan kahraman askerler kazanmıştır. Ne yazık ki onların her birinin adını Kocatepe sırtlarına yazmak mümkün değildir. Fakat hepsinin ortak bir adı vardır: Türk askeri.

Tebriklerinizi onların adına kabul ediyorum.”

İbrahim Necmi Dilmen⁷⁷

⁷⁶ Besleyici; s. 103-104.

⁷⁷ Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 120.

VATAN ELDEN GİDERSE

Vatan, yani üzerinde yaşadığımız topraklar, toprak olmanın ötesinde anlamlar taşır. Acı tatlı bütün anılar onunla başlar onunla biter. Onsuz insanların kimliği yoktur, tutsak ve köleden öte...Özgürlük kara toprağa kanlarını akıtan vatanlaştıranların hakkıdır. Bu uğurda canlarını seve seve verenler, ölümlerin en kutsalı olan “şehit” mertebesiyle taçlandırılırlar. Vatanı kaybetmek atayı, kendini, evlâdını, suyunu, ekmeğini, aşını, nefesini hepsinden öte kimliğini kaybetmektir Türk ulusunun tarih boyunca özgür yaşamasının sırrı bu gerçeğin bilincinde olmasıdır.

Vatanların en güzeli olan Türkiye'nin var olmasına emeği, bilgisi ve düşüncesiyle en büyük katkıyı yapan şüphesiz Türk milletinin ATA'sı ATATÜRK'tür. Aşağıdaki anekdot bu büyük insanda vatan sevgisinin nasıl bayraklaştığını, her şeyin nasıl vatanla anlam kazandığını yansıtmaya açısından önemlidir:

ATATÜRK, Kurtuluş Savaşı için Anadolu'ya geçtikten ve Erzurum Kongresi'ni yaptıktan sonra Sivas'a dönmüş, orada ikinci kongreyi açmıştı. Bu sırada lise binasında yatıyor; çalışıyor, toplantılar yapıyordu. En basit ihtiyaçlarını bile temin edecek hâlde değildi; bazı geceler sabahlara kadar küçük petrol lâmbasının cılız ışığında çalışıyordu.

Bir aralık lise binasına baskın yapılacağı ve ATATÜRK'ün yakalanıp asılacağı hakkında şehirde haberler dolaşmaya başladı.

ATATÜRK'ün hizmetini basit fakat temiz ruhlu, fedakâr bir Türk genci yapıyordu. Bu delikanlının babası gizli ve sık sık geliyor; oğluna:

-Etme, eyleme; evine dön; bugün yarın şehir basılacak; Mustafa Kemal ve arkadaşları yakalanacak. Onlar her şeyi göze almışlar; sen aileni düşün, diyordu.

ATATÜRK bu geliş gidişin farkına vardı; bir gün delikanlıyı yanına çağırdı ve sordu:

-Sık sık sana gelen kimdir?

-Babam!...

-Ne istiyor?

Delikanlı her şeyi anlattı. O zaman ATATÜRK, ona doğru biraz daha ilerledi; elini omzuna koydu ve dedi ki:

-Hizmetinden memnunum, fakat baba hakkı büyüktür. Mademki razı olmuyor, git! Git, fakat babana söyle ki, vatan elden giderse evlâdın ne önemi kalır?⁷⁸

BİR DE ONBAŞIM GÖRSÜN

ATATÜRK, Türk askerinin göreve bağlılığını ve zekâsını hep takdir etmiştir. Bulunduğu her ortamda Mehmetçiklerin sahip olduğu bu nitelikleri gururla anlatarak bu güzelliklerin devamına ve güçlenmesine katkı sağlamış, aynı zamanda onlara olan güvenini her fırsatta yenilemiştir. O bu ülkenin varlığında, bağımsızlığında, geleceğinde, savaşların, depremlerin ve sellerin getirdiği acımasız felâketlerin yenilmesinde hep Mehmetçiğini görmüştür. Bugün de yaşanan felâketlerin yenilmesi için verilen mücadelenin en ön saflarında Mehmetçikler vardır.

Aşağıdaki küçük anı ATATÜRK'ün, Türk askerinin sorumluluk bilinci ve zekâsına verdiği değeri yansıtmaya bakımından güzel bir örnektir:

Bir gün askerî bölgeye giderken otomobili bozuldu.

-Yürüyelim, otomobil yapılıncaya arkadan gelsin, dedi.

ATA'mızla arkadaşları yürüdüler. İleriden Mehmetçik bağırdı:

-Dur. Kimsin?

Durdular, Mehmetçik geldi:

-Buralara ATA'mız gelecek. Geçmek yasaktır.

ATA güldü:

-İyi bak, ATATÜRK bana benzer mi?

Mehmetçik baktı, gözleri parladı.

-Benzemeye benzer ama, askerlik bu, bir de onbaşım görsün, dedi.⁷⁹

⁷⁸ Banoğlu; s. 87-88.

⁷⁹ Besleyici; s. 116.

DÜŞMANDAN KAÇILMAZ

Sorumluluk duygusu ve bilinci güçlü olan insanlar yaşamlarında diğerlerine göre daha başarılı olurlar. Birinciler olaylara yön verirler, ikinciler olayların peşinde sürüklenirler. Birinciler her durumda inisiyatif kullanırlar, ikinciler en olumsuz ve kendilerine en fazla ihtiyaç duyulan durumlar da bile başkalarının bir şeyler yapmasını beklerler. Sorumluluk almaktan çekinenler kendilerine ve çevresine karşı olan görevlerini yerine getirme şansına hiçbir zaman sahip olamazlar.

Ülkemizin kurtuluşunda, kuruluşunda ve bugünkü düzeyine gelmesinde en büyük pay sorumluluk bilinci yüksek, kendini ulusuna ve geleceğe adanmış insanlarıdır. Şüphesiz ki bunların en başında yer alma onuru da ATATÜRK'e aittir. Çocukluğundan itibaren var olan güçlü vatan sevgisinin de etkisiyle o, ulusunun sorunlarıyla yatmış kalkmış, hayatını buna adanmıştır. Asla sorumluluktan kaçmamıştır. Aşağıdaki anekdot, bu gerçeği yansıtan örneklerden birisidir:

Çanakkale Savaşı'nın en amansız günüydü. Mustafa Kemal 34 yaşında Arıburnu'nda İstanbul'u karadan çevirip almak isteyen düşmanların karşısındaydı.

25 Nisan günü İngilizler Arıburnu'na asker çıkarmaya başlamışlardı. Orada bulunan küçük birlik geri çekiliyordu. Bunu gören Mustafa Kemal, karşılarına dikildi:

-Nereye gidiyorsunuz?

-Efendim, düşman...

-Nerede?

-İşte

261 rakımlı tepede düşman çıkarma yapıyordu. Bizim birliklerden daha yakındı. Kaybedecek zaman yoktu.

-Düşmandan kaçılmaz.

-Kurşunumuz kalmadı.

-Süngünüz var ya... Süngü tak!... İleri?...

Mehmetçikler, büyük komutana uymuş, süngü takmışlardı. En uygun noktaya geldiler.

-Yat...

Düşman askerleri, karşılarında ateşe hazır Türk kuvvetlerini görünce sindiler ve ateşe başladılar. Zaman kazanılmıştı. Mustafa Kemal yanındaki subayı gerideki birliğe haberci gönderdi. Yetişen Mehmetçikler düşmanı püskürttü.⁸⁰

MUSTAFA KEMAL PAŞA VE YUNAN KUVVETLERİ KOMUTANI TRİKOPİS

ATATÜRK'ün askerlik yaşamının her anı cephenin sıcak ateşiyle iç içe geçmiştir. O daima en ön siperlerde kimi zaman Mehmetçiklerin yanında kimi zaman önünde olmuş, cephenin acılarını, sevinçlerini, zorluklarını, ateşini onlarla paylaşmıştır. O, kararlılığıyla, cesaretiyle, sevgisiyle, bilgisiyle, öngörüsüyle Mehmetçiklerin efsanelerine konu olmuştur. Mehmetçik ona inanmış, onunla zaferi mutlak görmüş ve bunu da başarmıştır. Türkiye Cumhuriyeti bu inancın eseridir.

Büyük Taarruz'da Türk ordusunca esir alınan Yunan Başkomutanı Trikopis, kendi yenilgilerinin gerçek nedenini ATATÜRK'ün, cephede komutanlarıyla ve Mehmetçikleriyle iç içe tek yürek oluşunu göstermektedir .ATATÜRK'ün her Türk'e gurur veren her düşmanı da kıskandıran bu özelliğini aşağıdaki anekdotta Trikopis imalı bir şekilde dile getirmektedir:

Büyük Taarruz esnasında Gazi'nin yanında bulunan arkadaşlar, Yunan Kuvvetleri Komutanı General Trikopis'in Başkomutan çadırına nasıl getirildiğini şöyle anlattılar:

Trikopis, diğer esir kolordu ve tümen komutanları ile birlikte Gazi'nin huzuruna çıkarıldıkları zaman, hepsi çok heyecanlı ve bitkin hâlde imişler. Gazi, bunları oturtmuş, kendilerini teselli için bu gibi yenilgilerin tarihte örnekleri olduğunu, sevk ve idareyi eksiksiz yapmış iseler vicdanen rahat olabileceklerini söylediği zaman, Trikopis:

-Askerî görevimi tamamen yaptığımı eminim. Fakat asıl görevimi malesef yapamadım, diye intihar edemediğini anlatmak isterken, Gazi:

-O size ait bir düşüncedir, diye sözünü kesmiş ve harita üzerinde:

-Şurada bir tümeniniz vardı. Niçin onu şuraya almadınız? Filân yerdeki kuvvetlerinizi falân yere sevk etseydiniz daha iyi olmaz mıydı? gibi bazı eleştiriler yapmış, Trikopis:

-Ben öyle hareket etmek için emir verdim. Fakat (yanındaki kolordu komutanını göstererek) bu yapamadı, demiş.

⁸⁰ Age; s. 116-117.

Bu görüşmeler olurken esir komutan yavaşça yanında bulunan subaylarımızdan birine:

-Bizim ile konuşan bu general kimdir? diye sormuş, subay:

-Başkomutan Mustafa Kemal! deyince adam hayrete düşmüş:

-Şimdi anladım biz niçin mağlûp olduk! Bizim Başkomutan İzmir'de vapurda oturuyordu ! diyerek derdini dökmüş.⁸¹

İŞTE TÜRK ASKERİ BUDUR

Yurdumuzu gezin görün, nerede bir yeşillik var, neresi nakış nakış işlenmiş biliniz ki ya orası Mehmetçiğin kıyasıdır ya da oraya Mehmetçiğin eli değmiştir. Sanmayın ki o güzellikler önceden kalma; tamamı Mehmetçiğin zekâsının, zevkinin, emeğinin ve vatan sevgisinin ürünüdür. Mehmetçiğin ayak bastığı her toprak parçası onun gelişile vatanlaşmıştır. İhmalden dolayı çoraklaşmış olan vatan parçaları onunla hayat bulmuştur.

Bütün bu güzellikler Mehmetçiğin bir yönü; onun bir de itaatkârlığı, azmi ve dayanıklılığı yönü var ki onu da aşağıdaki anekdotta Mehmetçiği hayatının her anında ayrı bir heyecanla seven büyük Mehmetçik ATATÜRK'ün, kendi ağzından dinleyelim:

Bir gün ATATÜRK'e Türk askeri hakkında ne düşündüğünü sormuşlardı.

-Durun size bu konuda bir öykü anlatayım, dedi:

Yıldırım Orduları kumandanı idim. Liman von Sanders Paşa da o sırada kıt'alarımızı teftişe gelmişti. Hastahaneden yeni çıkmış bir eri de her nasılsa bölüklerin arasına karıştırmışlar. Von Sanders:

-Canım... böyle adamları da niye buraya gönderirler? diye söylenerek hasta ve cılız eri göğsünden itti. Mehmetçik derhâl yere yuvarlandı.

Alman generali davasını ispat etmiş olmanın gururu içinde:

-İşte gördünüz ya, dedi, düşmek için bahane arıyormuş!...

O sırada Von Sanders'e bir azizlik yapmak aklıma geldi. Erin yanına sokularak:

⁸¹ Erendil; s. 43.

-Ne kof şeymişsin sen, dedim. Dikkat etsene, seni yere yuvarlayan adam bizden değildi. Ne diye karşı durmadın. Şimdi yeniden yanına gelirse sıkı dur. Gücün yetiyorsa bir kakma da sen ona vur, dedim.

Sonra da Von Sanders'e dönerek:

-Sizin güçsüz sandığınız er, boş bulunduğu için yere yıkılmış. Türk askeri amir karşısında dünyanın en uysal askeri olur. Kendisine söyledim: "Hele gelsin bak, bir daha beni yere yıkabilir mi?", diyor.

Von Sanders askerlerle şakalaşmasını severdi. Gülerek aynı askerin yanına geldi. Fakat eliyle dokunur dokunmaz, o güçsüz askerden göğsüne öyle bir kakma yedi ki, derhâl sırt üstü yuvarlandı. Von Sanders, Mehmetçiğin karşı koymasına kızmamış, bilâkis Türk askerine karşı olan hayranlığı artmıştı. O kadar ki yerden kalkınca ilk işi Türk askerinin elini sıkmak oldu.

ATATÜRK:

-İşte Türk askeri budur! diyerek sözlerini bitirmişti.

Yahya Galip Kargı⁸²

MUSTAFA KEMAL HAKİKİ BİR TÜRK MİLLİYETÇİSİ İDİ

Milletlerin ekonomik, kültürel ve sosyal gelişmişlikleri bakımından birbirlerine üstünlükleri vardır. Ancak onurları bakımından birbirlerine üstünlükleri yoktur. Her insan kendi milletinin onuruna duyduğu saygıyı diğer milletler için de duymak durumundadır. İnsanın bir başkasına duyduğu saygı insan olmanın bir gereğidir. Kendi milletinin onurunu her şeyin üzerinde tutan ATATÜRK, aynı saygıyı savaş meydanlarında savaştığı düşman milletlerin onuruna da göstermiştir.

O, yaşadığı dönemde ihmal edilmiş, cehalet ve yoksulluğa mahkûm edilmiş bir ulusun evlâdı olmayı kompleks yapmamış, aksine "Ne mutlu Türküm diyene!" demek suretiyle övüncünü dile getirmiştir. Bu özdeyiş ırkçılığın değil, millet sevgisinin ürünüdür. Onun bu özdeyişinden ister yönetici ister aydın olsun bu milletin emeğiyle geçinip sonra da ona gereken hizmeti vermeyenlerin alması gereken büyük dersler vardır. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün millet sevgisini ve başka milletlerin onuruna yönelik bakış açısını yansıtan güzel bir örnektir:

Mustafa Kemal samimî bir Türk milliyetçisi idi. Bunun canlı örneğine Yafa'da şahit oldum. Cumhuriyet döneminde Çankaya'da birkaç defa da ayrıntılarıyla kendisinden dinledim.

⁸² Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 120-121.

Mustafa Kemal, 5 nci Orduda Arap ırkından olan askerlere özel muamele yapıldığını ve Anadolu çocuklarından üstün tutulduklarını gördükçe üzülmüyordu. “Osmanlılığın telkin ettiği bu aşağılık duygusundan ne zaman kurtulacağız?” diyordu. Aynı ıstırabı ben de duyuyordum... Yafa’da Mustafa Kemal’in bölüğünde alaydan yetişmiş, Makedonya Türklerinden yaşlı bir yüzbaşı vardı. Yüzbaşı Anadolulu kıt’a çavuşlarına kötü davranıyor, yeni Arap erlere karşı ise gereğinden fazla tolerans gösteriyordu. Onların azarlanmasına, hırpalanmasına gönlü razı olmuyordu.

Mustafa Kemal, bir hafta on gün önce geçen bir olayı şöyle anlattı:

Bir gün Makedonyalı yüzbaşı kıt’a çavuşlarından birini bölük komutanı odasına çağırırdı. Müfit’le ben de orada idik. Çavuş sağlam yapılı ve yakışıklı bir Türk delikanlısı idi. Yüzbaşı, gencin onurunu kıracak şekilde azarlamaya başladı. Delikanlıdan çok mensup olduğu ırka hücum ediyordu:

“Sen nasıl olur da yüce Arap ırkına mensup peygamber efendimizin mübarek soyundan gelen bu çocuklara sert davranır, ağır sözler söylersin? Kendini iyi bil, sen onların ayağına su bile dökemezsin...” gibi gittikçe manasızlaşan sözlerle hakaret ediyordu. Sesi yükseldikçe yükseliyordu. Çavuşun yüzündeki ifadeye baktım. Önce bir babaya duyulan saygının samimiyeti okunan çizgiler sertleşmeye, içten gelen bir isyanın ateşleri gözlerinden okunmaya başladı, fakat gerçek itaatın sembolü olan Türk askeri gibi iç duygularını gemlemeye çalıştı. Göz pınarlarından tanelenen yaşlar yanaklarından döküldü.

Dayanamadım.

-Yüzbaşı efendi susunuz! diye bağırdım, birden şaşırıldı, sözlerinin bizden onay görmesini beklediği anlaşılıyordu.

-Yoksa fena bir şey mi söyledim? dedi. Ben de:

-Evet, çok fena hakaret ettiniz, buna hakkınız yok, bu erlerin bağlı bulunduğu Arap kavmi birçok bakımdan yüce olabilir, fakat senin de benim de Müfit’in de ve çavuşun da mensup olduğumuz ırkın da büyük ve asil bir millet olduğu, asla inkâr edilemez bir gerçektir.

Yüzbaşı başını önüne eğdi, utanmıştı.

Yıllar sonra bir gün Ankara’da beni de şahit göstererek anlattığı bu gerçek olay karşısında görüşü şu idi:

“Bu ve buna benzer olaylar, Türk aydınlarının kendi kendisini bilmemesinden ve başka milletlerde şu veya bu sebeple üstünlük olduğunu sanarak kendini onlardan aşağı görmesinden doğmaktadır. Bu yanlış görüşe son vermek için Türklüğümüzü bütün asaleti ve tarihi ile tanımak ve tanıtmak şarttır.”

Mustafa Kemal'in, Türk Tarih Kurumunu kurmasının en büyük nedeni bu asil düşüncede aranmalıdır. ATATÜRK, Türk milletinin asaletine, büyüklüğüne bütün Türklerin inanmasını ve bunu iftiharla savunmasını hayatı boyunca amaç edinmiştir, milletine:

"Ne mutlu Türk'üm diyene!" hitabıyla seslendiği zaman, buna varlığı ve içtenliği ile inanmıştı.⁸³

KIRK ASIRLIK TÜRK YURDU

Hastalığının iyice ağırlaştığı, 1938 yılında doktorlarının istirahat dışında hiçbir şeye izin vermedikleri durumda bile ATATÜRK, yurt sorunlarından kopamamıştır. Büyük devletlerin Türkiye'nin Hatay konusundaki kararlılığını sınıdığı bir ortamda o, Hatay'ın ana vatana katılmasını gerçekleştirmek için ölümü pahasına askerî manevralara katılmıştır. Bu davranışıyla bir taraftan Türkiye'nin Hatay halkının özgürlük davasında yanında olduğunu diğer taraftan da vatan sevgisinin yaşama arzusundan önce geldiğini göstermiştir. Bu gösteri onun çılgınlığından değil, vatana ilişkin görevlerin her şeyin üzerinde olduğu yönündeki düşüncelerinden kaynaklanmaktaydı. Aşağıdaki anekdot ondaki vatan sevgisinin ne denli güçlü olduğunu yansıtan güzel bir örnektir:

1923 yılı Martın on beşi pazar günüydü. ATATÜRK, Adana İstasyonu'nda trenden inmiş; sağı solu dolduran halkın coşkun alkışları, "Yaşa varol!" sesleri arasında yaya olarak kente giriyordu.

Yarı yolda karalar giymiş bir kadın kalabalığı göze çarptı; sonra onların arasından ikişer levha taşıyan dört genç kız çıktı; ATATÜRK'ün önünde durdular. Arkalarından bir kız daha görüldü ve önüne geçti. Hıçkırıklar, inilteler ve yalvarışlarla dolu bir nutuk söylemeye başladı. Bu genç kızın kişiliğinde henüz tutsak bulunan İskenderun'la Antakya'nın Türk olan bütün halkı: "Bizi de kurtar!" diye yalvarıyordu.

Herkesin gözleri yaşarmıştı, hıçkırıklarını tutamayanlar vardı.

ATATÜRK'ün de gözleri nemliydi ve başı eğilmiş gibiydi. Genç kızın nutku bitince ATATÜRK'ün alını yükseldi; mavi gözlerinde ve pembe yüzünde bir çelik parlıtısı görüldü. Her kelimesi üzerinde kuvvetle durarak:

-Kırk asırlık Türk yurdu yabancı elinde kalamaz! dedi.

On altı yıl sonra Hatay sorunun en heyecanlı günlerinde, hasta ve bitkin olmasına rağmen, Hatay'a yakın olmak için tekrar Adana'ya gitti. Dört saat

⁸³ Ali Fuat Cebesoy; Sınıf Arkadaşım Atatürk, İstanbul, 1981, s. 98-100.

ayakta durmak, birliklerin geçidini izlemek gibi olağanüstü bir dayanıklılık gösterdi. Hatay kurtuldu, fakat ATATÜRK'ü yitirdik.

İsmail Habib, bu konuyu şöyle bitirir:

“Hatay, Hatay! Seni kurtaran, aynı zamanda senin şehidin oldu!”⁸⁴

ŞİMDİ KONUŞABİLİRİZ

ATATÜRK uluslar arası barışın korunmasına büyük önem verir ve komşularımızla dostluk ilişkisi kurulmasına özen gösterirdi. Fakat saldırgan bir tutum içerisinde olan ve topraklarımız üzerinde hak iddia edenlere karşı da onların anlayabilecekleri dilde cevap vermekten tereddüt etmemiş, toprak bütünlüğümüz ve bağımsızlığımız için savaşmaktan asla kaçınmayacağını göstermiştir. Aşağıdaki anekdot da buna güzel bir örnektir:

Mussolini'nin Akdeniz illerimize göz diktiği sıralardaydı. İtalyan elçisi, ATATÜRK'e Mussolini'nin bazı isteklerini söylemişti. ATATÜRK bu sözleri bir süre dinledikten sonra:

-Birkaç dakika sonra konuşalım, diyerek başka odaya geçti. Döndüğü zaman asker elbisesi üzerindeydi.

-Şimdi istediğiniz gibi konuşabiliriz sayın elçi dedi.

Rasim Özden⁸⁵

HATAY MESELESİ

Kurtuluş Savaşı ve Türkiye'nin kuruluşu; yoklukların, olanaksızlıkların ve çaresizliklerin kesişme noktasında başarılmıştır. Yoklar ve olmazlar ile yola çıkan ATATÜRK asla yılgınlık göstermemiş, başaramama gibi bir umutsuzluğa düşmemiştir. Bunun en büyük nedeni Türk ulusuna olan güvenidir. Ulus bu güvenin gereğini Kurtuluş Savaşı'nda yerine getirmiştir. O, yurt sorunlarının çözümünde de bu gücün bilinciyle hareket etmiştir.

ATATÜRK, Türkiye'nin özellikle dış devletlerle olan ilişkilerinde yediden yetmişe tüm ulusun gücünü yanında gördüğünden, büyük ve asil Türk ulusuna yaraşır bir politika izlemiştir. Geçmişte büyük devletler karşısında izlenen ezik ve Türk ulusunu küçültücü yaklaşımlar son bulmuştur. Bu sayededir ki Türkiye

⁸⁴ Arif Hikmet Par – M. Agah Önen; s. 83-84.

⁸⁵ Yücebaş; s. 60.

Cumhuriyeti ATATÜRK döneminde dünyanın en saygın ve dostluğu en fazla aranan ülkesi konumuna gelmiştir. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün Türk ulusuna, Türk ulusunun da ATA'sına olan güvenini yansıması açısından güzel bir örnektir:

Hastalığını kapsayan son yıllarında, kendisi, Hatay meselesinden pek üzüntülü idi. Hatay, Misakı Millî sınırları içinde ve fakat o güne kadar yurt bütünlüğüne katılmayan Türk toprağı idi. "Yurtta sulh, cihanda sulh." vecizesinin sahibi büyük insan, çok sevdiği gençleri ölüme sürüklemem için Türkiye'yi savaşa sokmadan, Hatay'ı Fransa mandasından kurtarmak için çırpınıyordu. Doktorların kendisine uzun ve tam dinlenme tavsiye etmelerine rağmen ATATÜRK bu tavsiyeyi tutmadı. Hatay davasına büsbütün sarıldı. Son zamanlarında sanki hastalığı değil, en büyük derdi Hatay meselesi; en büyük arzusu Hatay'ı Türk toprağına katmaktı. Bir akşam umumî bir yerde rastladığı Fransız büyükelçisine yine bu meseleyi açmıştı. Bir aralık "Beni üzüyorsunuz!" dedi.

Türkçe söylemişti. Salonda bu sözü duyan bir genç ayağa kalkarak:

-ATATÜRK, sen üzülme! Arkanda biz varız! diye bağırdı.

ATATÜRK başını sesin geldiği yana çevirdi. Yüzünde bir sevgi açılışı vardı. Gözlerini gence ve arkadaşlarına dikerek:

-Biliyorum çocuğum. Bunu bildiğim için, böyle konuşuyorum, dedi.⁸⁶

GEÇMİŞ OLSUN KRAL HAZRETLERİ

Bireyler, başka uluslara mensup insanlarla olan ikili ilişkilerinde sadece kendilerini temsil etmezler, aynı zamanda mensubu olduğu ulusu da temsil ederler. Türk yurttaşlarının uluslar arası bireysel başarısı nasıl ki Türk ulusunun başarısıymış gibi değerlendiriliyorsa, kabul görmeyen bireysel davranışları da aynı ölçüde Türk ulusuna yönelik olumsuzluk olarak değerlendirilecektir. O nedenle her Türk yurttaşı, düşünce ve davranışlarıyla kendisinin, ailesinin ve tüm ulusunun onurunu temsil ettiğinin bilincine sahip olma sorumluluğunu taşımaktadır.

Türk ulusuna diğer hususlarda olduğu gibi onur konusunda da ATATÜRK'ün düşünce ve davranışları eşsiz bir rehberdir. O, yaşamının her anında Türk milletinin onurunu temsil ettiği bilincinin kendisine yüklediği sorumlulukla hareket etmiştir. Özellikle yabancılarla olan ikili ilişkilerinde bu hususu her şeyin üzerinde tutmuştur. Aşağıdaki anekdot onun bu konudaki hassaslığını yansıması açısından son derece önemlidir. Sözleriyle jest

⁸⁶ Yıldırım; s. 55.

yaptığını düşünen Yugoslav kralına, Yunanlıların başına gelen felâketi işaret ederek öyle bir bilgelikle ders vermiştir ki kral söyleyip söyleyeceğine sanırım bin pişman olmuştur:

Karşısında kim olursa olsun milletin, devletinin haysiyet ve itibarını alâkadar eden konularda seremoniyi aşarak gerçekleri ders verir gibi konuşmak yiğitliği ATATÜRK'le devlet literatürüne girmiştir.

4 Ekim 1933'te Dolmabahçe Sarayı'nda, İstanbul'a gelen Yugoslavya Kralı İkinci Aleksandr ile Kraliçe Mary'yi kabul etmiş, aynı akşam şereflerine ziyafet vermişti. Baş başa kaldıklarında Yugoslav kralı:

“Size bir gerçeği anlatmak isterim: 1919'da İngilizler, Ege sahillerinizin işgali için Yunanlılardan evvel bana müracaat ettiler. Çok cazip teklifler de yaptılar. Fakat ben reddettim. Sizi tanıdıktan sonra bu kararımın doğruluğunu bir daha anladım.” dedi.

Başkası olsa ne yapardı?

Teşekkür ederdi, değil mi?

Hayır!

Yugoslav kralı cümlesini tamamlayıp cevap bekler gibi tavır alınca ATATÜRK ayağa kalktı, bunun üzerine kral da kalkmıştı. Ona doğru bir iki adım attı ve dudaklarında kendisine çok yakışan anlamlı tebessümü ile elini uzattı:

“Geçmiş olsun Kral Hazretleri.” dedi.

Çünkü, Yunan Kralı Konstantin, ordusu denize döküldükten sonra taç ve tahtını kaybetmişti.⁸⁷

YOLA DEVAM EDECEKLER

Karşılaşılabilecek tehlikeleri büyük hedeflere ulaşmak için göğüslemeye hazır olmayanlar asla lider olamazlar. Lider; umutları söndüren değil, önderlik ettiği topluma umut aşılayan, hedef gösterebilen insandır. Bu hedefin de en kararlı ve güçlü yolcusu kendisidir. Liderin göstereceği kararsızlık ve yılgınlık yenilgiyi kaçınılmaz kılar. Bu gerçeklerin bilincinde olan ATATÜRK, önderliğinin hiçbir safhasında toplumda kararsızlık ve umutsuzluğa neden olabilecek davranış göstermemiştir.

⁸⁷ Cemal Kutay; Atatürk Olmasaydı?, Aksay Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 123.

ATATÜRK özgürlüğüne ve yurduna tecavüz edilen Türk ulusunu kurtarmak hususunda kendisine düşen sorumlulukları yerine getirmek amacıyla Anadolu yolculuğuna çıkmıştır. Türk ulusunun acıları ruhunda sorumluluktan yanardağlar oluşturduğundan hiçbir engel onu bu mücadeleden bir an olsun geri çevirememiştir. Mücadelesi uğruna ölümü bile göze alacak kadar bilinçli bir kararlılığa sahip oluşu insanî bir duygu olan korkunun onda, yok olmasını sağlamıştır. Sivas Kongresi öncesi yaşanan aşağıdaki olay bunun açık bir göstergesidir:

Sivas Kongresi'ni toplamak üzere Erzurum'dan Sivas'a giderken, Erzincan Boğazı ağzında otomobilini durduran jandarmaların başındaki subay: "Eşküyalar boğazı tutmuşlar... Tehlike var. Geçilemez! Bunları püskürtmek için merkezden güç istedik. Gelinceye değin Erzincan'da beklemeniz uygun olur." deyince, Mustafa Kemal Erzincan'a dönmedi.

Döndüğü takdirde, ulusal mücadelenin yönünü belirlemek ve saptamak gibi çok önemli ve temelli bir görev için toplanacak Sivas Kongresi'ne katılmamak zorundaydı. Bu amaçla oraya gelmiş, kendisini bekleyen delegeler gibi, henüz duruma kuşkulu gözlerle bakan birçoklarının da kendisinin korkak olduğunu sanacaklarını, böylece her şeyin daha başlarken alt üst olabileceğini düşünerek: "Hayır... Dönmeyeceğiz... Ne pahasına olursa olsun, yolumuza devam edeceğiz!" dedi. Yanındakilere buyruğu kesindi:

-Sür'atle gidilecek!... Vurulan, ölen olursa, onunla oyalanılmayacak. Yolda ancak, tam şose üzerinde ve yakınında, yolu kapayan eşkıya ile karşılaşılırsa, hepimiz otomobillerden atlayarak, saldırıp yolu açacağız. Kurtulanlar yola devam edecek!

Otomobilini boğaza doğru sürdü ve Sivas'a gitti. O zaman, hatta sonraları da, onun bu hareketini, çığınca bir cesaret sayanlar oldu.

İsmail Habib Sevük⁸⁸

ATATÜRK'ÜN HALKÇILIK ANLAYIŞI

Halkçılık ilkesi herhangi bir sınıfın egemenliğini reddeden, halkın yönetimde kayıtsız koşulsuz egemen olduğu bir devlet düzenini benimser. Ayrıca bölücü değil birleştiricidir. Türk halkının ortak çıkarlarını; halka açık, halka duyarlı, halka dayalı, halktan yana ve halkla iş birliği etmeyi öngören demokrasi yönetiminde görür. Aşağıdaki sözlerinde de anlaşılacağı gibi ATATÜRK, demokrasi ile halkçılığı eş anlamlı görmüştür:

⁸⁸ Arif Hikmet Par – M. Agah Önen; s. 70-71.

“Bizim görüşümüz -ki halkçılıktır- kuvvetin, gücün, egemenliğin, yönetimin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Şüphe yok ki bu dünyada en geçerli anlayıştır.”

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti bir halk hükûmetidir. Ülke çıkarlarına yönelik konularda, görev açısından vatandaşlar ile hükûmet arasında ortaklık vardır.”

“Ne olduğumuzu bilelim. Kurtulmak, yaşamak için çalışan ve çalışmaya mecbur olan bir halkız! Bundan dolayı her birimizin hakkı vardır. Yetkisi vardır. Fakat çalışmak sayesinde bir hakkı kazanırız. Yoksa sırt üstü yatmak ve hayatını çalışmaktan uzak geçirmek isteyen insanların bizim toplumumuz içerisinde yeri yoktur, hakkı yoktur! O hâlde... Halkçılık, toplum düzenini çalışmaya, hukuka dayandırmak isteyen bir toplum sistemidir.”

“Bizim halkımız çıkarları birbirinden farklı sınıf hâlinde değil; aksine varlıkları ve çalışmalarının sonuçları birbirine lâzım olan sınıflardan ibarettir.”⁸⁹

SEVGİSİNİ KAYBETMEKTE NE ANLAM VAR?

Türk insanı duygu insanıdır. Hep sevmek ve sevilmek ister, yeter ki birisine inansın, birisini sevsin... o sevgi onda ölümsüzleşir. Türk, ATA'sını da öyle sevdi, onu duygularında canlandığı şekliyle gönlüne resmetti. Zihninde onu yüceltebildiği kadar yüceltti. ATATÜRK de yaşamı boyunca bu sevginin getirdiği sorumluluğun bilinciyle hareket etti. Türk insanının çektiği acılar, sıkıntılar ve yokluklar uykusuz geçen gecelerinin sebebi oldu. İnsan olmanın gereği de bu olsa gerek. Türk ulusu onu boşuna ATATÜRK yapmadı. Aşağıdaki anekdot Türk insanının kendisine hizmet edenlere bakışını ve ATATÜRK'ün bu bakış açısına yaklaşımını gösteren güzel bir örnektir:

Bir gün Çankaya yöresinde bir köylü evine gitmiştik. Evde ihtiyar bir köylü karısı ile oturuyordu. Bize ikram edilen kahveleri içerken ATATÜRK bana köylü ile konuşmamı söyledi. Köylüye ilk aklıma geleni sordum:

-Sen Gazi'yi tanır mısın?

İhtiyar beni saçma bir soru sormuşum gibi küçümseyerek süzdü:

-Gazi'yi tanımayan var mı ki? dedi ve ekledi:

-Ben görmedim ama, her hafta Hacı Bayram Camii şerifinde cuma namazı kılarmış. Ta göbeğine kadar sakalları varmış. Melek gibi, nur yüzlü, peygamber gibi mübarek bir ihtiyarmış...

⁸⁹ Atatürkçülük (Birinci Kitap); s. 93-95.

Gülmemi zor tutarak ATATÜRK'ün genç ve tıraşlı yüzüne baktım. O, kaşlarını çatarak kendisini tanıtmamamı emretti. Dışarı çıktığımız zaman da güldü ve:

-Varsın, dedi, o öyle bilsin. Gerçeği öğrenmek belki biçarenin hayalini yıkar, onun hayalindeki şirin sakallıyı öldürüp de sevgisini kaybetmenin ne anlamı var.

Salih Bozok⁹⁰

ATATÜRK'TEN BİR VEFA ÖRNEĞİ

ATATÜRK kişisel yaşamında arkadaşlık ve dostluğa büyük önem vermiştir. Yaşamı boyunca birçok dostu olmuş, bunların arasında farklı ırktan ve dinden insanlar da bulunmuştur. Arkadaşlarından kimileriyle uzun yıllar görüşme de Türk ulusunun ortak özelliğinin en güzeli olan vefa duygusunu hiçbir zaman yitirmemiştir.

Türk'ün töresinde vefasızlığın hoş karşılanmayışı daima övüncümüz olmalıdır. Bu özellik çok az ulusa nasip olmuştur. Acı ve tatlı günlerimizde ulusça tek yumruk olmamız bu özelliklerimiz sayesinde. ATATÜRK'ün vefa duygusunu ve ırkçılıktan uzak insancıl anlayışını yansıtan aşağıdaki anekdot, aynı zamanda Türk insanının asaletindeki yüceliği de göstermektedir:

Mustafa Kemal'in dostları arasında İğneciyan adında bir de Ermeni vatandaş vardı. Zengin bir kişidir. Sık sık Mustafa Kemal'i Şişli'deki evinde ziyaret etmekte ve kendisine birçok yardımda bulunmaktadır.

Mustafa Kemal Anadolu'ya geçtikten sonra bir Ermeni örgütü ile ilgisi olduğu iddiasıyla İğneciyan'ı tutuklayıp Malta'ya sürerler. Tüm servetine el konulur.

İğneciyan Malta'dan döndükten sonra üzerinde bir elbisesinden başka hiçbir şeyi olmayan fakir bir kişi durumundadır. Bir de kızı vardır. Yedikule'de bir gecekonduya sığınmışlardır.

ATATÜRK zaferi kazanmış, devlet başkanı olmuştur. Devrimler için geceli gündüzlü çalışmaktadır.

ATATÜRK 1927'de ilk kez İstanbul'a gelmiştir. Bu İğneciyan için iyi bir fırsattır. Hem dostunu görmek, hem de uğradığı haksızlığı anlatmak için doğrudan Dolmabahçe Sarayı'na gider. İlgili memura başvurur:

⁹⁰ Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 13-14.

-Ben Gazi hazretlerini görmek istiyorum.

-Sen kimsin?

-Ben İğneciyan... Gazi'nin eski bir dostuyum, arkadaşım.

Memur, İğneciyan'ı baştan aşağı süzer. Kılık kıyafeti pek güven verici değildir. Bir bahane uydurarak atlatır. Birkaç kez daha başvurur, fakat sonuç alamaz.

Bir gün de kızını alıp birlikte saraya giderler. O gün sarayın önünde olağanüstü bir hâl vardır. Motor sesleri, sağa sola koşturan insanlar... Bu, Gazi'nin bir geziye çıkacağına işarettir.

Polisler ve muhafızlar oradan uzaklaşması için İğneciyan'a işaret ederler. O sırada Gazi de saraydan çıkmıştır. Etrafındaki insan çemberi arasında otomobiline doğru ilerlemektedir.

O anda İğneciyan'ın kızı fırlayarak insan çemberini yarıp Gazi'nin karşısına sokulur. Gazi sorar:

-Kim bu kız?

Kız cevap verir:

-Ben İğneciyan'ın kızıyım.

-Nerede baban?

-Dışarıda bekliyor, sokmuyorlar...

Gazi hemen emir verir. İğneciyan'ı huzuruna alırlar. İki dost özlem içinde kucaklaşırlar. İğneciyan başından geçenleri anlatır. Gazi'nin gözleri dolu dolu olur. Emir verir. Gerekli soruşturma yapılır. İğneciyan'ın haklı olduğu anlaşılır ve alınan malları geri verilir.

Yıl 1938... Kasımın 12'si... ATATÜRK'ün acı kaybına dayanamayan İğneciyan üzüntüsünden ölür.

Bu ölümlü dünyanın en güzel şeyi karşılıklı vefalardır.⁹¹

⁹¹ Besleyici; s. 65-66.

HANGİ ŞAN, HANGİ ŞEREF?

ATATÜRK, büyük kabul edilen insanlarla kıyaslanmak suretiyle kendisine övgülerde bulunulmasından hep rahatsızlık duymuştur. Hatta bu tür davranış sahiplerine şiddetle karşı çıkmıştır. Ona göre büyük olan yalnızca ve yalnızca Türk ulusudur. Ulusun üstünde bir büyüklük iddiası söz konusu olmadığı gibi, bu tür davranışlar kendisini ulusunun hizmetkârı olarak değerlendiren bir insanın ulusu için verdiği mücadelenin anlaşılmasını anlamına da geldiğinden onu üzmekteydi. Aşağıdaki anekdot bu gerçeği yansıtmaya açısından güzel bir örnektir:

1923, Uşak...

Halkın yoğun sevgi gösterileri arasında Türk Ocağına gittik. Ocak üyeleri toplanmıştı. ATATÜRK, eşi birbirine yakın sandalyelerde, Mareşal Fevzi Çakmak ve maiyeti bir arada oturmuştuk.

Kahveler içiliyordu, Ocaklı arkadaşlardan tahminen otuz iki yaşlarında bir genç ayağa kalktı, misafirlerini selâmladıktan sonra bir konuşma yaptı.

Konuşmacı sözü ATATÜRK'e getirip, onu Napolyon ve Bismarck'la mukayeselere giriştiği zaman bundan memnun olmadığını ATATÜRK'ün kaşlarını çatığından anlamıştı. Henüz kahvesini bitirmemişti, derhâl ayağa kalktı:

“Bey kardeşimizin izinleriyle burada bir noktayı açıklamak amacıyla sözlerini kesiyorum. Efendiler, bu arkadaş beni Bismarck ve Napolyon'la mukayeseye kalkıştılar. Napolyon kimdir? Taç ve macera peşinden koşan bir insan! Bismarck ise imparatorlara hizmet eden bir adam! Ben böyle değilim!” dedi ve yerine oturdu.

Konuşmacı çok sıkılmıştı; sözlerini düzeltmek üzere “Afedersiniz Paşa hazretleri, sözlerim yanlış anlaşıldı. Sizin şerefinizden şanınızdan bahsetmek istiyorum.” Sözlerini henüz bitirmişti. ATATÜRK tekrar ayağa kalktı:

“Efendiler; bu bey kardeşimiz ikinci bir hataya tekrar düştüler. Hangi şan, hangi şeref? Eğer mensup olduğum milletin şanı, şerefi varsa ben de şanlı ve şerefliyim. Aksi takdirde içinizden herhangi bir adam çıkar da şan, şeref peşinden koşar ve eşsiz olmak isterse biliniz ki başınıza belâdır, belâdır!.. Millet bu gibilerine asla izin vermemelidir!”

Damar Arıkoğlu⁹²

⁹² Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 68-69.

DOĞUŞUNDAKİ OLAĞANÜSTÜLÜK

Başarılı insanların kendileriyle gurur duymaları en doğal haklarıdır. Çünkü her başarı sadece başarıyı gerçekleştirenin değil başarıdan yararlanan herkesin mutluluğuna katkı sağlar. Gururun asıl nedeni başkalarının mutluluğuna hizmet etmiş olmaktır. Kibir ve mağrurluk gibi insanî olmayan boyuta dönüşmediği sürece gurur, normal bir davranıştır. ATATÜRK, Türk milletinin yetiştirdiği seçkin bir insan olmasına rağmen kendisini hiçbir zaman insanüstü görmemiş, milletin hizmetinde bir fert olmanın gururuyla yetinmiştir. "Millete efendilik yoktur, hizmet vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur." sözüyle de bunu vurgulamıştır. Aşağıdaki anekdot onun bu yöndeki düşüncesini yansıtan güzel bir örnektir:

ATATÜRK, kendisinin insanüstü bir varlık olduğunu söylemelerini hiç hoş karşılamazdı. Çocukluk arkadaşı Nuri Conker'in sert şakalarını büyük bir neşe ile dinler ve hepimizin önünde tekrarlatırdı.

Bir gün sofradakilerden biri:

-Paşam, kim bilir çocukluğunuzda ne müstesna bir insandınız. Kim bilir ne eşsiz anılarınız vardır, demişti.

ATATÜRK güldü ve Conker'e döndü:

-Nuri anlatsın, dedi.

Nuri Bey her zamanki şakacı diliyle:

-Bakla tarlasında karga çobanlığı ederdi, yanıtını verdi. Deminki soruyu soran kişi, sözün bu yola dökülmesinden fena hâlde ürküdü. Soruyu ortaya attığına bin kez pişman oldu.

-Aman efendimiz, diyecek oldu, ATATÜRK hemen sözünü kesti:

-Bana, insanlar üstünde bir doğuş atfetmeye kalkışmayınız. Doğuşumdaki tek olağanüstülük Türk olarak dünyaya gelmemdedir.⁹³

MİLLET ADAMIYDI

Türk halkı; geçmişte kendi yönetici ve aydınlarınca ihmal edilmesine, horlanmasına, cehalet ve yoksulluğa mahkûm edilmesine karşın vatanına olan sevgisini hiç yitirmemiştir. Yurdu ve milleti söz konusu olduğunda, kendisine yapılmış olan haksızlıkları ve olumsuzlukları bir tarafa bırakarak

⁹³ Besleyici; s. 117-118.

vatan uğruna ölmeyi şereflerin en yücesi saymıştır.19 Mayıs 1919'da Kurtuluş Mücadelesi'ni başlatmak üzere Anadolu'ya ayak basan ATATÜRK'ün elindeki en büyük güç kaynağı Türk ulusunun bu özelliğiydi.

Türk ulusunun bu seçkin özelliklerinin tamamı ATATÜRK'te de mevcuttu. Onun yaşama isteği öncelikle çok sevdiği ulusuna hizmet etmek arzusundan doğuyordu. Bu uğurda canı dahi her şeyini vermekten asla çekinmeyeceğini düşünce ve eylemleriyle her zaman göstermiştir. Aşağıdaki anekdot Türk ulusu ve bu ulusun bir ferdi olmaktan her zaman gurur duymuş olan ATATÜRK'ün vatan sevgisini yansıtmaya açısından güzel bir örnektir:

ATATÜRK Millî Mücadele'nin buhranlı günlerinde, Ankara civarında yaptığı bir gezintiden dönerken, yolda sarıklı bir hocaya rast gelmişti. Konuşurken, üstlerinden geçen uçağı göstererek sordu:

-Hocam, bu uçak nasıl uçuyor?

-Ne bileyim ben?... Öğretmediler ki bize...

-Peki, sen ne bilirsin?

-Ne mi bilirim? Bu uçağı bin dersin, binerim; oradan kendini aşağı at, dersin, atarım... İşte ben bunu bilirim ama, bunu da senden öğrendim, Paşam!

Mustafa Kemal, bu söz üzerine, yaşaran gözlerini hocadan ayırmadan:

- Var ol hoca!.. Ama, şunu da bil ki, ben de senin gibiyim... Ben de, milletin hiçbir arzusunu, hiçbir istediğini, hayatım pahasına da olsa, yapmamazlık edemem!... diyebilmişti.⁹⁴

ATATÜRK'ÜN COŞKUN TEZAHÜRLER HAKKINDA BİR YARGISI

Tarihte yaşadığı dönemde ünü göklere çıkarılmış hem kendi hem de başka ulusların kederine hükmetmiş nice liderler vardır .Bunların büyük bir çoğunluğu ölümleriyle birlikte sabun köpüğü gibi kaybolup gitmişlerdir. Öncelikle de kendi uluslarınca unutulmuşlardır. Bunda en büyük etken bu liderlerin düşüncelerinin sadece yaşanılan anla sınırlı olup geleceğe yönelik yeni ufuklar açmamış olmasıdır. Oysa ATATÜRK her geçen an bıraktığı düşünce mirasıyla insanlığın ve Türk milletinin gözünde büyüyen geleceğe akmaya devam etmektedir.

Türk milletinin gönlündeki ATATÜRK sevgisi nedensiz değildir. O, yüzyıllar boyunca hak ettiği değerden yoksun bırakılmış olan Türk insanına

⁹⁴ Banoğlu; s. 73-74.

kendisini adamıştır. Sıkıntılara, zorluklara, ihanetlere aldırmadan, umutsuzluğa düşmeden çalışarak milletini karanlıktan aydınlığa çıkarmıştır. Türk milletinin ATATÜRK'ü sevmesinin anahtarı "Millete efendilik yoktur, hizmet vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur." sözünde gizlidir. Aşağıdaki anekdot ATATÜRK'ün bu anlayışını yansıtmaya açısından güzel bir örnektir:

Yaşadıkları sürece yığınlara hâkim olmuş, alkışlar ve takdirler toplamış nice tarihî kişiler, hayatlarında veya ölümlerinden sonra zaman çarkının dişlileri arasında kaybolup gittiler. Bunlar "yalancı şöhretler"di ve yaptıkları köksüzdü, temelsizdi. Bunun içindir ki, eserlerinin ömrü, kendi ömürlerini aşamadı.

Bunların çoğu, lehlerinde yapılmış birtakım gösterilerin gururuna da kapıldılar. Ve bunları "ebedî yaşama"nın bir delili sandılar. "Zafer sarhoşluğu"nun uykusunda kaybolup gittiler.

ATATÜRK'e 12 yıl yaverlik yapmış olan Sayın Naşit Mengü'nün çeşitli anılarını dinlerken, bir yandan da bunları düşünüyordum. ATATÜRK, kendisi hakkındaki büyük sevgi gösterileri karşısında nasıl duygulanıyor, neler düşünüyordu?

Bu soruma Naşit Mengü şu yanıtı verdi:

-Yıl 1927... ATATÜRK, Anadolu'ya geçtikten sonra ilk defa İstanbul'a dönüyor. Bütün kent halkı sokakları ve denizleri kaplamış. Bayramların en büyüğünü yaşıyorlar. Kıyılardan, denizlerdeki sandallardan ATATÜRK'ün motoruna doğru eller uzanıyor, "Yaşa, var ol!" sesleri kubbelerde yankılar yapıyordu.

ATATÜRK de ayakta, mendil sallayarak bu sevgi gösterilerine karşılık veriyor. Ben, rahmetli Salih Bozok'la ATA'nın bir adım gerisindeyiz. Rahmetli Salih, halkın bu coşkun gösterilerinden çok heyecanlandı. Gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Gazi'ye eğilerek:

-Paşam, dedi, halkın şu coşkun tezahürlerine bakınız. Bu millet ebediyete kadar uğrunuza ateşe atılmakta tereddüt etmez.

ATATÜRK şu yanıtı verdi:

-Kendilerine faydalı olduğunuz, onlara müspet yolda hizmet ettiğiniz müddetçe milletin sevgisini kazanabilirsiniz. Vaatlerinizi yerine getirmeyen, milletin refahına hizmet etmezseniz bu gün bizi alkışlayan bu topluluk yarın yuhalar.⁹⁵

⁹⁵ Sadi Borak; Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk, İstanbul, 1966, s. 81-82.

ATATÜRK VE MİLLÎ BİRLİK

“Bir elin nesi var iki elin sesi var.” atasözünün işaret ettiği gerçek, birlikten güç doğduğudur. Yaşam ve tarih aile içerisine atılan nifakın aileyi, ulus içine atılan nifakın ise ulusu yok ettiğini çok kez göstermiştir. Tarihte bu acıları belki de en fazla yaşamış olan Türk ulusudur. Bunun içindir ki ATATÜRK; millî birlik ve bütünlüğü milletin varoluş nedenlerinden biri olarak görüp üzerinde önemle durmuştur. O, 23 Mart 1923'te Afyon'da halkla yaptığı konuşmada bu konuyu şöyle dile getirmiştir:

“Yurttaşlarım,

Gördüğünüz bütün o felâketlerden sonra, sizleri o felâkete sürükleyen sebepleri anlamışsınızdır ve o felâketlerden nasıl kurtulduğunuzu, elbette takdir etmişsinizdir. Sizler ve bütün millet o felâketlere kendine güvenmediği, geleceğini şunun bunun eline verdiği, şunun bunun esiri olduğu için uğramıştır. O, felâketlerden ancak millî benliğinize hâkim olduğunuz için kurtuldunuz; amaca doğru bütün bir millet hâlinde yürüdünüz; üzerinize çöken felâketlere tahammül gösterdiniz, sebat gösterdiniz ve ancak bu sayede başarılı oldunuz.

Bundan sonra da egemenliğinizi canınız gibi koruyarak ulusal egemenliğinize, namusunuz, kutsal değerleriniz gibi dört elle sarılarak hiç durmadan bütünlük içinde geleceğe doğru yürüyecek, bugünden daha saadetli, daha şerefli ve mutlu günlere kavuşacaksınız.

Yurttaşlarım,

Allah birlik ve beraberlik içinde çalışan, şerefini, namusunu koruyan ulusları mutlu eder. Biz de bundan önce olduğu gibi bundan sonra da bu anlayışla çalışırsak, Allah'tan böyle bir mutluluğu istemeyi hak ederiz.”⁹⁶

VATAN İÇİN

ATATÜRK'ün millet sevgisini tanımlamak en zor şey olsa gerektir. Kendi varlık nedenini vatani ve milletine bağlayan, bireysel beklentileri olmayan ender şahsiyetlerden biridir. Yaptıklarını asla yeterli görmemiş ve milletine karşı kendisini hep borçlu hissetmiştir. Bu nedenle hayatının son anlarında bile Türk milleti için bir şeyler yapmak çabasında olmuş, doktorların sağlığıyla ilgili uyarılarına rağmen yurt sorunlarıyla ilgilenmekten kendisini alıkoymamıştır. Oysa hastalık için kemirmekte, tarif edilemez acılar çekmekte ve ölüm adım adım kendisine yaklaşmaktadır. Bu ne biçim vatan sevgisidir ki

⁹⁶ Erendil; s. 64.

ölüm acılarını bile bastırmaktadır. Aşağıdaki anekdot bu sevgiyi bir nebze olsun yansıtmaktadır:

Ölümünden otuz altı gün önce, birinci komadan sonra Başbakan Celal Bayar, hastalığı süresince yaptığı hafta sonu ziyaretinde, beraberinde hazırlığı tamamlanmış Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı dosyasıyla gelir. Doktorlar, zaman alan ciddî konularla ilgilenmesini kesinlikle yasaklamışlardır. Başbakan, bir iki temel konuda fikrini öğrenme ihtiyacındadır. Doktorları en çok beş dakika izin verdiler.

Bundan sonrasını Celal Bayar şöyle anlatır:

“Sanki hasta değil, rahat bir uykudan yeni kalkmış gibiydi. Elimdeki dosyanın ne olduğunu sordu:

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın son şekli, ATATÜRK, dedim.

Eliyle işaret etti:

-Şöyle, yanıma otur da anlat.

Şezlongunu yükseltmelerini ve arkasına bir yastık konulmasını istedi. Göreceği yakınlıkta oturdum. Dinledikçe alâkası artıyordu. Verilen beş dakika geçmişti. Genel Sekreteri Hasan Rıza'nın bana bunu hatırlatmak için içeri girdiğini hissetti.

-Gel Soyak, sen de dinle, başbakan çok güzel şeyler anlatıyor, dedi.

Sadece başlıkları okuyor, birkaç cümle ile o bahsi tamamlıyordum. Öğrenmek istediklerimi de öğrenmiştim. Yakın gelecekleri okurcasına:

-Ufukta, yeni bir dünya savaşının bulutları var. Acele edin. Bunların çoğu ordu ve halk ihtiyaçları için şart olan tesisler, Allah muvaffak etsin, acele edin, dedi.

Bunları söyleyen insan birkaç gün önce komadan çıkmıştı. Sağlığı ile ilgili tek kelime etmedi. Bir hafta sonraki ziyaretimde, yaklaşan Cumhuriyet Bayramı kutlaması ve 1 Kasım'da toplanacak Meclis açış konuşması üzerinde görüştü, direktiflerini verdi. Bu son dilekler, ilk günler ile tam bir ahenk hâlindeydi. Bunun için nefsinin asla zorlamıyordu. Olayları taşıdıkları önem derecesine göre tasnif etme bahsindeki o emsalsiz kudretiyle millet ve vatani için, hayata veda anına kadar hizmetine devam etti.

Celal Bayar⁹⁷

⁹⁷ Kutay; s. 90-91.

BU MİLLET O KADAR ZENGİN DEĞİL

Türk ulusu bin bir yokluk ve sıkıntılar içerisinde olmasına rağmen ayağındakini, bedenindekini ve boğazındakini vererek özgürlüğünün anıtı olan Kurtuluş Savaşı'nı başarıya ulaştırmıştır. Geçmişin ekonomik yıkımını en acı biçimde sırtında taşımakta olan halkın savaş sonrasında da devam eden yoksulluğunu yenmek için ATATÜRK çok çalışmıştır. Bulunabilen her kaynağın en verimli biçimde değerlendirilmesi için ekonomik kalkınma seferberliği başlatmıştır. Bir taraftan yeni ekonomik kaynaklar yaratılmasına diğer taraftan da savurganlığın önlenmesi ve tasarruf bilincinin yerleşmesine çaba harcamıştır. Buna özen gösterenleri de takdir etmiştir. Aşağıdaki anekdot, ATATÜRK'ün bu konudaki düşüncelerini yansıtan güzel bir örnektir:

Bir tarihte ATATÜRK Ege vapuru ile Mersin'e gitmiş. Dönüşte vapur Fethiye'de durmuş. Kasabada halk şenlik yaparken, gemilerden de havai fişekler atılıyormuş. Kendisine eşlik eden Zafer torpidosunda bulunan ATATÜRK, donanmanın şenliklerini seyrederken, kumandanlardan biri, Zafer torpidosu kumandanına bir torpil atmasını söylemiş.

Torpedo kumandanı:

-Hay hay efendim, demiş, yalnız bir torpilin değeri elli bir liradır.

Bunun üzerine ATATÜRK:

-Vazgeçin torpil atmaktan, bu millet o kadar zengin değildir.

Ve torpedo kumandanına dönerek:

-Sizi kutlarım, diye iltifatta bulunmuş.⁹⁸

BABASININ TARLASI

Türk milletinin bir ferdi olmaktan sonsuz gurur duyan ATATÜRK, Türk insanının zekâsını ve çalışkanlığını hep takdir etmiştir. Hangi ortamda olursa olsun karşılaştığı insanların düşüncelerini dikkatle dinler ve onlara hoşgörüyü yaklaşırdı. O, düşünce ve yaklaşımlarıyla Türk insanının zekâsının gelişimine engel olmak isteyenlere ve onların bu yöndeki tavır ve düşüncelerine daima karşı olmuştur.

Aşağıdaki anekdot, Türk insanının zekâsını ve bu zekâyı her fırsatta hayranlıkla izleyen ATATÜRK'ün, bir Türk evlâdının zekice davranışı karşısındaki tavrını göstermesi bakımından ilginç bir örnektir:

⁹⁸ Erendil; s. 143.

Bir gün bir köylü ATATÜRK'ün Orman Çiftliği sınırları içindeki bir tarlayı, kendi tarlasıymış gibi sürüyordu. Onu gördüler. Uyardılar, dinletemediler. Bunun üzerine ATATÜRK'e söylediler.

ATATÜRK denetlemeye çıktığı zaman o tarafa gitti. Yanındakiler toprağı sürmekte olan köylüyü göstererek:

-İşte budur, dediler.

ATATÜRK yavaş yavaş ona doğru yürüdü; yaklaşınca sordu:

-Burada ne yapıyorsun?

Köylü gülümsüyordu. Son derece sevip saydığımız, fakat asla korkmadığımız bir insan karşısında nasıl durursak köylü de öyle duruyordu. Sakin bir sesle cevap verdi:

-Tarlayı sürüyorum.

-İyi ama, bu tarla senin midir?

-Değildir.

-Kimindir?

-ATATÜRK'ündür!...

Köylü bu cevapları vermekle suçu kabul etmiş oluyordu. Bu itibarla dava kaybolmuş demektir. ATATÜRK, kendi toprağına tecavüz edildiği için değil, haksızlık yapıldığı için sertlendi ve sordu:

-İyi ama, sen başkasına ait bir toprağın ona sorulmadan ve izin alınmadan sürülüp ekilemeyeceğini bilmiyor musun?

Köylü hiç telâş etmiyordu. Aynı sükûnetle dedi ki:

-Biliyorum, fakat benim bu tarlayı sürüp ekmeye hakkım vardır!

ATATÜRK'ün kaşları çatıldı, büyük bir merak ve hayretle ona sordu:

-Bu hakkı nereden alıyorsun?

-Çok basit... ATATÜRK bizim babamız değil midir? İnsan babasının tarlasını sürüp ekerse kabahat mi işlemiş olur?

ATATÜRK'ün yüzünde takdir ve sevgi duygularının en coşkununun anlatan engin bir gülümseme oldu; köylünün sırtını okşadı ve:

-Haklısın! diyerek uzaklaştı...⁹⁹

ATATÜRK VE NÖBETÇİ

ATATÜRK, Türk askerinin zekâsına, uyanıklığına ve göreve bağlılığına hep hayranlık duymuş ve takdir etmiştir. Bu güzellikler Türk halkının ortak özellikleridir. Mehmetçiğe güç ve ruh veren bu özelliklerin işlenerek daha da geliştirilmesi Türkiye’de yaşayan herkesin ortak ödevidir. Bin yılların birikimi olan bu özelliklerin kolay kazanılmadığı iyi bilinmelidir. Bunlar, Türk ulusunun bugünkü varlığının olduğu kadar aydınlık geleceğinin de teminatıdır. ATATÜRK ile bir nöbetçi arasında geçen aşağıdaki diyalog, Türk askerinin zekâsını ve ATATÜRK’ün bu zekâyı bakışını yansıtmaya açısından önemlidir:

İtalyanların Habeş Harbi sıralarında idi. Ege kıyılarında kıt’a ve tahkimat komutanları çok titiz davranıyorlar, kıt’aya herhangi bir yabancıнын sızması olasılığına karşı erleri sık sık uyarıyorlardı.

Bu günlerin birinde ATATÜRK’ün teftişe geleceği haber alındı. ATATÜRK beklenen günde yanındaki erkanı ile geldi. Kıt’aları teftiş edip dolaşmaya koyuldu.

Savunma mevzilerinden birine giden yolun dönemecinde ATATÜRK birdenbire durdu. Yanındakilere:

-Siz beni burada bekleyiniz, ben yalnız gideceğim, dedi.

Yanındaki komutanlar tereddütle birbirlerinin yüzüne baktılar. Fakat, tabii bir şey söyleyemediler.

ATATÜRK patikanın kıvrımını döndü. Koruganın hâkim bir noktasında nöbet bekleyen Mehmetçiğe doğru yürüdü. Uzaktan gelen bir sivilin kendisine doğru yürüdüğünü gören Mehmetçik hemen silâhına davrandı. Daha fazla yaklaşmasına izin vermeden gür sesi ile:

-Dur!... diye gürledi.

ATATÜRK bu kesin ihtar karşısında durarak:

-Sen beni tanıyor musun? Ben kimim?

-Mustafa Kemal’sin komutanım.

⁹⁹ Banoğlu; s. 99-100.

-Peki sen benim Mustafa Kemal olduğumu biliyorsun da hâlâ neden yasak, diyorsun?...

Mehmetçik bir an durakladı. Herhâlde teftişten haberi vardı. Fakat onun bildiği ATATÜRK, yanında kalabalıkla gelirdi. Böyle yapayalnız gelmezdi. Bir an daha düşündükten sonra kafasını salladı ve safiyetle yanıt verdi:

-Komutanım, Mustafa Kemal'sin Mustafa Kemal olmasına ama... Düşmanların işine akıl sır ermez... Birini sana benzetir içeri sokarlar... Gözünü seveyim sen şu bizim yüzbaşıyı al birlikte gel, o zaman nereye istersen git!

ATATÜRK, geri döndükten sonra komutanlara bunu anlattı. Bu mert ve uyanık eri çavuşluğa yükselttirdi.

Kamil Nomris¹⁰⁰

ANADOLU'YU DİNLEDİNİZ Mİ?

Kolektif zekâ her zaman bireysel zekâdan üstündür. Bu nedenledir ki ATATÜRK, "Egemenlik kayıtsız koşulsuz ulusundur." ilkesi ile yola çıkmıştır. Ulusların başına gelen felâketlerin çoğu sorgulanmamış ve analizi yapılmamış bireysel düşüncelerin ürünüdür. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na girişinde ve dolayısıyla Türk ulusunun bu savaşla gelen felâketleri yaşamasında da bireysel ve keyfî düşünce etkindir.

Türk milletinin başına gelmiş olan felâketlerin nedenlerini iyi teşhis eden ATATÜRK, attığı ve atacağı her adımı halkın kararına dayandırmayı ilke edinmiştir. Bağımsızlık Savaşı'nın en kritik anlarında acil karar durumlarında bile birçoklarınınca zaman kaybı olarak değerlendirilmesine karşın ulusu temsil yetkisine sahip BMM kararı olmadan hareket etmemiştir. Kullandığı her yetkiyi ulustan almıştır.

ATATÜRK herhangi bir konuda karar vermeden önce mutlaka çevresindeki insanların da düşüncesini alır, farklı görüşlerden yararlanırdı. Yapmış olduğu yurt gezilerinde halkın sorunlarını görüp, halkı dinlemenin yanında yapmak istedikleri hakkında halkın eğilimini ve kararını görmeye de büyük önem verirdi. Bağımsızlık mücadelesine girişirken de Türk milletinin özgür yaşama arzusunu görmüş ve halktan aldığı bu mesajla mücadeleye atılmıştır. ATATÜRK'ün bu yöndeki tutumu ve davranışına aşağıdaki anekdot güzel bir örnektir:

Acı işgal günlerinde, önemli devlet adamlarının da hazır buldukları toplantıda herkes, Türkiye'nin düştüğü acıklı duruma kendisine göre bir çare

¹⁰⁰ Besleyici; s. 97-98.

arıyor; Amerikan, İngiliz himayesinden dem vuruluyordu. Bir aralık, Mustafa Kemal Paşaya da ne düşündüğünü sordular. ATATÜRK, şu kısa yanıtı verdi:

“Efendiler, hepiniz konuştunuz, arzularınızı beyan ettiniz ve birbirinize sordunuz, hepinizi dinledik. Fakat ... Anadolu’ya bir şey sordunuz mu? Anadolu’yu dinlediniz mi? Ona da soralım, bir de onu dinleyelim efendiler!”

Melih Sert¹⁰¹

ATATÜRK’E BİR KÖYLÜNÜN YANITI

Türk milleti tarihi boyunca büyük savaşlar kazanmış, ülkeler fethetmiş ve sayısız devletler kurmuştur. Ancak, tarihte bunları başarıp da kendisini unutan, başarılarından başka ulusları yararlandıran, “Nasıl olsa bu bende, bundan bana kötülük gelmez.” mantığıyla kendisinden olanı ihmal eden, yoksulluğa ve cehalete mahkûm eden, kendisine itaat etmeyeceğini veya kendisinden ayrılacağını düşündüğü azınlıklara ise varını yoğunu yediren başka bir millet de yoktur.

Ne yazık ki bu hatamızı Osmanlı Devleti’nin son döneminde azınlıkların içlerinde sopayla kovulup Anadolu’ya döndüğümüzde anladık. Oysa seferlerin tüm yükünü mal ve canlarıyla Türkler taşıırken azınlıklar hayatın tadını çıkarmışlar ve ekonomik yönden güçlenmişlerdir. Ama o Anadolu ki bütün bunlara rağmen kucak açmasını bildi. ATATÜRK “Onun içindir ki Türkiye’ye ve Türklüğe karşı olan görevlerimiz bitmemiştir.” diyor. Aşağıdaki anekdot Türklüğün ihmal edilmişliğini yansıtmaya bakımından anlamlı bir örnektir:

Tarihimiz sayısız savaşlarla doludur. Biz bu savaşlardan baş kaldırıp ne memleketi imar edebilmişiz, ne de kendimiz refaha kavuşmuşuzdur. Bu bizim suçumuz olduğu kadar düşmanlarımızın da suçudur. Çünkü başta Ruslar olmak üzere düşmanlarımız hep şöyle düşünürlerdi:

-Türlere rahat vermemeli ki, başka sahalarda ilerleyemesinler...

Bunun için de sık sık başımıza belâlar çıkarırlar, savaşlar açarlar, Balkan milletlerini “istiklâl” diye kışkırtırlardı.

Biz böyle durmadan savaşırken de o zamanlar askere alınmayan gayrimüslimler zenginleşirlerdi.

Onların neden zengin, bizim neden fakir kaldığımızı bir köylü, ATATÜRK’e verdiği kısa bir cevap ile çok güzel açıklamıştır.

¹⁰¹ Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar-Anılar, s. 232.

ATATÜRK, Mersin'e yaptığı seyahatlerden birinde, şehirde gördüğü büyük binaları işaret ederek sormuş:

-Bu köşk kimin?

-Kirkor'un...

-Ya şu koca bina?

-Yargo'nun...

-Ya şu?

-Salomon'un...

ATATÜRK biraz sinirlenerek sormuş:

-Onlar bu binaları yaparken ya siz nerede idiniz? Toplananların arkalarında bir köylünün sesi duyulur:

-Biz mi nerede idik? Biz Yemen'de, Tuna boylarında, Balkanlar'da, Arnavutluk dağlarında, Kafkaslarda, Çanakkale'de, Sakarya'da savaşıyorduk paşam...

ATATÜRK bu anısını naklederken:

-Hayatımda yanıt veremediğim tek insan bu ak sakallı ihtiyar olmuştur, der dururdu.¹⁰²

SULTAN BACI

Ulusal kahramanlar halklarıyla bütünleşebildikleri, onları anlayabildikleri ölçüde ölümsüzleşirler. Türk ulusunun millî kahramanı ATATÜRK de gerek Kurtuluş Savaşı döneminde gerekse devrimlerin yapıldığı süreçte toplumla sürekli bir iletişim içerisinde olmuş, halk yararına çalışmış, bu nedenle de halkın büyük sevgisini kazanmış ve halkın gözünde ölümsüzleşmiştir. Aşağıdaki anekdot Türk ulusunun ATATÜRK'e olan sevgisinin, cephede vatani için savaşmış kahraman Türk anası Sultan Bacının kişiliğinde nasıl somutlaştığını göstermesi bakımından son derece anlamlıdır:

ATATÜRK, İzmir zaferinden sonra ilk kez Adana'ya gelmişti. Ayağının tozuna yüz sürmeyi adak edenleri zorla topraktan ayırabiliyorduk. O genç, alçak gönüllü kurtarıcı, bu coşkunun, kendinden geçmiş halkı selâmlaya selâmlaya hükûmet konağına geldi. Biraz sonra evine dönecekti.

¹⁰² Yücebaş; s. 55-56.

Merdivenlerin yarısını indiği sırada bir kucak sarı çiçekle bir köylü kadınının nefes nefese, sıçrarcasına merdivenleri çıktığını gördük.

Gazi Mustafa Kemal durdu, köylü kadını yanına kadar çıktı. Anlatılamaz bir hayranlıkla onun gözlerine tutuldu ve bir süre bu dalgınlık içinde yerinden kımıldanmadı, sonra bir ana sesindeki sevecenlik ve özlemle:

-Ah benim çakır oğlum! Yolunu bir deli gibi bekledim. Sana bu çiçekleri tarlamdan yoldum. Eđ başını! O sarı saçlarını öpeyim... Bu benim adağım, umduğumu çok görme...

Genç komutanın yüzüne bir huzur ve sevinç yayıldı, başını ona doğru eğdi. Köylü kadın bu sarı başı, bağrındaki sarı çiçeklerin üzerine bastırdı. Kokladı, öptü. Sonra da sarı fulyaları ayağının altına sererek:

-Adağım yerini buldu, koca yiğit, tuttuğun altın, kılıcın keskin olsun; her muradın yerine gelsin, dedi.

Bu köylü kadın bizim cephe arkadaşıımız "Sultan Ana" idi.

Ferit Celal Güven¹⁰³

¹⁰³ Arıburnu; Atatürk, Anekdotlar, Anılar, s. 41-42.

KAYNAKLAR

- AĞAKAY, Mehmet Ali; ATATÜRK'ten 20 Anı, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1972.
- ARAZ, Nezihe; Mustafa Kemal'in Ankara'sı, Dünya Yayınları, İstanbul, 1994.
- ARIBURNU, Kemal (Der.); ATATÜRK, Anekdötler-Anılar, Ayyıldız Yayınları, Ankara 1960.
- ARIBURNU, Kemal; ATATÜRK'ten Anılar, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1969.
- ATATÜRK'ün Söylev ve Demeçleri; ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara 2006.
- Atatürkçülük (Birinci Kitap); Gnkur. ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1983.
- ATAY, Falih Rifki; Çankaya, Doğan Kardeş Basımevi, İstanbul, 1969.
- BANOĞLU, Niyazi Ahmet; Nükte ve Fıkralarla ATATÜRK, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1981.
- BESLEYİCİ, Hadi; Atamız ATATÜRK, Dilek Yayınevi, Ankara 1980.
- BORAK, Sadi; "ATATÜRK'ün İstanbul'daki Hayatı", Kuleli Dergisi, 1996/1.
- BORAK, Sadi; Bilinmeyen Yönleriyle ATATÜRK, Kitapçılık Yayınları, İstanbul, 1966.
- BOZDAĞ, İsmet; ATATÜRK'ün Fikir Sofrası, Tekin Yayın Evi, İstanbul, 1999.
- CEBESOY, Ali Fuat; Sınıf Arkadaşım ATATÜRK, İnkılap ve Aka Yayınları, İstanbul, 1981.
- ERENDİL, Muzaffer; İlginç Olaylar ve Anekdötlerle ATATÜRK, Genelkurmay Yayınları, Ankara, 1988.
- KILIÇ, Ali; İstiklâl Mahkemesi Hatıraları, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- KUTAY, Cemal; Atatürk Olmasaydı?, Aksay Yayınevi, İstanbul, 1998.
- ÖNDER, Mehmet; ATATÜRK Konya'da, ATATÜRK Araştırma Merkezi, Ankara, 1989.
- PAR, Arif Hikmet – ÖNEN, M. Agah. (Yay.haz.); ATATÜRK'ü Anlamak, İstanbul, 1981.
- TERZİOĞLU, Said; Yazılmayan Yönleriyle K. ATATÜRK, Ak Kitabevi, İstanbul, 1963.
- ÜNAYDIN, Ruşen Eşref; ATATÜRK'ü Özleyiş, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1981.
- YILDIRIM, Hüseyin (Der.); Atatürk'ü Anlamak, Dz.K.K. Basımevi, Ankara, 1998.
- YÜCEBAŞ, Hilmi; ATATÜRK'ün Nükteleri-Fıkraları-Hatıraları, Kültür Kitabevi, İstanbul, 1983.